

mozoloak, eta orain kultura ezatik lurreraturiko basapiztiak. Gu ere zerbait izango gera, besteak esaten zuen bezala, ezta? Ez dago gaizki, esan nion. Estrada bat, oker ez banago. Ezagutzen al dituzu Estradatarrak, galdetu zidan, txunditurik. Jakina, nik: Juan eta Ignacio Estrada, anaiak, Badajozen jaioak, hemezortzigarren mende hasierakoak, elkarrekin lan egiten zutenak. Txikia hobea zen baina nagusia izan zen San Fernando Arte Ederretako Akademiako kidea izatera iritsi zena. Akademiari hautsa astindu genion: Zubiri aipatu nion, izorra hadi, hori ez duk ezagutuko, ez horixe. Besteak, gurasokeria ezin utzirik nonbait, Estradaren estiloari buruzko lau tontakeria merke esaten hasi zitzaidan. Orduan piztu egin nintzen; hainbatek usatzen duen espartinezko inperialismo gaupasa egindako horrek onetatik ateratzen nau, zeharo, orduan bezala gaur ere. Bistan da, esan nion, bistan da. Eskolaren ibaitik gora ekin nion, izokinak bezala: Juan Estrada eta Pernicharo, bai, Zaragozakoak, horixe, San Fernandon zuzendaria izandakoa, eta Pernicharo Houasse, eta Houasse Le Brun, eta Le Brun, Poussin, eta Poussin Fernando Elle-rena, hor

daukak, Estradaren arte guztiaren jatorrian Elle zegok, erretratista flamenkoa berau, XVI. mendekoa, maisuak flamenkoak dituk, ez espainolak. Orain nahi al duzu Urbinarekin hastea? Ez zuen nahi izan, jakina, nola nahiko zuen eman nion errepassoa eman eta gero, hortik aurrera molde askietsiak oro alde batera utzi zituen...

Ezak, jada erdi mozkorturik egon arren, detailea gogoratu zuen. Zer planetatik ekarri duzu izaki hau?, galdetuko zion hurrengo egunean zuzendariordeak. Nahikoa azkartasuna izan zuen Goñiri hirugarren Remelluri hilotzari buelta eman baino lehen azken basokada zerbitzeko. Eta besteak edaten zuela aprobetxatuz, lehengora itzuli zen, temaz:

- Ba, entzun dudanez, lapurreta ez zen hain gauza gutxi izan. Ez al didazu kontatuko?

Bestearen erantzun gisako bafada etilikoak aspertzen hasia zela esan nahi bide zuen:

- Hi, goazemak neskatan -eta Kokoren aurpegian harridura irakurri zuenez, azalpen bat emateko beharra sentiturik edo:- ordainduz, jakina.

Batzuen astakeriak egiteko gaitasuna besteen beroriek estaltzeko abileziarekin baizik ezin daiteke konpara. Petroniok falta zuen zinismoaren agerpenik gorenena eraginkorra izateko beharrezkoa duen hizjario labainkorra, olioak, eta are, gutxieneko kultura, bigarren sailekoen artean egoteko, eta urteak aurrera ahala gero eta urriago biltzen zituen astakeriak -egiazko astakeriak, baina- egiteko behar ohi diren dohainak -ankerkeria eta oldarkeria, batez ere- lehen sailekoen artean nabarmentzeko. Eros-en bultzadak handiagoak ziren garaian behar den gutxieneko ankerkeriari imajinario hein ez gutxieste-koak gehitu bazitzaizkion ere, Tanatos-en hurrenez hurreneko nagusitasunari esker jazarkeria agortu zitzaion emeki-emeki, eta, finean, onenak emanda zegoen torturaren praktika aktiboari dagokionean, ia behin-betiko tiroa emateko gauza baizik ez zela, eta hau ere gero eta gutxiagotan. Hala ere, Petroniok, bizi profesional arrakastatsu eta luzearen ondoren jubilazioa asaldura ekono-

miko larririk gabe itxoiten zuena, jakin zuen bere burua birtziklatzen hori beharrezkoa zen une zehatzean, eta astakeriak egiten zituztenen zein beroriek estaltzen zituztenen arteko zubia egi-teari probetxamendu nabarmena ateratzen zion, hainbat arlotan nabaritzen zen probetxua, gainera, zeren, modaren apetak asetzeko -klasikotasunaren barruan, beti ere- nahikoa diru biltzeaz gain, legea errespetatzearen eta demokrazia zaintzearen ondoriozko abantaila moralez gozatzzen baitzen, eta, bide batez, piper pixka bat jartzzen baitzion lanaren gazi-gozo horrerik gabe aspergarri gertatuko zitzaion bizimoduari.

Nire ofizioan, pentsatzen zuen Petronio komisarioak, zezen munduan bezalakoxea da. Hareazko biribila garbitzen dutenak daude, eta zezen-atea irekitzen dutenak, eta... baina horiek ez dira inor, ez dira ezer. Pikadoreak badaude, baina horien gaineratik dago oinezko pioi arrunta, eta zer esanik ez banderillak ongi jartzen dakien pioia. Eta guztien buru, maestraoa, bere gisako erregetxoa, festaren erdigunea. Baina oker dabil maestraoa dela jaun eta jabe uste duena. Horren gaineratik beti dago zezenketa-presidentea, ze-

zenketak nola behar duen uneoro erabakitzen duena. Eta horren gainera, oraindik ere, diruduna, enpresarioa, alegia. Bakoitza zer tokitan jartzten den, hau da, non uste duen bere burua, besterik da. Eta Petronio, bere burua zenbaitzuetan pikadore ikusiagatik, gehienetan torero sentitzen zen, zezenketako protagonista. Zezenketa, zezena eta toreroaren arteko gatazka, izaki adimendun eta basapizti baten arteko borroka da, bi borrokalarietako baten irabaztearekin bukatzen dena. Zezena mendean hartu estetikoki toreatu ahal izan arte. Domingo Ortegak zioen faena hastean zezenari belauna jaitsiarazi behar zaiola; eta Manoletek erantzun: zuk belauna jaitsiarazi bitartean neuk sei natural eman dizkiot. Fakultateak galtzen hasten direnean, ordea, nahikoa lan faena burutzen, faenari nola eman zaion hasiera burmuina hausten egon gabe. Komisarioarentzat pikadore eta pioi onak izatea gero eta garrantzitsuagoa zen. Ezinbestekoa. Hortaz, Kubiburua kartzelatik libratu eta bergizarteratzeko aukera eman zion eguna momentuan uste baino are inbertsio onuragarriagoa gertatu zitzaion. Laguntzaileren bat psikiatriko-

gaien artean bilatzeak beti izan du abantailarik, ankerkeriaren dosi onik gaineratzen du, onuragarria gertatzen dena, jeneroa nola gobernatu jakinez gero. Kubiburuak zakurrarena txiki utziko zuen fidelotasuna zion, eta urteetan zehar, betiko asaldatzaileek sustaturiko hainbat sumariotatik ia zigorrik gabe ateratzen lagundu ondoren, beratu ia erabateko menpekotasun izpirituala zen. Kubiburuak zigorrik gabe baina ukituta ateratzen sumario haietatik, eta horri esker, erabat mantxatua ez baina susmopean ateratzen izanari, hain zuzen, Petroniori errazagoa izan zitzaion jefek komentzitzea bigarren mailako zezen plaza hartan utz zezaten, helburu handiagoetara gabe. Prestazio handikoa zen Kubiburuak: basatikeriarik handiena egingo zizun hotz-hotzean, preziso izatera. Berotuz gero espezialitatearen katalogoa ia amaitezina zen, eta, justua zen aitortzea, horietako batzuk Petronio bezalako gizon zaildua zurbiltzeko modukoak ziren, batez ere «bezeroa» emakumezkoa izaki, «zerbitzua» duda-mudazko plazerra izatetik egiazko goza men-iturri bihurtzeko perspektibak izatera iristen zenean. Horixe zen bere arriskurik handiena beste ofiziokide

zuhurragoen ondoan; ohiko espezialista bat, arrunta, buruz osorik eta behar bezala betea, estandarretatik hurbil ibiliko zitzaizun beti, hamarretik bederatzian helburuak beteko zizkizun eta afera ehunean behin baino ez zitzaion eskutik joango; baina lan benetan berezi bat egiteko gauza ere ez zitzaizun izango. Kubiburua, oina-zea ez ezik, beldurra emateko gauza ere bazen, baita gizonik zailduenari ere. Lanak, Kubiburua kontrolatzen. Jakin egin behar.

Petroniok, goiz hartan, lapur txiki defuntua-
ren lagun, ezagun, ohitura eta bizimoduaren gai-
neko ohiko txostena bildu ondoren, lanean has-
teko asmoa zuen, eta horretarako konfiantzazko
pikadorea, Kubiburua, alegia, eta oraindik hirur-
teko bat osaturik ez zeukan mozolo bat -hartara-
ko jaidura erakutsia, beti ere-, hildako konfiden-
tearen sukaldea apurtu zuen bera, bildu zituen.
Putakume hura garbitu diagu, eskatu bezala,
pentsatzen zuen. Orain liburua aurkitzea ez duk
zaila izango. Ikusiko diagu, ondoren. Ideia hauei
buelbaka zebilela, hizketan hasi zitzaien, prake-
tako marra, belaunetik behera, berezko ibilbide-

tik pittin bat desbideratzen zela disgustuz baieztatzen zuen bitartean:

- Ba al zenekiten XIX. mendean zehar hiltzen ziren hiru zezenketarietatik bi pikadore zirela!?

Subalternoek argi bereizi zuten tonu mehatxukor eta haserrea, baina ez zuten ezer ulertu. Petronio bide konbentzionalagoetara itzuli zen, eta ukabilkada bat eman zuen mahai gainean.

- Ederra egin duzue! Ederra, gero! Gobernadora gozo zegoen. Ikerketa bat ireki nahi zuen. Ordubetez aritu behar izan nion aplakatzeko. Ez dakizue zer nolako egoskorra den. Kontuz ibiltzeko esan zidan. Zeuen berri baduela -eta ondoren, txostena mahai gainean ipiniz:- liburua hamabost egunetan edo ikerketa martxan jarriko da. Eta hala balitz, neronek ere ezer gutxi egiten ahalko nuke zeuen alde.

Antzinako beltz famatu horren harresiak esku propioz amilarazten lagundu zutenetik ez zuten gaztelurik uzteko asmorik, ez noski. Honezkero mende batzuk bazirela negozioaren kargu hartu zuten, eta ez zuten denda ixteko gogorik, ez horixe. Urtetan eta urtetan piramidearen goialdea euren menean ia beti eduki izanak sorrarazi bide duen ohitura autoritarioei uko egin gabe, arituak ziren arineketan prestatzen eta egokitzen boterea beste modu ez hain agerikoetan gozatzea eska lezaketen beste egoeretara, gaztelua sukaldetik eta ez tronutik gobernatzen, alegia; beti ere euren sukalderako jaitsiera horiek labur izango zirelako uste osoan, beren bokazioa, inongo zalantzarik gabe, alkate-makila baitzen: hau da, boterea bere adiera guztietan eta sakonera osoan eskuratzea, baita bere detailerik txikien eta azalenekoetan ere, jauntxoei dagokien bezala. Eskarmentu luzeko klase politikoa osatzen zuten, maltzurkeria klase guztietan ikasiak; ez ziren sobera azkarrak, beharbada; are, esan lite-

ke ez zirela batere sentiberak humanoen arima ukitu ohi duten gaiekiko, ez zutela artearekiko sentikortasunik, elkartasuna historiaren pareten kontra mila bider punpatutako oihartzun zahar eta urrutikoa baizik ez zela haien belarrientzat, inkisidore sena edozein unetan eta arrapaladan azalarazten zitzaiela; hori eta askoz ere gehiago esan ahal zitzaien, baina ezin ukatuzkoa zen bereganatutako gaztelu zaharraren pareta gordetzen ez zutela parerik; hain zela alimalea horren kariaz garatutako ahalegina, hain amaigabea itxoiteko gaitasuna, ezen euren interesen pareta eskergan zulotxo txiki bat egiten saiatzera ausartzen zen edozeinek sekula-sekulotan madarikatuko zuela burutazio hori egin zitzaioneko eguna; denbora luze joanak ematen duen eskarmentuari endogamia urrin txarrekoak, mendeetakoa hau ere, eman ohi duen oroimen zaharra gaineratzen baitzioten, eta osagarri hauekin politika bere esentzia perbertsoenean soiltzen, islatzen, bakantzen asmatu baitzuten: eta egun bazekiten, harro jakin ere, politika arte bat zela: aldameneko kristaua, hurkoa, ederki eta betiko izorratzeko artea, hain zuzen ere.

Petroniok aurrez aurre zeukana politikari klase horren delfinetako bat zen. Bere aurpegia-
ren adierazpena hieratikoa zen, eta fama zen ez
zuela ia behin ere betarteko muskulurik mugit-
zen. Petroniok bazekien, baita ere, aparatuan
pisuzkoa zela eta egiazko agintea ez izanik ere
sanedrinarekin harreman estuan zegoela. Kasu,
pentsatu zuen komisarioak, hau ez da haizeak
ekarri eta eraman egiten duen Gobernadore
ments horietako bat. Honen semeak, eta se-
meen semeak, eta semeen semeen semeak
oroituko dira nitaz urrats oker bat ematen badut.
Eta, martxa honetan, alabaren alabaren alaba-
ren bat ere bai.

Politikariak bere landetxe txukunera biltzeko
eskatu zion, jai egun batean. Komisarioa harritu-
rik gelditu zen, ez baitzen usu gertatzen jauntxo-
en ordezkari koalifikatutako batek horrelako
konfiantzarik eskaintzea bera bezalako morroi
ilun bati. Aparteko zerbait esan nahi ziola seina-
le. Landetxeak landarezko hesiek inguratutako
lorategi txikia zuen, eta hantxe egin zion harrera
politikariak. Petroniok ezagutu zuen txokoko sa-
hatsa, non politikari hieratikoak egiten zituen

hauteskunde kanpainetarako argazkiak. Politika-riak, komisarioa bere hautesle kontserbadoreen artean egon litekeela iritzirik, sahasarena bere egiazko terminoetan ezartzea preziso zela juzkatu zuen, eta mintzatzen hasi zen, Petroniok bere oinetakoen punta ezin distiratsuagoei begiratzen zien bitartean.

- Eguneratu beharra dago. Egun jendeari gustatzen zaio natura zaintzen delako ilusioa sinestea; badoaz, hegazkinez, gainera, milioika lagun bizi den metropoli batera, hau da, kontsumo eta naturaren ustiapenaren paradigma den gune garrantzizko horietako batera, eta hotelera iristean papera ekologikoa ez bada arrenkurtzen dira. Ez papera bakarrik: xaboia, orrazia, kolonia, preserbatiboak... denek behar dute ekologiko izan, eta biodegradable. Horrek lasaitzen ditu euren kontzientzia txarrak. Hortaz, neu ere ekologikoa nauzu.

Bulego antzeko batera pasarazi zuen. Notable probintziano batekin ezkondata egotea Estatu Batuetako lehen dama izatea bezalakoa zela aise uste zuen emazteak kortesiazko agurra egin zien, kafea ekarri ziela profitatuz.

- Emakumea, borrokalarion atsedena. Ezkon-
duta zaude?

- Alarguna naiz.

Hainbat kunplimendu esan behar izan zituen politikariak, gogo handirik gabe, kale egin izanaren ordainez. Luze gabe denbora gehiago gal-tzeak ez zuela merezi erabaki zuen.

- Ezagutzen nauzu, eta ez zara gauza handi-
rik harrituko; harira joango naiz segituan: garbi-
tu duzuen tximu horrek konpromezu bat zeukan
gurekin.

- Zein?

- Liburua guri emango zigula.

Petroniok barre lehor bat bota zuen. Puzzlea-
ren beste pieza bat: horra hor zergatik konfiden-
teak, aurretik adostu bezala, liburua Gobernado-
reari eman beharrean, beretzat gorde nahi izan
zuen. Beste erosle batzuk ere bazituelako. Nor
ziren erosle horiek? Aurrean zeukan politikari ho-
rrek ordezkutzen zituen jauntxoak. Gutxienez
horiek. Auskalo beste bezeroren bat ere ez ote
zitzaion atera izan.

- Putakume hura ez zen fidagarria. Gurekin
ere konpromezu hori bera zuen. Saltzaile txarren

antzera jokatzeko ari zen: bioi adarra jo nahi zigan salneurriak gora egin zezan.

- Eta horregatik akatu zenuten?

- Ongi merezia zuen. Baina gaindosia izan zen.

Musu aldagaitzak eraldaketa mingarria jasan zuen; aurpegia gorritu egin zitzaion, imajinario neurri handiaz irribarretzat har zitekeen keinu izugarria egiten zuelarik. Komisarioari besteak ahoa erdi irekitzearekin batera azufre usaina barreiatzen zela iruditu zitzaion, baina ez, ezin zitekeen horrelakorik izan; gehiegi zen. Jantziaren poltsikoetan miatzen hasi zen, hortaz, poxpolo itzaliren bat edo ote zuen ikusteko asmoz.

- Tira, tira... Gaindosia...! Tontoa naizela uste duzu?

- Hala izan zen, zuk sinetsi ala ez.

Mozorro hieratikokoak poliki hitz egin zuen, oso poliki, ageriko asaldarik gabe.

- Begira, Petronio... Ez zaizu inportako Petronio deitzen badizut, ezta? Zu eta biok itsasontzi berean gaude, nahiz eta, nolabait esan, lematik hurbilago edo urrutiago egon... Momentuz ez zaigu gauza handirik inporta zergatik akatu ze-

nuten. Jakitea badaukagu, ordea, ez pentsa. Gehiago dena, aztarna batzuk baditugu; guk ere badauzkagu lagunak hiriburuan. Adibidez, jakin badakigu Kultur Ministroak interes bizia duela liburua eskuratzeko. Baina badirudi ez dela bakarra. Zein da bestea, edo besteak? Zuk noren alde egiten duzu?

Petroniok ahal zuen bezala jaso zuen kolpea. Ezizenez deitu baitzion, nork eta politikari batek; ez zegoen ohituta. Azufre usaina berriro sudurre-ratzen zitzaiola sentitu zuen. Politikariak bestearen isilunea aprobe txatu zuen.

- Zer txandrio daukazuen esku artean, hor konpon. Momentuz bederen, berriz diot. Geuk ere gure mugak ezagutzen ditugu, ez pentsa, eta ez dugu eskandalurik nahi. Esamesak-eta iristen zaizkigu, hala ere, jende guztiari bezala. Kultur Ministro batek liburu bat eskuratu nahi izatea normala da, ezta? Are, esan liteke xede hori oso egoki zaiola, daukan kargua daukala. Baina beste inork liburua eskuratu nahi izatea... Zein da beste hori? Defentsa Ministerioa? Barne Ministerioa? Eta zergatik? Zer itsuskeria gordetzen du liburuak? Latza izan behar du, gero, tipo

bat garbitzea justifikatzen badu... Bai, badakit, gaindosia izan zen. Forentseak zerbait esan digu, bai, heroina neurritz gainerako dosia -matrailak gorritu zitzaizkion pixka bat forentsearen aipamena egitean-. Baina, nioenaren harira itzuliz, gure mugak bezala gure terrenoa zein den ere ezagutzen dugu, eta gure terrenoan ez digu inork harpa joko, ez zuk, ez zure Gobernadoreak, ezta Gobernadorearen gaineretikoek ere... Horiek ere ez: horiek beste inork baino gutxiago. Zenbat eta azkarragoak izan, orduan eta garbiago konturatzen dira honelako gorabeherak geuk garbitzen ditugula beste inork baino hobeki.

- Zer esan nahi didazu, justu?

- Liburua aurkitzen duzunean niri eman behar didazula.

Petronioren ustetan, tipo hura omenka ari zen. Ez zekien gauza handirik. Baina, fama zenez, milaka pertsonak osatutako manifestaldi bat irainka ari zitzaion etxeko leihopean, eta tipo horrek ez omen zion horregatik periodikua leitzeari uzten. Erretorika parlamentarioaren dardorik zorrotzenak entzunik ere betartea ez zitzaion mudatzen. Litekeen gezurrik handiena

esan behar izatean ez zitzaion keinua aldarazten, eta sexuaren profesional batek espezialitate berenak egiten zizkiolarik ere -asmazioa, tradizioz, Frantziako seme-alabei egozten zaien huraxe, adibidez-, bere harrizko aurpegia ez zen ezertarako ere asaldatzen. Ba omen zen gauza bakar bat munduan politikari gogor hura lerdea zeriola jartzen zuena, orgasmorik kosmikoenak baino mila bider areago kilikatzen zuena: kontrarioaren haragi bentzutuetan, itxoinaldi luze baten ondoren, otso-hortzakada hilkorra ilkatze-ko unea iristen zela oharrematea. Petroniok ez zuen detailtxoa burutik kentzen, zer gerta ere, eta joko hartan kartak arta handiz jokatzera prestatu zen. Denbora irabaztea izaten zen onena horrelakoetan.

- Ongi ba... Liburua zuena. Eskuratzen dugunean, ordea.

Azufre usain hori... Petroniok ez zuen poxpolo itzalirik aurkitu, ordea, beti bezala makularik ez zuen jantziko sakeletan.

Zenbaezina da ilunezko molekula batean sar daitekeen izu guztia, gauaren tripa hutsean haz daitezkeen munstroak zenbaezinak -eta zenbaezinak ezezik, kontagaitzak- diren bezala; makina bat itzal mehatxukor dakar lagun ilunbeak; gauaren denborarik ezaren ispilu aldrebes desitxuratzailan distortsionatutako izpiritu garrasilariak, gogoko hontza hegalarien gisara itzultzen diren irudi lauso, alderrai eta zemaikorrak, erabat gauzatu gabe airean desegiten direnak seta errepikakorrarekin osatzen hasteko berriro, kontzientziari arrazoi garbirik gabe halako batez, bizitzaren bihurgune batean, ebatsitako ametspusketak arraso ezin uxatuak, zio baten eske itzultzen direnak. Sartzeko baimenik edo zita eskatzeko zergatirik behar ez duten mamu ukiezinak. Izuak bereganatua zegoen Margot, eta ez zuen apenas lorik egiten. Lo galduan zetzalarik, gogoak pakete misterioetsuan pausatzen zen. Hasieran uste izan zuen inor bila joango zela, eta ez zuen ukitu ere egin. Ondoren, pakete emailearen

heriotza eta gero, jakinminak zuhurtziak baino indar handiago eduki zuen. Paketea kartoizko kutxa bat zen, egunkariko paper arruntaz bildua eta soka meharrez bildua. Papera urratu ondoren, kartoizko zapata-kutxa ireki zuenean, esku dardartiez, ez zekien zer aurkituko zuen, egia esan, baina edozer zelarik ere, erabatekoa eta betikoa, heriotza bera bezala, izango zelako ideia egin zitzaion. Horregatik, beharbada, bere ustekabea bikoitza izan zen, larru mehezko azalak zituen liburutxo zaharra, oso zaharra itxuraz, baizik ez zela ikusi zuenean. Liburua eskutan ibili zuen, ezer adierazgarririk aurkituko zuen esperantzan, liburuaren orrialdeen artean, apika. Alferrik. Ez zuen ezer aurkitu. Orduan irakurtzen saiatu zen, baina testua berak konprenitzen ez zuen hizkuntza moldean zegoen izkiriaturik. Garbi gelditu zitzaion gauza bakarra liburua baliotsua zela izan zen; ez zekien noraino baliotsua, ez eta zergatik ere -akaso oso zaharra zelako, eta ez besterik-, baino balio handikoa behar zuen, gizon batek bere biziak ordaindu bazuen eskuetan eduki izana. Artean Margotek ez baitzuen dudarik egiten horixe zela M.F.E.ren,

Marceloren heriotza probokatu zuen arrazoia. Zer egingo zuen erabaki bitartean, puntu batean bederen ez zuen zalantza izpirik: edozer egiteko gertu zela hiltzaileei liburua eman ezik.

Egunak ziren Margotek sentitzen zuela inor bere atzetik zegoela. Ez zuen frogarik, sentitu egiten zuen, *bazekien*. Etxez aldatu zen, nora eta norekin joaten zen neurtzen hasi zen, horrek ezertaz babestu edo libratuko bailuen, bere baitaren baitan, aitortu nahi ez izanik ere, bai baitzekien hala nahi izatera, aurkitu egingo zutela. *Zutela*. Nortzuek, ordea? Hori ere ez zekien, baina begibistakoa zen edonor izanda ere hagitx boteretsua zela, lortu baitzuen ez bakarrik konfidentea akabatzea, baizik eta, are zailagoa zena, hilketa istripuz maskaratzea eta inork ezer ez aipatzea jazoera latz horri buruz bazterrotan. Instantzia bakar bat ohi da horrelako krimen bat eginda gauzak era horretan antolatzekeo gauza, eta kontzientzia bete horrek kateaturiko gogoe-tak sorrarazten zizkion. Beldurrago zen deuseztatua izateaz, zein gauza gutxi eta txiki zen aitortu behar izateaz, hiltzeaz baino, Akuilurekin mintzatu zenetik bazekielako -besteak hala ira-

doki zuen, behintzat-, Marcelori hil baino lehen sekulakoak eta bost egin zizkiotela. Egunez uste zuen Akuiluk bera beldurtzeko asmatua zela. Gaez ez zegoen hain seguru.

Segitzen ziotelakoa, dena den, laster pasatu zen sentipen zehaztugabe izatetik gertaera egiaztatua izatera. Laster jarri izan ahal izan ziola aurpegia, alegia, bere jarraitzaileari. Aurpegiak: bazegoen luzoker buruko kankailu hura, zine mutuko terrorezko pelikula batetik aterata zirudiena, bazegoen kartoizko aurpegi horitudun txiki konkortua, bibotea eta guzti, hau gutxiagotan ikusten zuen, baina. Are, hirugarren bat ez ote zebilkion atzetik susmatzen hasia zen. Margotek indar guztiak helburu baten mesedetan biltzen zituen: berataz apoderatzen ari zen artegatasunaren kontra borroka egitearen mesedetan, azken honek gogoetarako gaitasuna deusezta ez ziezaion. Buru hotza behar zuen zer gertatzen ari zen jakin eta erabakiak hartu ahal izateko. Adibidez, Akuiluk zerbait bazekiela ematen zuen, nahiz eta justu kontrakoak albo batera lagatzekoa ez izan, hain zuzen; beharbada ez zekien ezer, eta *denaren jakinaren gainean* dagoe-

naren planta egiten ari zen, besterik gabe. Hori ez zen oso harritzekoa izango, Akuiluk pasatzen baitzuen egunaren erdia aire berriek zer ekarriko usnatu nahirik, eta beste erdia bera bezain adimentsuak ez zirenei bizitza esplikatzeko. Zerbait jakitea baina okerturik egotea ere litekeena zen, Margotek ez baitzion kazetariaren analisigaitasunari aparteko irizten. Nola iritziko zion, bada. Inoiz, orain oso urrutiko iruditzen zitzaion iragan batean, sinetsi egin baitzuen berarekin, fede izan baitzien bere hitzei, ederki zekien Akuiluk zer eta noraino eman zezakeen. Guztiarekin ere, Akuilurengan gutxienekoa zen noraino okertzen zen edo bere hankasartzeen zenbatekoa; larriagoa zen estrapozo egiteak zer nolako mina eragin zion, zer nolako frustrazioa sorrarazi; nola jartzen zuen bere burua frakasatu erabatekotzat juzkatzen zuela. Akuilurekin ez zegoen giro, beti baitzuen, erantzun bakartzat, trufa odoltsu bat ezpainenetan. Honezkero ezin zezakeen gorrotatu, bere mingostasunak pena ematen baitzion beste ezer baino gehiago.

Gaueko ordu biak ziren eta Margotek konprenitu zuen bere egoeran ez zela gauza izango be-

rriro lokartzeko. Hortaz, bezitu egin zen eta kalera abiatu. Zerbait irekirik kausituko zuen.

Hamar minutuz ibili zen kale estu eta hustuetatik barna. Ez zen apenas inor ikusten. Katuren bat zakar-poltsetan jorraka. Gutxi gorabehera bere adinekoa izango zen begi iheskorreko uso heroinomano bat, izkinan. Berandu etxeratzen zen langile bakartiren bat. Gauaren anparoa edotariko ehiza bila ateratako gazteak, marrazokume haziak legez hironaka edo launaka elkartutakoak. Eta bera zebilen tokitik ehun bat metrotara, hurbilago sekula ez, itzal luze bat. Urratsa azkartu, atzera begiratu, eta itzala han. Ia korrika hasi, kale kantoian bat, beste bat berehala, jiratu, eta itzala han. Aurre egitekotan egon zen, baina kemenik ez, beldurra nagusi. Ongi argitutako plazatxoaren erdialdea irabazi zuen. Inore ez zegoen. Erdialde hartatik plazara isurtzen ziren kale ilunek otso-aho hondogabeak ziruditen. Horietako batetik zigarro-muturraren sugar batek salatu zuen norbaitek ez zuela bere burua argitara erakutsi nahi. Plazatik oso hurbileko taberna batean bilatu zuen aterbe.

Gero ez zekien zenbat denbora eman zuen han barruan, zenbat zerbeza edan zituen han zeuden Magreb-eko etorkin eta gehiago edo gutxiago ezagutzen zuen hainbat jenderekin. Tabernariak bota zituenean ezagunetako batek etxeko atariraino lagundu zuen.

Giltza sarrailan sartzearekin ezaguna agurtu zuen, lasaitasuna berriz eskuraturik. Atarian sartu eta ezker paretako interruptoreari eragin baino lehen esku indartsu batek ahoa estali zion, besteak gerritik heltzen zion bitartean.

Margot ez zen halere egunotan gaizki lo egiten zuen bakarra. Akuiluk ere ez zuen gauza handirik lo egiten, eta etengabe erretzen zuen medikuak horretarako debekua jarria bazion ere. Ezin urduriago zebilen, alde batera edo bestera jokatut behar ote zuen erabaki ezinik. Gau hartan ordenadorearen pantailaren aurrean eseri, edozein agiri ireki eta bere gogoetan murgildurik gelditzen zen makinak, hainbeste minutu ondoren, automatikoki agiria itxi eta horren ordezt pantaila irudi askotako berezi bat ateratzen zuen arte. Orduan pantaila osatzen zuten izartxo koloreaniztunei, hondo beltzaren gainetik hegan egin bezala hurbiltzen zirelako ilusioa sortzen zuten izartxo koloreaniztunei so gelditzen zen, eta gogoetan pasatzen zituen ordu laurden luzeak.

Ondoren ordenadore-mahaian barreiatu-riko paperak begiratzen zituen: eskuz hartutako ohar-
rak, telefono zein bestelako zenbakiez eta ize-
nez zirriborraturiko paperak, prentsako artiku-

luen fotokopia ugari, arteari buruzkoak eta zenbait pertsonaiari buruzkoak, hegazkin konpainietako ordutegiak... Milango Rizzoli argitaletxearen margolariei buruzko bildumako liburukiak zoru gainean zeutzan. Maileguan utzi zizkioten, eta margolari askoren obra osoaren katalogo zehatzak eskaintzen zituzten. Toulouse-Lautrec-i eskainitako liburukia hartu zuen. Interesatzen zitzaien margoak 226 zenbakia zuen katalogoan. «Natura mortua *Camembert* platerarekin, edalontzia eta labana». Hagitz datu gutxi ematen zuen: 1889 urte inguruan egina -data erabat seguru ez zela adierazten zuen izartxo batekin-. François Gauzi-k aipatzen du bere liburuan. Izenpeturik ote dagoen, ez jakin. Zerez margotuta zegoen, ez jakin. Tamaina, ezezaguna. Non dagoen, inork ez dakiena da. Beste edozein margori buruz ematen zen informazioarekin alderaturik, hutsaren hurrengoa zen, eta informazio falta honek dudarik gabe bildumagileen grinarik suitsuenak piztu behar lituzkeen misteriozko argiztaia gaineratuko zion margoari. Esate batera, 227 zenbakiduna -*Emakume edalea*- mihise gaineko oleoa zen, 55x46koa, izenpetua, jendaurre-

ko erakusketan zegoena, 1889koa. Margoaren historia ere oso ezaguna: Suzanne Valadon izan zen modeloa, Lautrec-ekin harremanak hautsi eta apur bat lehentxeago, segurutik. Margoa baino lehen marrazki ugari egin zen, eta 1889ko apirilaren 21eko *Courrier français*-en agerturiko ilustrazioa obra honetan inspiratua omen da. M. Masson-en 1911ko ekainaren 22ko enkantean saldu zen, 7.100 franko ordaindu zirelarik, eta egun Cambridge-ko (Massachusetts) Fogg Art Museum-ean dago. Mahai gainean barreiatutako materialek planteatzen zituzten galderen erantzunak gero eta mataza koherenteagoan harilkatzen ziren. Zenbat eta material horien informazioa gehiago kontrastatu, orduan eta koherenteagoa, sinesgarriagoa gertatzen zen. Harrigarriagoa. Eta beldurgarriagoa. Hala ere klaberen bat zuen falta, eta hala ere klabe hori, edo klabe hori eman lezakeen zer bat egon behar zen. Gau hartan Akuilu beste zigarro bat piztu eta kalera abiatu zen. Margot aurkitu behar zuen kosta ahala kosta.

Eztarri Sakonaren lilurapean -sindromepean, hobe esanda- hezitako kazetari-belaunaldikoa

zen. Maisuak: mundutik zehar gertatzen diren guztietatik jakitea pena merezi duen ororen berri zehatza ematen duten leginetxeak. Lana, zortea eta behar den unean behar den tokian egoteko dohainaren ametsa. Kazetaritza berria. Lehenengo lanak: hamar kilometroko urruneran izateko arrazoirik galtzen zuten informazio laburrak, auzotik kanpo inor ezagutzen ez zuen heroiei eginko elkarrizketak, kanpandorretik behakoa luzatuz ikuspegia heltzen den artean bihotzak inarosten zituzten gertaerak. Trebatzen ari haiz, zailtzen ari haiz, hire *Eztarri Sakona* partikularra azaltzen den egunerako. Ergela izan behar zen, ergela izan behar zenez, eskandalu batek sudurpean eztanda egin eta herorrek, bertatik pasatzen ari hintzelako arrazoi bakarraz, sari eta ohore guztiak jasoko dituala sinesteko. Eskandalaria gertatu den tokitik pasatzen bahintzen, inork bertara eraman haelako seinale, kontatu beharrekoak kontatzeko. Eta inork eraman ez bahau eta dena halabehar hutsez gertatu bada, kasu. Kontu handiz ibili, gero, ahoa ireki baino lehen, lumari bidea eman aitzin. Kontua zen Akuiluk arrain handia zeukala kainabera puntako

amuan, eta beldur zela uretatik ateratzeko nahikoa kemen eta bihotzik edukiko ote zuen. Kementik ez zuela aitortzea edo bere bizitza profesionala porrot erabatekoa zela aitortzea gauza bera zen. Kemena edukitzera... nirekin ez dira ausartuko. Kazetari bat! Nola ausartuko dira, bada. Baina, hartara jarriz gero, Marcelo garbitzea ere ez zen beharrezkoa, eta akabatu egin zuten... Akuiluri mila modu okurritu zitzaizkion arazoari konponbidea bilatzeko inor hil gabe; gertaeren nondik norakoaren nahikoa berri fidel bazuen, uste zuen bezala, hots, zekizkienaren arabera. Orduan, zergatik, zertarako. Arazoak sustrai luzeak izatera, batek zekien... Askoz gehiago egon zitekeen. Pentsatze hutsarekin zorabiatu zen. Bazekien jarraitzen ari zitzaizkiola. Nirekin ez dira ausartuko, baina aita ponteko egokia bi latu behar dut, afera ongi saldu behar da, eta ongi aukeratu nori saldu.

Margot bere atari barruan itxoitearena ez zen ongi egon, hori bazekien. Sekulako sustua hartu zuen gizarajoak. Baina bera zela konturatu arte defenditu zen. Konturatu arte edo konturatu eta pixka bat beranduago arte agian; izan ere, Akui-

luri iruditu zitzaion Margoten belaunak potroen bidea modu atzeraezinean hartua zeukanean konturatu zela. Hori sinestu nahi zuen, bederen. Denbora tarte ez laburregia iragan zen pertsonak bezala mintzatu ahal izan ziren arte.

- Gau osoan izan duzu tipo bat atzean.

- Badakit. Zu al zinen?

- Ez noski. Nire atzean ere ibiltzen dira. Mintzatu beharra daukagu.

Mintzatu ziren. Luze mintzatu ere. Hiru orduren buruan, egunsentia iritsia zelarik, Akuilu se-guru zegoen Margotek ez ziola dena kontatu, baina berak ere ez zion neskari bere bihotza erabat ireki. Eta hala ere itun moduko bat izenpe-tzeko nahikoa informazioa trukatu zuten. Akuiluk irudimenaz bete zituen Margotek isildutakoa eta oraindik ere falta zituen datuak. Oker ez bazebilen, antzekorik gertatzen zen aspaldi irakurritako nobela batean. Norena? Green, noski. *Hirugarren gizona?* Ez... Neska beltzarekin ezkondata dagoen beste espioi horrena... Izenarekin ez zen gogoratzen. Maite zuen literaturarekin halako antzekotasun eta paralelismoak bilatzeak beldur-rak etanekeak oro atzenuarazten zizkion, ha-

lako moldez non, errenditua izanagatik, etxera itzuli zelarik idazten jarri baitzen:

«Iulius exclusus e coelis. Ez arraçoi guchirequin, gueçurraren vides, Resumac eta erriac galçera laincoaren bidetic apartaturic uztentuen. Unatuic senharrac hilcen eta amac negar batez uztentuen, Reinu Christaben seme pres-tuen alor aziendak eta ontarzunak ostuzentuen, berzeri Exigit Contumaciam munduco abundantiac bilhatzen berze nequeric artueztuen dongeac, azquen arnasa botacozuen oançetic beretic, azquen uneas ere guezurca bere buruari contumaciam secularen seculotan escatu ezdraucana... Halako hitz ia kabalistikoak, eta hori bezalako beste asko, biltzen zituen liburu zahar bat besapean, hasi zen Marcelo Fernandez Esparza hilobira eramango zuen bidea korritzen...».

Halako ukitu iradokitzailea eta erromantikoa ematen dio aferari, sarrera misterioitsu, dotorea -esan zion bere buruari-, eta hori ere ongi etorriko da; izan ere ez da sekula ahaztu behar saldu nahi den jeneroa bezain inportantea dela jeneroa nolatan saltzen den...

Eta jeneroa benetan nolakoa den, eta salgai jar daitekeen. Itsutuegi zegoen Akuilu, ordea, une hartan, bere gogoetetan horren urrun joan ahal izateko.

Ezaren apartamentua hiria mendebaldetik bukatzen zen tokian zegoen, azken etxean; aurretik errepidea, ondoren ezponda altu samarra, suizidentzako ustekabeko amildegi ere bilaka zitezkeena, hondoan trenbidea zegoela kontuan hartzen badugu; harantzago, azpila inguratzen eta ixten zuten mendi arre, umel, ilun eta berdeak. Apartamentu txikia etxeko goi aldean zen, eta bertako terrazan hiltzen zen eguzkia ohera baino lehenagoko azken printza, mendebalak ekarritako lehen euri tantoa bertan abailtzen zen legez; terraza hartan, non mendizko harresiaren bestaldeko bedatsaren kantua bezala larrazkeneko nostalgiak senti baitzitezkeen, ematen zituena ahalik eta ordu gehien Ezak, eguterak horretarako baimena ematen bazuen. Eta han zegoen orain, irratia piztuta, zigarroa erretzen eta Havana botila, erdi husturik erdi beterik baino gehiago, eskutik hurbil. Orduantxe husturik. Mahai txiki bat zeukan aurrean, eta mahai gainean ordurarte iritsitako anonimoak. Bost, dene-

tara. Errepasatuak zituen goitik eta behetik, ezkerretik eskubira eta alderantziz, euren arteko harreman ezkutuen xerka, esanahi atzemangaitzen bila, ageriko hitz ukigarrien azpian klabea ezagutuz azalera zitekeen mezu argigarria aurkituko zuelako esperantzan. Finean amore eman zuen: asma zitzakeen mila -eta bat gehiagopuinez landa, ez zekien horrek guztiak zer esan nahi zuen, eta are, ez zekien nor zen gisa bitxi hartaz baliatuz laguntza eske ari zitzaiona. Ez baitzuen dudarik laguntza eske ari zitzaionaz, azken anonimoan, betiko testu ulergaitzarekin batera, lehengo harrokeriak eta sasi-mehatxuak alde batera utzita deblauki aitortzen baitzuen: laguntza behar dut.

Irratitik gustokoa zuen programa entzuten ari zen. Erreka garden baten jauziaren antzera zitzaien ohiko hizjario eme sendoari, bestetan ez bezala, han eta hemen ilunguneak gaineratzen zitzaizkiola iruditu zitzaion: nahi gabeko marrantak, ezusteko dardara ia atzemanekin. Bestetan baino laburrago, idorrigo ari zen, musika kriptikoari tarte zabalagoak emanez. Ezak basokada bat Havana bota zuen edalontzira, eta

beste zigarro bat piztu. Hainbakarren basokada zen, hainbakarren zigarroa. Tiro egiten zuelakoa antzezteagatik dolar bat eskatzen zion gerrilari batekin topatu zuen basoa, eta zigarroari zurrupada luzea sakatu zion, Beiruteko zerua aldenik alde zeharkatu zuen misil horietako batek eztanda egin zuenean. Zeru oskarbi eta laino hartan ere misilak usaintzen zituen, misil ikustezinak, egunero erosketak egitera joatean teilatu gainera tiratzaileak burua irekiko ez dielako pakean bizi direla uste duten horiek sekula ikusten ez dituztenak. Zalantza da egiazko intelektualaren ikurra, munduaren aniztasunarekin bateragarria den bizigiro bakarra, eta zalantzatik baizik ez zaio berorri erantzunik ematen ahal. Jarrera manikeistetatik datozen segurantzia faltsuek fanatismoari irekitzen diote atea, edozein izpiritu kritiko fundamentalismoaren ukazio beltzengan amilduaraziz. Nazkatuta nago filosofoez. Jende klase guztiaz nago nazkatuta, egia esan. Dualidadearen ukazio intelektuala konpromezu gogorregirik ez hartzeko koartada ezin hobea den bezala, tanke errealei bidea irekitzeko modurik onena liteke. Gertuko kasko batean paratutako

haizezko erroten hegala *marine*-en helikopteroak iruditu zitzaizkion. Irratiko ahotsa Macchiavelliaren *Printzea*-ko pasarteak irakurtzen zituen dorpeki. Zer ari zen Juandeaburre Errusian? Arte-brak erosten, bakar bakarrik? Edozer zela, bistan zen Luciano Goñik ez ziola esango. Luciano... txakur puska galanta, Luciano. Bazegoen Errusian zer harrapatua... Plutonioa, heroina, vodka, Leninen kapelua, nik dakita... Manikeismotik iheska ibiliagatik, funtsean bi baino ez ziren desegiten ari den hondar gaztelura hurbiltzeko mannerak, eta bistan zen Juandeaburre hura ez zela lagun hurkoaren onez bihotza kraskatuko zuenetakoa. Macchiavelli? Zergatik Macchiavelli? Hala-beharra? Munduko haur gose hamikatuek protestazko hitz zatarrrik batere gabe botatzen dute azken arnasa, neska hau beldurrez akabatzen dagoela egingo nuke, zergatik, ordea, zergatik Macchiavelli, zergatik egitea itsutasunetik, insidiatik ikurra eta manikeismoa leporatzea gezur biribilaren ziegan bizi nahi ez duenari, manikeotarrak bihurtuko naiz, zer arraio, erretzen dudan arrazoi berberarengatik, ibaiko izokina naizelako, tori milioi bat dolar, gerrilari herkiea, zure

Kalashnikov-aren kantua isil ez dadin. Ibaiko izokina? Tori zure dolarra, gerrilari ausarta, egizak Kalashnikov-arekin apunte-itxura nire kamaren aurrean, Mendebaldeko egunkariei saldu ahal niezaien, eta topa dezagun berriro, gatazka berbera da, berdintsuak dira Beiruteko Hoteleko terraza eta Virgiliopolis gezurrezko honetako xume hau, egunero egin eta desegiten diren interesen matazaren araberakoa da, denbora kontua baino ez, beraz, dena putakumez beterik dago, milioi luzeko negozioa izan zitekek zerri horrena, hemendik bertatik berdin pentsa zezakeat mundua toki zoragarria dela edo bizitzeak ez duela pena merezi, planetako errege naizela edo artaldeak egotzitako gorotz-pikorrik ezdeusena, baina zergatik zegok horren beldurrez neska hau, kasik ez zaiok aditzen, hari meharra bihurturik du uhaitz naroa ohi dena, zergatik, gora ibaiko izokinok...

Baina irratiko ahotsak eten zituen gogoeta hordituok, beldurrarekin edo gabe, mehar edo nara, baina garbi behintzat esaten baitzuen, eta larri:

- Iulius exclusus e coelis, Soli Deo Gloria, Iulius exclusus...

III kapituluua: In vino veritas

Hirukotea elkarri aditzeko behar zena baino fuerteago ari zen solasean, eta haietariko bik-mutilek, hain zuzen-, zeharka eta artega begiratzen zioten ordu laurden bat lehenagotik barra ondoko eserlekua hartua zuen ezezagunari, zeinak, disimulu askorik gabe eta zerbeza bat eskuartean zuela, so egiten baitzien. Mutilek ozen ekiten zioten ohartuak zeudelako, ohartarazi nahi zutelako, eta zenbat eta ohartuagoak orduan eta ozenago mintzatzen ziren. Neskak, ezpaina ezpainaren gainean, mutu alegia, ez zirudien oso nerbiosturik, besteek ez bezala. Musika-egoerari buruzko lerdokeria batzuk esaten zituzten, zer esaten zuten ere gehiegi konturatu gabe. Ezezaguna mintzatu zitzairen, azkenik, eta goraka zihoan tentsioa, azkenik lehertarazi:

- Horiek denak Etsai Publiko Nagusi zirela uste eta hainbat denboraz gero dantzari damutuak baino ez direla aitortzen dizute. Hori nazka.

- Ostia pare bat emango al diot?

- Ez -orduan baino ez zuen neskak hitz egin-. Utz gaitzazue -eta, ezezagunari, orain-. Zureak bai garaiak, e, aitona?

Ostikoka ateratzeko prest zegoenak besteari begiratu zion, askatzen hasi berriko adrenalina-jarioa eteteko gonbidapen hura ulertu gabe. Bigarren mutilak ere ez zuen oso garbi ikusten zergatik bukatzen ziren orduantxe damatxo haren bizkarzaintza-lanak, baina damatxoak berak eskaturik baitziren ezusteko lanbide hartan sarturik, damatxoak berak eskaturik uzteko prest agertu zen. Neskak keinu bat egin zuen buruaz, eta bigarren mutilak egurra partitu nahi zuena barrako beste puntara eraman zuen. Marmarka urrutiratu ziren, ez oso konforme.

- Garai guztiak berdinak dira.

Eza konturatu zen zainetan falta zuela odola. Eta haren ordezturkin hotz bat korritzen zitzaio- la. Gasa, beharbada. Transilvaniako saguzaharra zela sentitu zuen. Ilusioen hiltzailea baizik ez.

- Zergatik? -galdetu zuen.

- Zergatik!? Dirue, *tío*.

Hitzekin batera erori zitzaion asaldura eta ustekeabe pittinean zurrupatu ahal zion lehen gazetetasun printza.

- Bai... horrela ere adieraz litekeela uste dut.

Zakur alderraia ematen duk, goseak akabatzen. Ilusioen hiltzailea. Ez huke inor engainatuko, esan zion Kokok bere buruari.

- Jendea gordinik jaten duen horietakoa al zara, Lecter?

- Lecter?

- Ez zara zinera joaten, noski.

- Mundua, argazki-makina eta Guttenberg aski zaizkit.

- Saurio halakoa.

- Egon, egon... Zuk ere asko leitzen duzu.

Zen bezain egoskorra izanik ere, Margotek ezin izan zuen banitateari eginiko lausenguak sorrarazi zuen emozio guztia bere baitan atxiki, eta begiak zerbeza basoaren atzean ezkutatu zituen. Ezak jakin zuen ahaztu egingo zitzaizkiola aurpegi iheskor horren marra segailak, eztizko pote batetik eroririk bezala barreiatzen zen adatsak zedarritzen zituen azpegi aldakorrak, eta ongi ikasteko premia larria sentitu zuen, hantxe

zegoela margoturik bere desioaren mapa jakin izan bailuen.

- Zuk uste?

- Céline, Macchiavelli...

- Orriak azaletik begirutzen ditut, baina ez dut sekula liburu bat osorik irakurtzen. Aipu-liburuak ditut maiteen. Ez zenuen pentsatuko denak nireak zirenik.

- Ez noski -eta tragoak ordaintzen zituenarekin batera-. Gauza bakar batek harritzen nau: zergatik ni?

Margoti trufazko irria erne zitzaion sabeletik, galderak haur bati legokiokeen eksklusibitate-nahiarekin eduki lezakeen antzarengatik.

- Zu ez zara askoren arteko beste bat baizik.

Koko Ezak poliki gidatzen zuen, begi bat aurreko errepide bihurrian eta bestea pagadi itzeleko alerik erraldoienek herabe erakusten zituzten kimu berdeetan, hitzetan nekez laburbil zitekeen berde kolorekoak, itxaropenari berari, bere sinboloa izateko, dirdiratsuegi eta xamurregi zen berde batekoak. Zorabiatuak zegoen berde hartaz, berdeegia zen titanlux ez izateko, ez zegoen ohituta. Hosto jaioberriez beteriko adar kulunkariek eta haize zirimolek zorutik, buruan gehiegi egositako grinak bailiren, altxatzen zuten orbelak ez zion eguzkiari apenas printzarik helarazten uzten umeltasunaren erresuma hartara, non uda beteko ekia ere ez zen egun erabatekoa ekartzeko gauza izango. Errepide ertzetako goroldioak kontrapuntu iluna jartzen zion berdeen sinfonia hari, pagoen arteko kareharrietan egon izan bailitzan baso bihotz hartan bertan herri herroiko haren protoarbasoek, orain milaka urte batzuk, lehen *chromlech*-ak, trikuharri, hilarri eta edotariko agerpen funerarioak egin zituztenetik.

Milurteko goroldio eta pago horien artean batek, edozein bihurgunearen atzean, mamu burdinazko katedun eta guztiko gaztelu bat espero zezakeen, edo Palestinara borrokan egitera abiatzen zen kristau saldoa, azkon beltz, ezkutu eta armadurarekin, edo ziza erraldoi batetik ateratzen zen iratxo esnatuberria, edo odol eske abiatutako banpiroa, agian. Ez zen horrelakorik, ordea, eta basoan barna hogeit hamar kilometro luze barneratuz gero, bihurgune itxi baten ostean, muinoko soilunean ikusten zena Aitorgoitiko monastegiaren horma gotikoak ziren, bere borroka epiko, tradizio zikin, eme zoragarrien kantu, adar-kontu-garai bateko adar-kontu trumoitso horietakoak, odolez baizik garbitzen ez zirenak-, eta denborak atxikitako mila istorioren -gezurrezkoak gehienak baina, baten baino gehiagoren harridurarako, egiazko batzuk ere bai- zama pisuzkoarekin, egun, eta zenbait konkista, lapurreta, emate, lagapen eta zuzenbideak ezarritako beste lege-irudi batzuen ondoren, fraide teatinoek gorderiko komentua, basoeliza, gogoeta leku, eta desbideratuen babes bihurturikoa. Fama zenez, izpirituzko gauzetara konsakratutako tokia iza-

nagatik, ez omen zen batere ez ohikoa beste zeregin askoz ere lurrekoagoetara dedikaturiko jendeak, eta ez deigarriak ez diren edo funtsik gabeak diren zereginetara, alajaina, aukeratzea komentua bere diferentzia likits eta mundutar-rrak erabakitzeko garaian, beti ere teatinoen laguntza interesik gabekoarekin, hauek printzipalen borondatek eroritako amoina pitzar batzuekin nahikoa baitzuten euren burua ongi ordaindutat emateko. Ziza alimaletik ateratzen ahal zen iratxoia egunkarien lehen orriko argazkia izatea suertatzen zela batzuetan, alegia.

Ezak kotxea aparkatu zuen ate aurreko uhar-
rizko patiotxo iturridunaren txoko batean, *Volvo*
berri baten ondoan. Ez zen inor inguruan ikusten
ateko krisketa itzelari eraginez deitu zuenean.
Ezak aitortu behar izan zion bere buruari, tokiari
zerion larderia izpiritualak inpresionaturik edo,
gertuago zegoela belauniko erori eta aitortza es-
katzera zita emana zion fraideaz, Europako XVI.
mendeko literaturaz zekienarengatik ospetsua
mundu zabalean, galdetzera baino. Krisketa joal-
diaren ondoren, ordea, irekitzeko sistema auto-
matikoek sorrarazten duten zurrumbilo-hotsa

ezaguna belarriratu zitzaion, eta mundu ezagunari zegokion soinu arrunt horrek eraman zion baretasun apur bat bere barrualde inarrosiari. Ate erraldoia hasieran pentsa zitekeena baino hagitz aiseago ireki zen. Ongi olioztaturik zen, inondik ere. Ateaz bestaldean ezko usainezko ezkaratz txikia eta iluna zegoen. Albo batean, haatik, flexo baten argi bizia atzematen zen leiho txiki baten atzean, eta irratitik zetozen jaurtiketa bortitz eta jokoz kanpo egonagatik baliogabeturiko golen garrasi urragarriak. Grial Saindua gordetzen zuen hermanoaren zuloa zen, antza. Ezak keinuak egin zituen eskuaz, bularrean «Portland Trail Blazers» iragartzen zuen txandal batez jantzirik zegoen atezainaren arreta bereganatzeko, hermanoak bere taldeko hamaikakoan zeintzuk sartzen ziren jakin zuen arte lortu ez zuena. Ondoren Jaungoikoaren bakea urratzen ausartzen zen bekatariari merezi bezalako harrera egin zion, ezin disimulatuzko keinu desatseginarekin.

- Zita daukat Bartolo Egozkuerekin -esan zuen Ezak.

Atezainak goitik behera begiratu zion, ondoren Ezaren itxuraren xehetasun guztiak inoren aurrean ziren zirenean deskribatzeko azterketa egin beharko bailuen.

- Ez dakit bazkal ondoko lo-kuluska ez ote den egiten ari -esan zion, gorputza telefono-deiak pasatzeko balio behar zuen botoi beltzeko panel baten aurrean makurtuz-. Nor zara?

- Nire zain dago -erantzun zuen Ezak, behar baino azalpen gehiago ematea maite ez zuena.

Hermano atezainak botoi bat zanpatu zuen, zapuzturik, eta etxe barruko telefono-hariak kudeatzeko balio behar zuten belarritakoak jantzi zituen.

- Berehala dator.

Ezak ez zuen Bartolo Egozkue ezagutzen, bere entzutea aspalditik bazuen ere. XVI. mendeko literatura jende arruntaren ohiko interesguneetatik oso urruti zegoen gaia izan arren, Egozkueren iharduera poligrafikoak, urte luzeak zirela, hainbestean behin egunkarietan tarte bat aurkitzen zuen, eta tantokako isuri informatibo horren ondorioz edonorentzat ezaguna gertatzen zen Egozkueren izena. Zertan aritzen den

zehazki jakin gabe, jendeari galdetu eta edozeinek «A, Urlia!» erantzuten duen jeneroaren ordezkaria zen: noranahiko jakintsua noranahiko ibilgailuen garaian. Kulturaren gorabeherak pixka bat segitzen zituztenek bazekiten, baita ere, Euskaltzaindian tokiren bat hutsik gertatzen zen bakoitzean bera zela, beti ere, besaulkia betetzeko hautagairik aipatuena, pixka bat Hollywood-eko zenbait oscargai betierekoei gertatzen zaien antzera, besaulkia beste bati ematen zioten arte. Kultur munduan oso murgilduta zeudenek bazekiten -Egozkueren obra gutxi edo ezer ez ezagutuagatik ere-, besaulkiarekiko *coitus interruptus* horren atzean oso aspaldi Laffitte zenarekin izandako eztabaida dietetiko bortitza -oso bortitza, baina- zegoela.

Agure ximur bat espero zuen tokian gizon kan-kailu biziz beterikoa azaldu zen, adinean aurrera joana, kasko gaineko elurrak, besteak beste, argi erakusten zuen bezala, baina sasoi onean oraino. Fraideak bostekoa eman eta arku ojibadunez osaturiko klaustro dotoretik zehar gidatu zuen, aurkezpen gisa hitz hauek esaten zizkiola:

- Gure herriko mirakulurik handienetako baten aurrean zaude -instant batez geldituz eta klaustroa esku alimale ireki batekin bere osoan erakutsiz-. Nork esan zuen munduko kultura zabalak ez zela sekula gure mendi maitatuetara iritsi? Gotiko berankorrek ez du klaustro hau, bere txikian, bezalako erakusgarririk ludi osoan.

Ezak ez zuen ezer gotikoaren aurka.

- Halaxe iradoki dit atezainak -esan zuen, zerbait esateagatik.

- Bokazioak murrizten ari dira. Gainera, *Kuko* jartzen ez dutenean ernegatu egiten da -esan zuen Egozkuek, solaskidearen ironia neurtua na-

turaltasun osoz hartuz-. Nire etzangela xumera joango gara, gaizki iruditzen ez bazaizu.

Ezari ez zitzaion gaizki iruditu.

Etzangela xumetzat bataiatutakoa komentuko hirugarren solairuan -azkena, dorreak aparte- zegoen, berrogeita hamar metro karratu harrapatuko zituen azalera, bi metro t'erdi luze goitik behera, eta logela, komuna eta lantokia biltzen zituen. Paretak zuriak ziren, altzariak klasikoak eta estuak, baina egur noblekoak, eta leihoak -gaztainondo guztien aitona izan zitekeen zuhaitza zuen barruko patio txiki bati begira- zabalak, argia oparo igarotzen uzteko modukoak. Lantokiko ezker paretak obrazko apalategia zuen, goitik behera, eta liburuz beterik zegoen, salbu eta konpaktoak entzuteko tresna sofistikatua eta makina bat konpakto biltzen zituen apal estrategiko bat. Lau bafle txiki zeuden eskegirik lantokiko goiko lau izkinetan, eta zerbait entzuten zen. Horri erreparatu zion Ezak beste ezeri baino lehen. Egozkue entzuten ari zen musikaren bolumena igotzera presatu zen:

- Verdi. *Aida. Rammenta. Non fia che tardi. In armi ora si desta il popolo nostro; tutto è pronto*

*già... Vittoria avrem... -kantatu zuen Amonasro-
rekin batera, eta ez erabat gaizki- solo a saper
mi resta qual sentier il nemico seguirà... * Giza-
banakoaren eta boterearen arteko gatazka.
Beste konpositoreek ez bezala, Verdik beti lo-
tzen zituen kantua eta gatazka dramatikoaren
garapena. Bai, libretoa Ghislanzoni-rena da, egia
da, baina gauza jakina da ez zuela bertso bakar
bat ere ukitu Verdik gertaera-segida bati esanahi
dramatika eman zion arte, eta orduan ere Ron-
cole-ko Nekazariaren zuzendaritzapean. Ez al da
gauza ikaragarri ederra opera? Izugarri maite
dut.*

Ezak ez zirudien oso komentzituta.

- Operari dekadente deritzot.

Apaiza haritzezko mahaiaz bestaldean eseri
zen eta mahaiaren ertzapeko botoi bat sakatu.
Orduan erle-burrumba bezalako bat entzun eta
konpaktoen atzeko igeltsua albo batera mugitu
zen, kutxa blindatu txikia ageri zelarik. Ondoren,
abadea jaiki eta kolkotik zintzilik zeukan giltza-
txo bat hartu zuen eskutan, gorputza kutxaren
gainean apalduz. Kutxako atea ireki zenean,
denbora guztian mahai gainean egondako afitxe

zahar bat barneratu zuen, ondoren kutxa itxiz eta lehengo tokian eseriz.

- Aitortuko dut nolabaiteko erlikia-biltzailea naizela. Paper bitxiak, nire gustu eta zaletasunen aldetik ikusirik esanahidunak direnak, edo balio apur bat daukatenak. Ikusi duzun kutxatxoan, komentu honetako tokirik seguruenean gordetzen ditud nire erlikiak. Orain gorde dudak kartela *Aida* European, Milanen, zehatz esanda, lehen aldiz eman zeneko iragarkia da. 1872ko otsailaren 8a. Zuzendaria, Franco Faccio. Maria Waldmann Amneris-en paperean, Teresina Stolz, Aidarenean. Baina operari *dekadentea* irizten diozula gelditu gara. Ongi da. Zer, orduan? -konpaktoak eskutzarrarekin seinalatuz- Stevie Ray Vaughan? Brassens? Oskorri? Ron Kavana? Led Zeppelin? Faiport Convention? Hertzainak? The Kinks? Siniestrokoak grazioso samarrak dira, baina apur bat ganberro. Evaristok zeozer kantatzen du hainbeste katuARRANTATUREN erdian, baina inozoegia da, bere mingotsean. Zin egin dut ez dudala berriro Negu Gorriak entzungo taldeko bat irribarre egiten, halabeharrez eta uste-kabea bada ere, ikusten ez dudak arte. Hala

ere, gauza bakarra dut ezin jasana: Kaxiano sekula entzun gabe Flaco Jimenez ikustera tropelka joaten diren modderno horiek. Eta rocker bat, egiazkoa baina, entzun nahi baduzu, Wilko Johnson. Dena den, alferrik ari gara; amets erromantikoen goi arnasa harrapatzea helburu duen bantentzat, Prokofiev-en *Romeo eta Julieta* bezalakorik ez dago.

- Martxa militarrekin ohitu naute.
- Orduan Luciano Goñik bidali zaitu.

Ezak, gogoz kontra izanik ere, beleak potroak zituela aitortu behar izan zion bere buruari.

- Ez al didazu zerbeza bat eman ahal izango?
- Heineken? Löwenbrau? Spaten?
- Trappistein.

Egozkuek zerbait marmar egin zuen ahopeka. Fraide baten aurrean egon izan ez balitz, Ezak besteak ahopeka «putakume arraioa» esan zuela sinetsiko zukeen. Egozkuek mahai gaineko telefonoa hartu zuen, Ezari begirik kendu gabe.

- Hermano Alberto, bi San Miguel, mesedez.

Ezak, Egozkuek telefonoa ibiltzen zuen bitartean, mahaigaineko ordenadoreari egin zion so. Fraideak telefonoa eskegi zuen, bere aizkolari

eskuekin aferari garrantzia kendu nahi zion kei-
nua eginez:

- Mac bat. Berrehun mega. Ekрана koloredu-
na. Ez da asko. QuarkXPress-en azken bertsioa-
ren zain nago, ez dakit sartuko zaidan, baina.
Ekonomoak izorratu dit Word 6.0a. Ez dit asko in-
porta, pirateatua zen eta.

- Ez nau Luciano Goñik bidali.

- Ez zinueka hobe, zuhaur etortzia, nihaur
igorri gabe komisionea... -erdi abestu zuen, ber-
tsolarien moduan, fraideak, ironia begietan.

Ezak ez zekien, eta ez zuen zertan jakinik,
besteak Xalbador zenak grabatu zuen bertso
zahar baten pasarteak kantatu zionik, baina fun-
tsezkoa, ez ziola sinesten, alegia, ulertu zuen.

- Goñik ez nau inora igortzen. Mozkortu egi-
ten nau. Egin nahi izaten nau.

- Ongi da. Zer jakin nahi du berorrek, zehaz-
ki?

* Oroi zaitetz. Ez zaitetz berandu ibil. Gure herria matxina-
tzen ari da, armak eskutan; dena prest dago... irabazi
egingo dugu... etsaiak zer bide hartuko duen jakitea bai-
zik ez du falta.

- Zu ez zara askoren arteko beste bat baizik.

Karrika satsuok osatzen zuten amarauna tolesgabeegi zen benetako labirintoa osatzeko baina bihurriegi irtenbidea aldenik alde zabaldurik uzteko. Gardenegi inor benetan galtzeko, baina aukeradun galdu nahi zuenarentzat. Gorputz lausoen harat-honatek su beltzeko mihia osatzen zuten, altzairuzko musikak eta argi-printzak txistuka botatzen zituzten ahoetatik antzeko ahoetara higitzen zen petrolioeko marea, gaueko itsasbidea oraindik deliberatu ez duen gai magmatikoa, botila kraskatuen hotsez eta gernu usainaz ehundutakoa. Ezak Claptonen beraren egungo irudi ajetua eta berea ez zirela oso ezberdinak uste nahi izatean bilatu zituen gerrilari zalapartatsu haiei aurre egiteko kontsuelo eta adore beharrezkoak. Baina Claptonen seme-alabek -hil zena ez beste gainerako guztiak han bide zeuden- ez zioten kasu handirik egingo; kezkatuago zeudelako zirri egiteaz, edateaz, pibatzeaz; oihukatzeaz, musua emateaz, dantza-

tzeaz, mintzatzeaz. Ez zioten kasurik egingo baldin eta bera ez bazen beraiekin sartzen, beste mundu bateko izaki arraroaren papera egitearekin konformatzen bazen, alegia, aitona mutu segitzekotan. Gainerakoan oldartu egingo zitzaizkion; are eta gehiago Claptonen antzeko itxura ajetua edukitzeagatik, hain zuzen ere, zeren Claptonen seme-alaba horiek gainerako guztiak bezalakoak ziren, eta aitari gorroto edukitzearen kirol osasungarria praktikatzen baitzuten, gehienek bezala. Margotek zerbeza nahi zuen eta Ezak bi eskatu zituen. Zerbeza eduki izandako metalezko upel hustu banatan eseri ziren, hurbilekoetan maitasun fisikoaren bideak esploratzen hasia zen bikoteari bizkarra emanaz, Whitesnake taldeko kantariaren ahots mila bider ozenagotzak norberaren ahotsaren posibilitate guztiak erabiltzera behartzen zituela.

- Ez zara beste bat askoren artean; nire kalkuluen arabera, kontatzeko neukan historia entzun nahiko zuketen guztien atzetik ibili naiz. Elkartasun Guztien Gurasoen elkartera joan nintzen lehen. Damurik, berandu iritsi omen nintzen elkartasun banaketara; niretzat ez zitzaien geldi-

tzen, nonbait. Pasa zait haserrea, haatik. Aitzitik, erruki diet. Gixajoak; norberak bizkarrean eraman dezakeena baino gurutze handiagoa eramatea bezalako kondena latzik ez dago.

Ezak Margoten goardia pretoriarra osatzen zuten bi mutilak ikusi zituen, halabehar hutsez han egokitu zirelako plantan, zulo haren beste puntako zokoan; ozta-ozta entzuten zituen neskaren hitzak, eta aditu nahiak burua apalarazten zuen, eta burua apaltzen zuen bakoitzean sudurra neskaren bi bular erronkarietatik zentimetro gutxitara gelditzen zitzaion. Orduan zirrara estrainio batek atzerarazten zuen buru apaldua, eta neskaren larruzko bota beltz zaharkituei begira gelditzen zen, bota txiroak erantzeko tentazioari eutsiz, bota zarpatsu haien azpian erreginaren oinak susmatzen baitzituen. Buru apalduaren joan-etorri guztiarekin, ordea, Margoten hitzen erdiak galtzen zituen.

- Liburuaz ez nuen ezer ere ulertzen. Gero anonimoak igortzeko baliatu transkripzio txar batzuk egitea ere nahikoa lan. Ikaragarri dakitela aditzera ematen duten hainbat ezagunengana joan, disimuloz, gauza handirik erakutsi edo

esan gabe, eta ez zutela puta ideiarik laster ikusi nuen. Zenbait alderdi politikoren atean ere jo nuen, baina dejeneratu horiek are eta jaramon gutxiago egin zidaten. Aspertu nintzen hemen-dik hara eta handik honako joan-etorrietan. Bestalde, laster konturatu nintzen nire zelatan zedula; ez nuen denbora askorik. Kazetariengana joan behar nuen, eta kazetariekin harremanik lortu nahi izanez gero Akuiluren atakatik pasatzea zen biderik zuzenena. Ez nuen batere gogorik, baina etxea miatu zidaten egunean izutu nintzen. Akuilu... Berarekin ditudan harremanak ez dira, nola esango nuke, errazak. Gogo handirik gabe izanik ere, berarekin mintzatu nintzen, eta hasieran antzarak ferratzera bidali ninduen, horrek ere. Zerbait bazekiela zirudien, edo zekiela-koa egiten ari zen, ze hori da beste bat, hura betidanik bat izan eta bi uste, besteek baino gehiago dakiela erakustea da horren zaletasunik handiena. Gero elkarrekin egon ginen, berriro ere. Ipuin arraro samar batzuk kontatu zizkidan, eta egia esatera, ez nion jaramon handirik egin. Mintzatzeko duen era bitxi horretara ohitua egonatik ez nion esaten zuenaren erdia behar beza-

la ulertu, urduri zegoen arras. Juandeaburre Fundazioan zerbait gertatzen ari zela uste zuela ulertu ahal izan nion. Lehen ere esan dizut, gure harremanak ez dira errazak. Oraindik ere amorante ohiaren sindromeak jota dagoela esango nuke. Amorante ohiaren sindromea, zeinaren pean agindutako parabisu guztiak infernu bilakatzaren diren. Erotuta gaude, ez duzu uste?

- Akiulu eta zu, erotuta?

- Gizon-emakumeak, bikoteak, arraioa! -erantzun zion, ezer ulertzeko dorpeegia zen bati ari bailitzaion.

Boten gorako bluyin pitzatuek ez zuten laguntzen neskaren bilau antza ezabatzen. Kanpoko edergailuez itsutu ohi den begirale azaleko batek ez zion segundu bat baino gehiago erreparatuko, baina Ezak, bere buru apalduaren aurre-atzera horietako batean bluyin pitzatuen azpian hanka indartsu, lerden eta zuzenak ezkutatzen zirela ez zuen zalantzan jarri. Lekuak ez zuen berriketarako baldintza gutxienekorik eskaintzen, eta entzun nahi izateak eragiten zizkion gorputz-bihurraldiek, Margoten anatomiaranzko gehiegizko hurbilketak eragin ez ezik, ja-

rrera benetan deserosoetara eramaten zuten, eta horrela, adibidez, bazen denbora puska bat upel metalikoaren ertza ilkatzen zitzaiola ipur-konkorrean. Beste nonbaitera joateko proposamena egitera zihoanean kanpoan idolaz ari zela konturatu eta barrara zuzendu zen, beste bi zerbezaren bila. Pretoriarrek zeharkako soakoak botatzen zituzten noizbehinka, asperturik egonagatik ez zutela zaintze lana alde batera utziko erakusten zuen temarekin. Upela metalikoetako bikote auzoak zirrika segitzen zuen. «Hogei urte barru -pentsatu zuen Ezak- goiz batez altxatuko dira, ametsik gabeko gau baten ondoren, zerua hodeiez beterik dagoela ikusiko dute eta konturatu dira, hunkiturik, elkarrekin edo beste batekin egonagatik, metalezko upel hauetan pasatu dituztela euren maitasun bizitzaren zatirik ederrenak».

- Zertarako aldatu. Hemen ongi gaude -jakinarazi zuen Margotek, eserleku hartan, malgutasun harrigarri bati esker halako gorputz-jarrera eroso hartua bide zeukana-. Dena den, Akuiluk esan zidanean Marcelo torturatu eta hil egin zutela, larritu, asaldatu, eskandalizatu nintzen.

Marcelo putakume hutsa zen, baina inork ez du horrelakorik merezi. Hori oso Akuilurena da: «Lasai, morroi hau zuritu dinате tormentuan baina hiri ez zain ezer gertatuko, hago lasai». Txarrena da tormentuarena sinetsi egin niola, eta ez berak esaten zidalako bakarrik, baizik eta Marcelo ikusi nuen azken aldian benetan akojonatuta zegoela konturatu nintzelako. Esan eta guzti egiten zuen zerbait gertatu behar zitzaiola. Irratira etorri zitzaidan, hil baino pare bat egun lehenago, kartoizko kaja batean bildua utzi zidan; hil zutela jakin nuen arte ez nuen barruan begiratu, eta hala ere hasieran ez nintzen konturatu zer zen.

- Eta zer da?

- Arraioa! Liburu bat, horra zer den! Liburu zahar bat! Inprenta bera baino zaharrago! -haserretu zen Margot- Nola nahi duzu nik jakitea zer den? Esan ez dut ba ez dudala tutik ere uler-tzen? Zuk ere adarra jo nahi didazu?

- Esan nahi dut nik ere ez dakidala zer den, besterik ez. Gainera zu zara laguntza eske aritu dena.

- Beharko. Ez nekien zer egin. Jakin nuen Juandeaburre Fundazioan tipo berri bat zebilela lanean, zu, alegia. Hasieran Fundazioan lan egi-teagatik beragatik ez nuen uste fidatzeko moduko izango zinenik, baina galdetu han eta hemen eta horrela jakin nuen zure berri: korrespontsal zaildua, makina bat gerratan eta istilutan, Vietnamekoetan ere barne, ibilia. Ez dakit jakingo duzun baino ez duzu omen txarra bazterrotan. Fundazioan ari bazinen, lehen edo beranduago liburuaz eta hango gorabeheraz zerbait jakingo zenuela pentsatu nuen. Hortaz, arrisku hori hartu nuen nire gain; zeri edo nori heldurik ere ez nuen eta. Anonimoen asuntua bururatu zitzaidan; ez da oso bide zuzena eta ohikoa, baina honezkero daukadan eskarmentuarekin modurik onena iruditu zitzaidan. Zer egin behar nuen, bestela? Halako egun batean zure etxean azaldu eta asuntua kontatzen hasi? Txepeltzat hartuko ninduzun, gainerakoek bezala. Une egokian iritsi zara, hori ezin da ukatu. Nola aurkitu nauzu?

- Irratia piztuta lan egiten dut. Eta leku hau oso txikia da. Non dago liburua orain?

Margot altxatu egin zen, zalu, eta Ezak ezinbestean miretsi behar izan zuen katu mugikera hori, aurpegi horrek islatzen zuen erabaki irmoak nola aldarazten zituen begiak, ezpainen zabalera eta, orokorrean, elementu guztien elkarren arteko harremana, espresioa felino bilakarazten zuena. Upeletako amorante beroak ateratzeko prest omen zeuden, eta gazte pretoriarrak ere aterantz jotzen ari ziren, kale kantoietatik ikusi ahal izateko Margoten atzetik ibiltze horrekin segituz, hurrengo tragoa non jo beharko zuten.

- Esan dizut ez zarela beste bat askoren artean baizik, eta lehenengo gauean dena eskatzen ari zara?

- Ez zara fio? Bada, Bassinger eta Rourke-ren arteko hartan lehen gauean ematen zioten dena elkarri.

- Konfiantza, amildegirik handiena. Irakurri nuen liburu batean ateratzen zen. Non fida, hantgal, alegia. Baina nik uste nuen Guttenberg aski zitzaizula.

- Eta nik ez zenuela libururik oso-osorik sekula irakurtzen.

Egozkuek sotanaren mauka zabartua pasatu zuen aho-ertzetatik zerbeza aparraren azken hondarrak desagertu zitezela.

- Ez nago oso harriturik, eta, hala ere, harriturik nago. Hau da, ekarri dizkidazun gehienak ikusita neuzkan. Ez denak, ordea. Baina, ulertu behar duzu, ez naiz zurekin fio. Zahartuxe nago. Nire adinean oso kontuz ibili behar da pasio bati bidea eman baino lehen, grinaren txorrota ireki aitzin. Anonimo batzuk baino gehiago behar dut xutaldi intelektual bat probokatzeko, ez dakit garbi mintzatzeko ari ote naizen. Alegia, zer joko dabilkizue esku artean?

- Dabilkizue? Zuek? Nor gara zuek? -egin zuen protesta Ezak, eserita zegoen aulkitik altxatuz-. Barkatu kendu dizudan denborarengatik. Banoa.

Egozkuaren eskutzarrak airea txalotu zuen lasaitasun eske, berriro esertzeko gonbitea egin ez.

- Ongi da, ongi da... Mintza gaitezen. Denbora asko ez dela, hilabete gutxi batzuk edo, Lucia-no Goñik, ardo upel horrek, bere mutur zikina toki sakratu honetan azaltzeko beste ausardia izan zuen. Nirekin egon nahi zuen. Jesukristo gure jaun zerukoak barka nazala, edozein estakuru tontorekin gure *magnum*-en bat edatera etorriko zela egin zitzaidan susmoa -agian ez duzu jakingo baina meditazioe-txoko honek badauka ardo-bilduma labur baina ongi aukeratu bat, ehun kilometroko inguruan interesgarrienetakoa, hau bestek esan beharko luke, baina-, eta gure ardo tantorik ez zuela probatuko nire buruari zin eginda joan nintzaion bila, atarira. Zeharo okertuta nengoen, ordea. Ez zetorren ardoa edateko asmoz, ez. Hortaz, gauza benetan larria izango zela atera nuen kontu; testu bat ekarri baitzidan, azter nezala eta nire iritzia eman berari buruz eskatuz. Testua ordenadorean pikatuta zegoen -Mac bat, Word 6.0 prozesadorearekin, eta Apple laser MJ-407 batean inprimatua, 12ko Desdemonarekin, ene aburuz-, baina oso gutxi bezalakoa zen, oso bitxia. Oso arkaikoa ere bai. Hura esku artean paratu eta alde egin zuen,

denbora hartzeko azterketa behar bezala egiteko eta zerbait nuenean deitzeko aginduarekin. Hogeita bost orri ziren, bakarrik; gainera, ez zuten halako hurrenkera logiko bat, ez ziren elkarren ondokoak; beste unitate handiagoetatik hartutako zatikiak ziren. Horrela pasatu zizkidaten atera nezakeen informazioa mugatzeko, ausaz. Baina, hala ere, orriok eszitzatu egin ninduten. Hugonotearen liburua zen. Hau da, neronek izen hori jarri nion, informazioa zatikatua emanagatik horixe berehala ikusten zena baitzen, lerro horiek paratu zituen Hugonotea zela, alegia. Edonork dakienez, Leizarragaren *Itun Berrria* alde batera utzirik ez da egundo ezagutu XVI. mendeko euskal liburu Erreformaren aldekorik. Eman zizkidaten orriek, itxura guztien arabera, halako liburu ezezagun baten parte behar zuten. Hortaz, liburu ezezagun, bitxi, preziatu, historiko baten aurrean nengoelako susmoa egin zitzaidan. Lehen esan dizudan bezala, kitzikatu egin nintzen, eta kitzikadura horrek nigan sortu zuen lilura medio, amesten hasi nintzen: euskal kulturaren guztiz liburu aparteko baten aurrean nengoela egin zitzaidan susmoa. Ez, hori baino

gehiago, euskal kulturaren *liburuaren* aurrean nengoela. Aitortuko dizut nik ez nuela frogarik ezer ziurtatu ahal izateko, ezta liburua XVI. mendekoa zela ziurtatzeko ere -izan ere, egilearen izena, inpresio-urtea eta hiria, inprimagilearen izena eta abar eduki behar zituzketen orriak ez zeuden niri eman zizkidatenean artean-, baina erabilitako hizkuntzaren zenbait xehetasun, gehi testu-apur horrek ematen zuen informazio urrian nabari zen beste hainbat gorabehera zirela kausa, halaxe litekeela iruditu zitzaidan.

Bartolo Egozkue matrailak gorriagotzen zizkion benazko pasio baten mende zegoen, eta Ezari begiratu zion, solaskidearen keinuan eta jarreran bilatuz aurrera jarraitzeko bultzatuko zuen oniritzia. Ezak arreta hitzik galdu gabe segitzen ziola baieztatu zuenean aurrera egin zuen.

- Zaila da hitz gutxitan azaldu nahi izatea ni bezalako espezialista batentzat zein harritzekoa den XVI. mendean, bertako hizkuntza gehienek -herriak erabiliagatik *arruntak* deitzen zitzaizkion horiek- latina ordezkutzen dutenean, Errenazimentua bizi dutenean, hain euskal testu

gutxi aurkitzea. Niretzat gogoetagai errepikakor eta obsesiboa izan da, eta nire ikerketa-ahalegi-
nak maiz bideratu dira norabide horretan. Eta
ikerketa zein gogoeta horien azken muturrean
beti azaltzen zen sinesmen bat, niretzat egiazko
zertidunbre bihurtu dena: egon behar izan zuela,
existitu behar izan zuela egiazko ahalegin kultu-
ral bat euskara gainerako Europako hizkuntzen
pare jartzeko. Eta ahalegin horren emaitzaz tes-
tuak, XVI. mendeko euskal testuak produzituko
zirela, erlijiosoak eta profanoak, edotarikoak.
Guk ez ditugu ezagutu, ez dugu zorte hori izan,
ezagutzen ez ditugun arrazoiak medio gure ga-
raietara iritsi ez direlako, baina egon direla nik
ez dut, une jakin batetik aurrera, sekula zalan-
tzan jarri. Testu horiek, asko edo gutxi, nazio be-
zala galdu dugun aukera historikoaren lekukota-
suna ekarriko ziguten, benetan izan ginenaren
oihartzun zaharra izango ziren, gure kultura eta
gure hizkuntza *moderniara* ekarri behar zituen
katebegia osatuko zuten. Ez dut uste azaldu
behar denik katebegi galdu hartako testu bat be-
rreskuratzeak zer garrantzi leukakeen, maila his-
torikoan, linguistikoan, literarioan, politikoan, so-

ziologikoan. Are, psikologikoan ere: geure buruz daukagun irudia ere alda lezake. Bada, Goñik ekarri zizkidan pasarte horiek gure katebegi galdua osatzen zutenetako parte behar zutela amesten hasi nintzen -Bartolo Egozkue isildu zen lipar batez, eta pasioak piztutako grinaldiaren eraginak oro ezabatu zituen bere ahots eta aurpegitik, tonu normalagora jaitsiz-. Azterketa bukatuta txostentxo bat prestatu nuen eta Goñiri hots egin nion, mila galdera berari egiteko nituela, eta horien artean funtsezkoena zena, mihia erretzen zidana: nondik arraio atera duzue harribitxi hau? Telefonoz mintzatu ginen. Uste nuena esan nion. Goñik, alkohol putzu horrek, ederki nabaritu behar zuen nire xutaldi intelektuala -berak eraginda, bestalde-, bero, ilusioz beterik ari bainintzaion. Ahots lehorrez esan zidan gaizki-ulertu bat izan zela eta dena ahazteko. Bertan egon izan balitz akatuko nukeen. Ez nintzen konforme gelditu eta ostera ekin nion galdezka. Perretxikoak bilatzera bidali ninduen. Gaur arte. Edo, hobe esan, orain hamar egun zure anonimoak bidali zenizkidan arte, zeinak, bide batez esanda, gehienak ezagunak baitziren,

lehen esan bezala, baina detailetxoren bat gehiago eman didatenak liburu misterioitsu horri buruz, nire lehengo tesian tinkoagotu nautenak, funtsezko datuak ezagutu gabe segitzen dudan arren.

Arraioa, pentsatu zuen Ezak. *In vino veritas. In vino disertus.* Zerrikume halakoa.

- Esan nahi duzu nire anonimoak, zure ustez, zuk Hugonotearen liburua bataiatu duzun horren parte direla?

Egozkuek hasperen egin zuen eta haritzeko mahai ertzapeko botoia sakatu berriro. Kutxa blindatua irekitzeko imintzio guztiak eginda, Ezaren anonimo sorta bertatik atera zuen, zerrenda gorri batez bildurik.

- Ikusi ahal izan duzunez, gainerako erlikiekin eta komentuko tokirik seguruenean gordetzeko ohorea eskaini diet -paperetako bat zabaldu zuen-. Begira; lehena ezin garbiagoa da. «*Soli Deo Gloria Propheten doctrina elicaren fundament bada ilusionea eta are guezurra elicac iancoaren iugemendu eguitera ausart liroqueenic erratea da scriptura sainduaren iudicioa eguiteco bothere duenic*». «Soli Deo Gloria» Kalbindarren

leloa, ezaugarria, goiburua duzu. Teozentrismoa, Jaungoikoaren erabateko loria, erabateko guztiahalduntasuna. Bigarren zatia ilunxeagoa da; itxuraz, bakarrik, zeren esaldia berrantolatu eta gaurkotu egiten badugu, honelako zerbait daukagu: «Profeten doktrina elizaren fundamentua bada, gezurra da esatea eliza jainkoaren judizioa egitera ausar daitekeenik, eskritura sainduen judizioa egiteko botere duenik». Esaldi hau Kalbinoren doktrinaren laburpena da; hau da, kalbinismoaren zutabea eta funtsa da uste izatea elizaren tradizioak ez duela gauza handirik balio Jaungoikoaren hitzaren ondoan... Eskriturak dira nagusi, Eskrituren interpretazioa egiten dutenen gaineratik. Elizaren magisterioa hutsala da, hortaz -Egozkue isildu zen une batez, antzezle trebatuaren gisara-. Bon, honenbestez bistan da zure anonimo honetako hauek kalbinista, hugonote baten hitzak direla. Idazkeraz, gaiaz, estiloaz eta abarrez ezaugarriak beretsuak dira. Beraz, Goñik erakutsi zidan testu osatugabe haren beste parte bat izan behar dute. Hortaz, Hugonotearen liburuaren aurrean gaude berriz, ez duzu uste?

- Zer esan dezakezu gainerako anonimoen gainean?

Egozkueren ezpainetan irribarre bihurri batek egin zuen dirdira. Patioko gaiztanondoari buruz zegoen leihoko egurrezko orriak zabaldu zituen, itotzen ari zela erakutsi nahi zuten espantu adierazgarriak eginez.

- Hagitz tarte laburrean xurruptatu nahi duzu apaiz xume honek urte luzeetan eskuratutako ja-kinduria. Goazen. Hemen ez da giro.

- Goazen? Nora?

- Afaltzera. Nik aukeratuko dut tokia eta zuk ordainduko duzu.

Pilotari izandako baten erretegiko jantoki egurrezko eta harrizkoan eseri ziren. Igande arratsaldea aldameneko frontoian hatzari eraginez igarotako koadrilatxoren bat eta bikote pare bat baino ez ziren jarririk mahai sendo luzeetan. Egozkue arduratu zen afariaz. Klasikoa, hagitx: bakailao tortila, piperrak, zapo errea eta txuleta, «idi bailitzan saltzen duten zaharrarena, baina ona, ikusiko duzu, hemen ongi gertatzen dute», Egozkuek esan zuenez. Etxeko ardoa eskatu zuen, eta Ezak bat etorri behar izan zuen bestearen aukerarekin, zeren «antzinako moldean, sulfitorik gabe egindako urteko ardoa da, Arabakoa, egiazko mama gozoa, konturatu ere gabe sartzan den horietakoa» baitzen. Egozkuek aginduz litro bat edanda ere hurrengo egunean ez zuela buruko minik edukiko. Ezaren buruko mina zen, une hartan, poltsikoan zeuzkan hamabi mila pezetekin ordaintzeko adina izango ote zuen, badaezpada Egozkue ikustera baino lehen kutxazainetik pasatzearen erreflejoa eduki izana-

gatik pozten zela. Gaiari ekin orduko lehen pinta dardara batean zegoen.

- Gero *Iulius exclusus*-ena daukagu -Egozkuek bigarren anonimoa atera zuen poltsikotik-. Ulertzeko moduan jarririk, hau da dioena: Diogok ongi flakaturik aurkitu du Livino adiskidea. Nondik zatoz, galde egin dio, penaturik. Montacutus-etik. Jakinduriaz beterik hago, beraz. Ez, -erantzun dio besteak-, zorriz betea baizik. Parisen zer berri? Berri sinesgaitzak: «*Beta sapit et a Quercus praedicat*». Beta jakintsua da eta Haritzak predikatzen du. Aitortuko dut hasieran, astebetez edo, noraezean eta galdurik ibili nintzela testuarekin. Behar ez zen tokitik ekin nion. Kosta egin zitzaidala zer zen asmatzea, alegia. Zer zen konturatu nintzenean, ordea, ez nion barkatu nire buruari arazo hain erraz batekin hainbeste denbora galdu izana. Iulius Julio II aita saindua baizik ezin daitekeela izan ziur nintzen hasieratik, eta horretan asmatu dudala uste dut. Testua, dena den, Erasmoren *Colloquiae* bat da. Hau da, Rotterdam-eko Erasmoren *Colloquiae* baten zati baten itzulpena, zehatz esanda -Egozkuek, zela deskubrimenduaren unea oroitzeaga-

tik zela ardoagatik, sugar txiki bat zuen begietan-. Konturatzen zara? Erasmo! Nor eta Erasmo! Humanisten aitzindaria!

Ezarentzat deskubrimendua ez zen hain kilikagarria.

- Zer da *Beta* eta *Quercus*-en asuntu hura?

Egozkuek ahoan zeukan arrain puska irentsi zuen, pazientzia eskatuz aitzurra zirudien eskua-rekin.

- Aferaren grazia ulertzeko testuingurua eza-gutu behar da pixka bat. *Colloquiae* horiek libelo satirikoak ziren, Erasmok idatzi zituenak bere garaiko eliza katolikoaren hierarkia zirikatze eta astintzeko. Txantxa gutxi, ordea. Inkisizioak debekatu zituen. Ez dizut gogorarazi behar garai haietan gutxiagorengatik uzten zutela tipo bat zapo hau bezain errea. Beno, hau bezain errea ez; erreago, kixkorratuta, txokarratuta. Hau puntu-puntu dago eta. Ulertu behar da garai haietan, oraingo fedegabe ikonoklasta hauetan ez bezala, erlijio eztabaida Europako intelektua-len kezka handienetakoa zela. Esan beharrik ez dago Erasmoren *Colloquiae* horiek, debeku eta guzti, edo debekuarengatik, batez ere, berebizi-

ko arrakasta eduki zutela. Edizio piratak egin omen ziren eta eskuz esku zebiltzan Europako kultur-zentru garrantzizkoenetan. Izan ere, parte hau Pariseko Unibertsitateari dagokio bete-betean. Oker ez banago, 1520-25 urteen artean argitaratu zen lehen aldiz. Montacutus hango ikastetxe famatuetakoa bat zen. Ez dizut orain zehazki azalduko Pariseko XVI. mendeko unibertsitatea nola zegoen eratuta. Hiriaren alde bat harrapatzen zuten ikastetxe pribatuak bazeuden, eta ikastetxe horietako bakoitza erakunde autonomoa zen, bere ikasle eta irakasleekin. Azken finean, ez zen orain gutxi arte ezagutu ditugun unibertsitateekin alderatuz oso diferente; hiri unibertsitarioa, fakultate batzuk, tabernazulotan emagalduekin zebiltzan ikasle hordizaleak, Inkisizioaren suteak, zirela liburuak erretzeko, zirela herexeak kiskaltzeko, sute hauek eragiten zituzten matxinadak, matxinaden errepresioa... Munduan aldaketak uste ohi dugun baino itxurazkoagoak dira. Konparazione, horiek penizilinarik eta kondoirik ez andraminik sendatu edo prebenitzeko, higie pixka bat gutxiago, baina HIESik ere ez... *c'est tout*. Zure anonimoan aipa-

tzen den Beta hau Montacutus ikastetxeko zuzendaria zen, tradizio katolikoaren euskarririk irmoenetako bat. Tirabirak eta eztabaida gogorrak eduki izandakoa Erasmorekin. *Beta* gaitzizena da, noski. Bere egiazko izena Noël Beda zen. Bestalde, *Beta*, latinez, ezertarako balio ez duen -ez jateko, ez belar-urik prestatzeko, ez ezer sendatzeko... - landare baten izena ere bada. *Sapit*, latinez, zaporea, ahogozoa da, bai, baina baita ere zuhurtzia, adimena. Hortik Erasmoren hitzjoko iraingarria: Montacutus-etik bahator, ja-kinduriaz beterik etorriko haiz. Eta besteak, orduan, zera, zorritz ongi beterik. Eta Parisen zer? Parisen gauza ikaragarriak, ezinak, ahal ez direnak: *Beta sapit*. Beta zuhurra da, adimentsua, jakintsua, zukutsua.

- Eta *Quercus*?

- *Quercus praedicat*.

Ezari txuleta zatia trabeska gelditu zitzaion eztarrian. Apaiz arraioa. Eskubian zuen labana altxatu zuen okela puska bat ebakitzeko beharrezkoa zena baino dexente altuago, eta bestea- ren aitzi zuzendu. Egozkuek aldarte onera hartu zuen, barrez, baina mintzatzen segitu zuen:

- Hago, hago... Quercus izengoiti bat da, inki-
sidore odolzale eta anker bati zegokiona, Gui-
llaume du Chesnes-i, zehatz esanda. Hau predi-
kari intolerantea zen, Jodocus Clichtovaeus, *He-
rexeen Mailua* izengoitiaz ezagunagoa zenaren
oso laguna. Dakikezunez, hainbat herexe erre zi-
tuzten urte horietan: Daillon, De la Tour... Azken
honen morroiari mihia moztu zioten nagusia
sutan kiskaltzen ari zen bitartean, exekuzioa
ikustera joandako jende guztiaren aurrean...
Beraz, nire hipotesia da XVI. mende hasierako
kultura edo beharbada Pariseko Unibertsitatea
ongi ezagutzen zuen hugonote edo, gutxienez,
kalbinozale batek -euskalduna, bistan denez-
itzulpenez zein bere uztako testuez moldatutako
liburu baten aurrean gaudela; klerigoa, seguru-
tik, baina orduko eliza katoliko intolerante, ustel-
du eta lotsa galduaren hipotesi ofizialekin lerra-
tzetik oso urrun, erreformadoreen alde postura
hartutakoa. Polemika eta ironiazalea, anonimo-
an argi aski ikus daitekeenez; izan ere, Erasmo-
ren *Colloquia* ironikoenen eta zauri eraginga-
rrienetako bat aukeratu baitzuen euskaraz isuri-
rik bere liburuan paratzeko. Edonola delarik ere,

erabateko ondoriorik ateratzeko, liburua non eta noiz inprimatu zen jakitea guztiz beharrezkoa litzateke. Eta gero, jakina, inportanteena dago. Egilea nor den jakitea.

- Eta nor da egilea, zure ustez?

Egozkuek ordurarteko tonu lagunkor eta amenoa alde batera laga zuen, eta altzairuzko hitzez galdetu:

- Non dago liburua?

- Ez dakit non dagoen.

- Nik ez dakit nor den egilea.

- Baina susmorik badaukazu.

- Zuk liburua non dagoen edo nork daukan susmatzen duzun bezala.

- Zer dago hirugarren anonimoari buruz?

- Ordaindu ezazu afaria.

- Hamabi mila pezeta baino ez daukat. Bostehun eta hogeita zazpi falta ditut.

- Hori ez da problema. Nik jarriko ditut bostehun eta piko horiek eta zuk eramango nauzu bueltan komentura. Taxia ordaindu dudala egingo dut kontu.

- Eta hirugarren anonimoa?

Egozkuek erlojuari egin zion so, ezaxolati.

- Bihar erremonte partidu polita dago. Gale-
rak zure, irabaziak erdi bana. Posturak neuk
egingo ditut.

- Hemen, edo hau bezalako batean, laburbiltzen da gure sena, munduari eman ahal izan diogun oparirik berezkoena eta jatorrizkoena, hizkuntza alde batera utziz. Besterik esaten duenak gezurra dio. Ez da egia bertsozalaritik ez duen euskalduna gizagaixo bat dela, beste txoro horrek esaten duen bezala: pilotaritik ez duena da giza-gaixoa -esaten zuen Bartolo Egozkuek, hiru paretak berdek zedarritutako espazioa eskua zabal-zabal eginik erakutsiz, non giharraren kulturako lau gizon izerditsu lehiatzen ziren, saski uniformeki kurbatu bat eskuan, tximista zirudien esfera baten atzean-. Nerau ibilita nauzu, gazte denboran, eskuz, baina.

Hiru paretak espazioa atzeman, itxi nahi zuten, baina, laugarren paretarik ezean, ez zuten helburu hori betetzerik sekula lortzen, frontoia kaskezurrean umore txarrak alde egiteko ziloa edukiko zuen buru bat bailitzan. Ez zen zaila, ez horixe, Egozkue antzeko beste batean irudikatzea, hogeita hamar urte gutxiagorekin

eta esku zantar horiekin zartakoak ezker-eskuin banatuz.

- Zein gustatzen zaizu?

Eza hondoratuta zegoen eserlekuan, bizkarra egurrezko aulkitxoaren bizkarrarekin berdindurik, belaunek aurreko lerrokoaren aurka jotzen zutela. Gorriak aurretik zeuden hiru kintzetako aldeaz, baina partidua luzea izango zen oraingoz. Apustu kantari zeudenen zaunkek ez zioten solaskidearen mintzoa ongiegi entzuten uzten. Burdin-sarez bestaldeko artekariak begiratu zituen, puruen ke artean, eta ez zitzaion zail gertatu lazareto absurdu batean zegoela imajinatzea. Keinu batez adierazi zuen ez zuela lehentasunik, berdin zitzaiola.

- Mila bederatziri, mila bederatziri... baita zera ere -marmarikatzen zuen Egozkuek, artekari bati so, keinuak eginez: lehen, eskuetako zortzi hatz erakusten zizkion, eta gero, ezkerrez eskuineko besaurrea kolpatzen zuen. Artekariak ezina adierazten zuen, bi besoak gorputzaren alde banatan luzatuz, beste soako bat egiten zuen Egozkue zegoen tokitik urrutira, eta bat-batean azkar jiratzen zen Egozkueren begirada be-

rriro topatu arte, oniritzia hatza altxatuz erakutsiz. Handik segundu gutxitara teniseko pilota ebaki batek airea zeharkatzen zuen, barruan papertxo bat zeramala. Ezak pilotaren trajektoria eskuaz mozteko nahikoa erreflejo eduki zuen. Apustua adierazten zuen papertxoaren ondoan beste papertxo bat paratu zuen. Hirugarren anonimoaren testua idatzirik zeukana.

- Zer iruditzen zaizkizu esfera hustutzearen teoriak? -galdetu zuen Egozkuek, bi paperak tropikoaren aldetik mozturiko bururik gabeko mundu txiki hartatik atereaz. Gero soako aitakorra zuzendu zion-. Hau berriro? Hau oso erraza da, adiskide. «*Resumac eta erriac galcera lancaren bidetic apartatuic uztentuena*». Hau da, «Erresumak eta herriak, Jainkoaren bidetik apartaturik, galtzera uzten dituen». «*Unatuic senharrac ilcen eta amac negar batez uztentuena, Reinu Christaben seme prestuen alor aziendak eta ontarzunak ostuzentuena*». Alegia, «Senarrak hiltzen eta amak negar batean, unaturik, uzten dituen, Erreinu Kristauen seme prestuen alor, aziendak eta ontarzunak ohosten dituen». Hori idatzi zuena haserre zegoen, haserre bizian.

Zerbait lapurtu edo kendu izan baliote bezala edo.

Partidua aurrera ahala, teniseko pilotaren eragiketa beste hiruzpalau aldiz gehiago errepetatu zen, Egozkue saiatzen zela, beti ere, artekariak kantatzen zituzten zenbakiak bere alde beheratzen. Halako batean gorriek handiagotu zuten partidu osoan zehar eutsitako aldea. Eza interes pixka bat hartzen hasi zen.

- Esaidazu behingoz noren alde ari garen.

- Azulen alde -besteak, hasperen batez-.

Hau da, gorriek irabaziz gero lau mila bat duro galduko dituzu. Eta azulek irabaziko balute -ez dirudi oso erraza, baina-, aldiz, bost mila duro inguru irabaziko ditugu.

Markagailuaren arabera, hamar tantoko aldea zegoen gorrien alde, eta dozenerdi bat tanto baino ez zituzten falta partidua bukatzeko. Ezak gogoratu zuen galerak bere kontu zirela, eta asaldatu zen, hankak bilduz eta bizkarra zutituz, apaizari begiz azalpenen bat, erreakzioren bat, zerbait eskatzen ziola. Egozkek ez zuen lasaitasuna galtzen:

- Zenbat diru daukazu?

- Ez asko. Eraman ohi dudana baina pixka bat gehiago.

Egozkuek horrek zenbat egingo zuen kalkulatu zion begi kolpe batez, eta artekarien arreta bereganatzen hasi zen, azalpen hau ematen zuelarik:

- Aurrelari urdina oso ona da jokoz ongi dabilenean, gaur ez da bere eguna, baina. Gaztea da, badakizu -artekari batek begiratu ziola aprobetxatuz, hiru hatz atera zituen, eta ondoren, artekariaren hitzik gabeko galdera bati erantzunez edo, bi eskuetako hatz guztiak ageri zituen-. Bagoaz. Itsasontziak erre dizkiagu.

- Norekin zegoen haserre lerro horiek idatzi zituena?

- Julio II. arekin, bistan da. Julio II zerutik at, *exclusus e coelis*, gogora ezazu. «...*Berzeri Exigit Contumaciam munduco abundantiac ostucen berze nequeric artuezuen dongeac... azquen uneas ere guezurca bere buruari contumaciam norberaren contu secularen seculotan escatu ezdraucana...*». Hau da, besteren «kontumazia» dela eta kontu eske, norberaren «kontumazia» -setakeria, itsukeria, zitalkeria, beharbada- ba-

tere aintzat hartu gabe. Hori idatzi zuena, nor-nahi dela, haserre zegoen Julio II.ak eginiko zer-baitengatik... eta ez dut uste Michelangelo-ri *Kapera Sixtina* enkargatuagatik izango zenik... bai-zik eta, beharbada, *Exigit Contumaciam* horren ondorioz jazotako gertaeraren batengatik. Hipotesi bat baino ez da, dena den. *Exigit* Julio II.aren bula bat zen, bere garai historikoan nahikoa garrantzizkoa gertatu zena Europako mapa politikoari halako ukitu batzuk eman ahal izateko, hemendik ez oso urruti, gainera. Nazioarteko egoera hain gertutik ezagutu duen batek, zuk bezala, uler dezake honek guztiak zer esan nahi duen, ezta?

Artekaria sukartua bezala zebilen ezker eskuin, hiru milari oihukatuz eta txarteltxoak besteaz. Pilotak hegan hasi ziren, Egozkueren magaleko norabidea hartuz. Eragiketa bukatu ondoren Egozkue baretu egin zen.

- Deskalabrua geldiarazi dugu. Gorriek partidua aurrera ateraz gero mila eta bostehun pezeta dauzkagu irabazteko, eta urdinek irabaziko balute bost mila duro baizik ez zenituzke galduko. Baina lasai, urdinek irabaztea ezinezkoa da.

Hortaz, dirudien bezala, gorriek irabazten badute, zer edo zer aterako dugu oraindik. Lehen baino hobeto gaude, behintzat.

Hori esaten zuelarik, gorriek bi tanto falta zituzten partidua bukatzeko, eta azulak zortzi tanto azpitik zeuden. Bada, une horixe aukeratu bide zuen aurrelari urdin gazteak nor bazela erakusteko. Pilota guztiak bere saskian barneratzen ziren, segundu hamarren gutxiren buruan abia-duraz biderkatuta ateratzeko, errebotearen bila. Gorriak ezinean zebiltzan pilota-jasa hura onera ekartzeko.

- Arrazoa zenuen -zioen Ezak, ironiaz-. Aurrelari urdina sasoiari dago.

- Gaur egungo pilota hauekin edonork bidaltzen du pilota errebotera -arrenkuratu zen Jaungoikoaren ministroa-. Baita mukizu horrek ere. Nahiko nuke nik ikusi Abregoren garaiko pilotekin, ia zenbat bidaltzen zituen errebotera orduan. Pilota errebotera bidaltzeko kadera hautsi, orduan.

Halako batean, ordea, aurrelari urdinak, eskumutur-kolpe doi batez pilota txokoan indarge utzi zuen. Txalo zaparrada ikaragarria izan zen.

- Koteto, Koteto... Hori ere bai, hori ere bai? -esaten zuen Egozkuek. *Horrelaxe* esan behar izan zion Julio Cesarrek Brutus-i: *Tu quoque...*

Urdinek hogeita hemeretzina berdintzea lortu zutenean, frontoi osoa artekarien zaunkek gidatutako orro bat zen. Egozkuek, beste hainbatek bezala, oihuak eta beso keinuak egiten zituen azken posturak egiteko, beste ezeri erreparatu gabe. Aurrelari urdinak aholku onak ematen zizkion erreboteari begira, burumakur, pilota punpatuz ari zen atzelariari. Aurrelari gorriak tartea aprobetxatzen zuen saskiaren lokarriak tinkoagotzeko, bere lagunak, bizkarra errebotearen kontra emanda, izerdia xukatzen zuen bitartean. Eza bere diruaren etorkizunaz kezkatu zen, baina Egozkue ez zen ganorazko ezer esateko gauza.

- Hau loteria duk, motel, hau loteria duk -errepikatzen zuen.

Ezak etsi egin zuen, eta noren alde zer jokatzen zuen jakin gabe begiratu behar izan zuen azken tantoa, ikusleen garrasiek gorturik eta dena emanda ari ziren lau pilotarietatik nork eman ote ziezaiokeen diru pizar bat eta nork

kendu jakin gabe. Finean aurrelari urdinak erdi hutsik egindako pilota bat zabaleko burdin-sarean hil zen, ikusleei azken oihu erabatekoa jaulkiaraziz. Pilota zabaleko marratik hain hurbil etorri baitzen, Ezak ez zekien ona edo falta izana zen, eta hortaz, ez zekien nor zen irabazlea, azkenik. Egozkuek bizkar gainean jotzen zizkion txaloak, irribarrea ezpainetan, aurpegia gorri.

- Poztu zaitez, adixkide. Hiru mila pezeta baino ez dituzu galdu.

Ezak pentsatu zuen hiru mila pezeta galtzea noraino izan zitekeen alegrantziarako arrazoi, eta betarteko eszeptizismoak nahiko nabaria behar zuen, Egozkuek zerbait gehiago esatera behartuta ikusi baitzuen bere burua:

- Zer dira seiehun duro jakitsuago izateko aukerarekin alderaturik?

- Jakitsuagoa? Beharbada. Funtsezkoena dut falta, ordea.

- Tira, tira... Nerauk ere agian zuk uste baino dexente zalantza eta hutsune handiagoak dauzkat, liburua ikusi arte, osorik baina, ezabatuko ez direnak... Ekarridazu liburua eta ziur naiz zure galdera guztiak erantzun ahalko ditudala. Libu-

rua ekartzen ez didazunez, zer hobekiago bizi-
patxada osoz gozatzea baino, duro ziztrin gora-
beherengatik axolatu gabe? Bestalde, badira
diruz ezin ordain daitezkeen gauzak, adixkide
onekin igarotako tarte goxoak adibidez...

- Ikusi duzu inoiz metal-ur kata bat baino zerik erridikuluagorik?

Luciano Goñik baso bat ur zeukan eskuan, eta herraz begiratu zion huraxe eskuetatik kendu eta beste bat paratu zion zerbitzariari, zirudiela basoz beteriko azpila lurrera botatzeko ere gertu zegoela. Bi katadorek dastatzen zuten mahai gaineko hainbat botila berdinetako ura, txandaka, eta bere ezaugarriak idazten zituzten; ondoren, morroi batek hoteleko aretoko megafoniatik irakurtzen zituen, zerbitzariak parte hartzaileei banatzen zien bitartean.

- Engainatu egin nauk, Luciano -zioen Ezak.

- Et et et etetet... Ez duk egia. Nik ez diat gezurrik esan.

Megafoniak dastatzen ari ziren uraren ezaugarriak denon jakingarri jartzen zituen: kaltziogatzen presentzia nabarmena zen, adibidez, baina ez gainerako osagarrien gozoa estali eta ahoa betetzeko bezain nabarmena, ez; adibidez, magnesioaren punttua guztiz identifikagarria

zen, eta gainera, lehen kolpeko laztasuna itxurazkoa suertatzen zen, zeren laster mikroorganismoen presentzia ezin ezkutatzeko modukoa gertatzen baitzen, ahoa bigunduz eta trago ondoren ere aho-sabaian irauten zuen sentrazioa utziz. Esan beharrik ez zen mikroorganismo hauek, goroldio-espezie oso bitxi batek gaineratzen zituenak, kaltegarriak ez izateaz aparte, are mesedegarriak gertatzen zirela urdaileko flora bakterianoarentzat. Honek ematen zien katadoreei bidea esan ahal izateko ur hori, bistan zenez, Asturiasko parke natural bateko iturrikoak zirela, justu parkeko mugan botilan sartu eta marka ematen zion planta baina pixka bat gora-gokoak, hain zuzen ere. Katadoreen erakustaldiaren ondoren notari batek botila ondoko gutunazal zenbakidun txiki lakratua ireki zuen, eta barruko papera irakurri. Ba, bai horixe, Asturiasko parke horretakoa zen, justu katadoreek esandako tokikoa. Seigarrenez edo, bertan bildutako talde oso hautatuak txalo zaparrada batez agurtu zuen katadoreen demostrazio bikaina, euren urdaileko flora bakterianoa aberasteko prestatzen ziren bitartean.

- Gainera seguru nengoen goiz edo berandu jakin egingo zenuela.

- Ez hiri esker, noski.

Goñik basoaren hondoari so egin zion, ezin disimulatuzko arrenkuraz, urdailean isurtzen zen ura ezpain-xokotik behera tira egingo zion beruna bailitzan. Ekintza ergel hartara joan izana ez zen bera bezalako kultur gizon batek noizbait ohi dituen konpromezu logikoen ondorioa baizik, eta ez inola ere berak aukeratutako gauza.

- Antolatzaileek Florencio bera etorriko zela uste zuten, babo arraioak. Florenciok ez dauka honelako gauza txoroetan galtzeko denborarik.

- Non dago orain?

- Ez dakit ziur, niri ez dit ezer esan. Alabaina, uste diat Ameriketara dagoela. Batzuetan joaten da: enkanteak, galerien bisitak direla... -Goñik herraz begiratu zion basoko urari, ideia kontsolagarri baten bila hasten zelarik naufrago bat oholaren bezala-. Ameriketara ez ohi du denbora galtzen. Kaliforniatik behin Château Petrus kutxa batzuk eraiki zizkien Château d'Yquem-i edo Romaneé-Conti-ri eskasa irizten dieten magnate mokoguriei. Bat oparitu egin zidan.

- Ardoaz ari zara, ezta?

- Bai motel, bai. Oparia eskertzen diot, noski, baina, nahi gabe izanik ere, alukeria ederra egin zidan. Nik ez dut balio ardoa gordetzeko. Ardoa edateko da.

- Eta noiztik da hori arazoa?

- Botila bakoitzak ehun mila pezeta balio duen unetik, horra noiztik. Nahikoa kontu txoraa bada: Romaneé-Conti batek halako bi balio du, milioi askodun amerikarren ospe eta botere ikur bihurtu delako, bakar bakarrik. Hortaz, niretzat Petrus kutxa inbertsio bilakatu da, ardorik ez eta banketxean gordetako jabetza-titulu hautsez berrikoak bailitzan. Gorde ere Errioxako soto batean gordetzen dut. Hala ere aitortu behar dut kutzak hamaika botila dituela bakarrik. Bat edan egin nuelako, hain zuzen. Uste al duzu inongo une garrantzizkorik aukeratu edo inongo zere moniarik egin nuela botila osoa edateko? Ez horixe. Arratsalde batez ireki eta edan nuen, etxe-ko sukaldean, emaztea eta haurrak kanpoan zeudela, sardina-lata baten laguntzaz.

- Eta zer ahogozo du?

- Pse -bekainak goratu zituen, eta definizio-rik emateko ezintasuna garbi gelditu zen-. Egi-leek diote Ingalaterrako altzari noble baten urri-na bezalako ahogozoa duela. Egia esan, Oliver Cromwell-en Parlamentuko eserlekua edaten ariko bazina bezalako da. Edo antzeko zeozer.

Goñik hainbakarrenez begiratu zuen bere ur basoa, nazka definigaitzaz.

- Gaur egungo politika hidrografikoaren aurka nago -aldarrikatu zuen-. Heraklitok esan zuen inor ezin dela bi aldiz ibai berera jaitsi, eta hori, txanpon bereko bi aldeak bezalakoak diren bi arrazoirengatik: lehena, bigarren aldiz jaitsi nahi denerako ibaia, beherantz etengabe doalarik, aldatu egiten delako, aldatu ubidea higaduraren eraginez, aldatu ibaia bizi duten arrainak eta izakiak, ertzetako landareak; eta bigarrena, bat bedera ere ez delako lehengoa. Geu ere ibaia gara. Denboraren etengabeko isuri kupidagabearen metafora ezin hobe eta unibertsal honek bultzatuta, nonbait, erabaki omen dute urtegi asko egitea eta botilaratutako metal-ura barra-barra kontsumitzea, denboraren joana geraraztea galarazten duen bi faktoreetako bat

gainditu dutelakoan: Heraklitok ez zuen esan, eta ezin esan zezakeen, inor ezin dela bi aldiz urtegi berera jaitsi, edo inork ezin duela botila beretik bi aldiz edan.

- Heraklito zerbait bazen metaforak asmatzen.

- Heraklitoren garaian ura ez zen botiletarazten -unetik unera Goñiren aurpegia zurbiltzen ari zen, mintxuria egingo zitzaiola zirudielarik-. Hala ere, aferaren lehen zatia garbitu dutelarik, ea arazoaren bigarren parteari irtenbidea bilatzeko zer asmatzen duten, horixe da kezkatzen nauena. Goazen hemendik. Gonbida nazak botila bat ardo edatera eta mintzatuko gaituk. Ur gehiegi edateak zorabiatu egiten nau eta.

- Apaiz kontakatilu harekin egon haizenetik banekien horrelako txapelkeriaren batekin etorriko zina. Zer eskatu duzu?... Cartaplata!? Cartaplata!!?? Ez da izango! Arren!!... Marqués de Griñón? Aaa... Tira, tira, hori hobeki dago. *Bonum vinum laetificat cor hominis* *. Bon, aitortuko dut deblauki: egia da, Fundazioaren liburutegia antolatzen hasi ginenean liburu bitxi bat azaldu zitzaigun, Egozkue bazter-nahasle horrek Hugonotearen Liburua deitzen duena... Bota ezazu ardo xorta bat, istorioa oso osorik eta den bezal-bezala ezagutu nahi baduzu...

Ezak bi baso zapal erdiraino bete zituen.

- Liburua nahikoa ongi kontserbaturik zegoen, nahiz eta zenbait orri, pipiak, bakteriek eta hezeak sorrarazitako markak zirela ere, irakurgaitz gertatu. Gutxi batzuk falta zituen, bestalde. Aurretik gaztigatzen diat: egilearen izena, noiz eta non inprimatu zen eta gorabehera horiek eduki beharko lituzkeen orria da horietako bat, beraz ezin emango diat horri buruzko xehetasu-

nik. Hala ere, eta leheneratze-lan behinenak egin eta gero, konturatu ginen itxura guztien arabera XVI. mendeko liburua zela, kalbinista batek idatzia, antzaren arabera, eta euskaraz idatzia. Hortaz, gaur arte ezagutzen ez zen liburua zela erabaki genuen. Gauzak bere garrantzia bazuenez, afera lasai antzean hartzea erabaki genuen; hau da, ezer esaten hasi baino lehen, benetan zer zen eskuartean geneukana garbitzeari ekin genion, are eta zuhurtzia handiagoaz horretarako berariz Madrildik ekarritako aditu batek liburua faltsua izan zitekeela esan zigunetik... Hortaz, zalantza hori piztu zenez, horixe izan zen gure lehenengo ardura: liburua faltsua zen edo ez argitzea.

- Faltsua? Nork hartuko zuen, ordea, horrelako lan bat, XVI. mendeko liburua faltsifikatzeko nekea? -galdetu zuen Ezak, sinesgogor-. Eta, zergatik?

- Dirua, tortolo halakoa, dirua -irria baino gehiago marranta zen zer bat isuri zitzaion-. Arregai faltsuen merkatua uste baino zabalduago dago. Egia da gehienetan margoak edo eskulturak direla faltsutugai, liburuak ez duela hainbes-

teko grina pizten bazterrotan... Baina bildumaza-
leak badaude, baita ere. Ezaguna da *Berrogeita
bi lerrotako Bi blia*-ren kasua. Izen horrekin eza-
gutzen den Biblia Guttenberg-ek berak inprima-
tua da. Orain bi urte ale bat saldu zen Londre-
sen, isilpeko eskualdatze baten bitartez, iritzi pu-
blikoaren oharkabean. Alemaniar batek lau mi-
lio marko pagatu zituen, eta handik urte t'erdia
jakin ahal izan zen faltsifikazio bat zela. Alceo
Dossenak garai guztietakoak dira: faltsifikatzaie-
leen mundua egon badagoela, alegia.

- Ez da erraza izango, ordea.

- Ez, baina egin daiteke: ez dago pentsatze-
rik XX. mendean ez dagoenik errepikatzerik XVI.
mendeko teknikak. Adibidea zilegi bada, medi-
kuntzan bezala da: egun inork ez du izainik era-
biltzen ezer sendatzeko. Horrek ez du esan nahi,
ordea, erabil ezin izan daitekeenik.

- Eta errentagarria izan al daiteke? -galdetu
zuen Ezak, erantzuna ezezkoa zela uste zuela
salatzen zuen tonuan.

- Zergatik ez? Faltsifikazioa ona bada, adi-
tuak engainatzeko bezain ona, alegia, eta auten-
tiko itxuran saldu nahi denak pena merezi badu,

dirutza handia harrapa dezake. Kasu honetan bestelako arrazoiak ere egon litezkeela aintzat hartu gabe -gaineratu zuen, erdi zital, erdi maltzur.

Ezak ez zirudien, guztiarekin ere, oso komenztiturik, eta hazka ari zen buruan. Goñik hizketan segitu zuen.

- Halako liburu bat faltsifikatzearen arazo teknikoa -esan zuen Goñik, apur bat distraiturik-, hiru mailatan erabakitzen da: alde batetik, papera. Bigarrenik, inprenta-markak: tipoak, fili-granak... Hirugarrenik, hizkuntza sinesgarria lortzea -halako batean Goñi bere baitako amildegietatik, non une batez galdurik eman baitzuen, atera zen, errealitatera itzuliz-. Hi, atera ezak zeozer pikatzeko, ezta? Erratzuko gasna pixka bat, adibidez. Eta beste botila bat.

- Emaidazu horretarako arrazoi on bat.

- Ongi da: *Fecundi calices quem non fecere disertum?* **

* Ardo onak gizonaren bihotza alaitzen du.

** Nor ez dute kopa ugariek berritsu egin?

Kanpoan itzala zen. Euri zaparradaren ondoren ausartu ziren, aitzindari, Eza eta Margot, atzetik, hamar bat metrotara, upeletako amoranteak ziztuztela. Pretoriarrak atari ilun batean zeuden, kukutuak. Ur eroriak eraman zuen ureazko usaina, airean bi ekaitzen arteko giro geldoa eta esanahi atzemangaitzez beterikoa utzirik. Ezak aire horrekin bete zuen bularra, artega, eta arnas hartze horrek birrikak erre zizkion, bi bonbardaketaren arteko goma errezko airea bailitzan. Bi bonbardaketaren arteko giroa beti dago beldurrez eta heriotzaz zamatua, goma errearen usaina nagusitzen da ia beti, baita haragi errearen usainaren gainetik ere, eta batek, poliki ibiliagatik ere, airea falta duela sentitzen du, bihotza jauzika dauka eta arnas-estu batzuk baino ez ditu egiten, sekulako lasterketa jotzen ariko bailitzan. Zemaia eta beldurraren ezaugarriak dira, eta hain dira itogarriak non batek, azkenik, desio baitu hurrengo bonbardaketa laster has dadin, orduan apurtuko baita antsia eta hasiko egone-

za definigaitz horri zentzu pixka bat emango dion giharren dantza, aterperanzko korrikaldia, eroririko haur bat pasadan laguntzea, ahal bada bederen, ordurarteko hurrenez hurreneko zurrunbilo areagotzearen leherketa, ekintza, azken finean. Doi aurreko instantearen atalasean bizi-rik irauteko deiari baino ez zaio aditzen, eta norberaren kezka bakarra da gorputzean behar adina indar biltzea eginbehar horri aurre egiteko, eta zalantza bakarra nork horretatik nahikoa biltzeko gaitasuna izango ote duen.

Kalearte estuan sartu eta berehala aurrez aurre ikusi dituzte, aterabidea itxiz. Hiru dira, haietariko bi, handiak, aurrerago eta hirugarrena, txikerragoa, atzean. Ezarengan erantzun-seinalea berehala piztu da, eta kasik esan daiteke poztu dela atezu egoera jasanezin horretatik libratuko duen bonbardaketa dela, jakin gabe ere espero duena, konturatu delako. Margoti begiratu dio eta bestea ere bizkarra ematen ari zaiela etorritako bidetik ospa egiteko ikusi du. Elkarri begiratu diote, eta Margotek ulertu du Ezaren keinua.

- Kantoira iristean lasterka atera, nor bere aldetik.

Baina kantoira baino lehen upeleko bikotea zeukaten zain, nahiz eta bestelako jarreran, lehengokoa ez bezalakoa. Ez hain maitekorra, hain zuzen.

- Horra, usapalak. Putakumeak. Erromantizismoak galdu egin nau, beti bezala.

- Zer?

- Deus ez, nire buruarekin ari nintzen.

Ez zuten elkarrekin mintzatu behar izan borrokan egin behar zutela adosteko, ez eta, borrokan egitekotan, bikoteari buruz oldartuko zirela erabakitzeke ere. Ezak ezkutatu zuen neska bere gorputzaren atzean eta upel hustuetako amorante publikoengana jo zuen, poliki, besoak zabalduz eta zerbait esanez, azalpen eske edo, pasioan dabilen inozoaren plantan. Gertuagotik ikusita, upelako amoranteak gehiago zirudien tximu-saldoan nagusigoari eusteko prest dagoen ar menperatzailea ostiral gaueko gazte maite-mindua baino. Hankak zoruan ongi prantatuta zeuzkan, angulua eginez, eta eskuin eskuan burdinazko kate bat astintzen zuen. Hiruzpalau

urrats azkarretan tximuaren gainera erortzen ahal zela kalkulatu zuenean, Ezak utzi zituen inozokeriak alde batera eta bizkarburua branka moduan erabiliz oldartu zitzaion gorilari. Arina baitzen pisuz, jakin bazekien kolpea ez zela Pisako dorrea lur jota uzteko modukoa izango, baina abiadaz eta ustekabeaz fio zen: primatea lurre-ratzea lortuz gero ihes egiteko aukerak askoz handiagoak izango ziren. Ziminoa orangutana bezain solidoa gertatu zen, ordea, halako oihu lehor batez Ezaren oldarra jaso eta hiruzpalau mozkor-urrats atzera eman bai, baina hankabiko iraun baitzuen. Kontraerasoa ere prestatu zuen, eta oreka erabat berreskuraturik ez edukitzea-gatik, eskuin besoa atzeratu zuen gero buru gainetik ateratzeko berriro ere, katea eta guzti. Eza konkortuta zegoen kolpea jaso zuenean, eta bigarren oldarrari ekin berria, burua bestearen sabelera zuzendurik; azkar ibili izanari esker burdinak bizkar-ipurdian baizik ez zuen jo, eta gehiegizko indarrik gabe, bere mugimendu propio gehi Ezaren burukadaren ondorioz, tximua azkenik zorura joan zen bitartean, kateak galduz. Behin lurrean, biak besarkatu ziren eta itzulipur-

di batzuk eman zituzten, baina horrek ezin zuen luze iraun, distantzia laburreko talka hartan ziminoaren gorpuzkera potoloak menperatu behar baitzuen Ezaren hezurreria hauskorra. Zorutik Margoti egin zion oihu, alde egiteko, baina honek zalantza une bat eduki zuen eta finean lurrera eroririko kateak hartu nahi izan zituen, eta orduantxe heldu zion gerritik zimino emeak. Gorilak menpe hartu zuen Eza, belaun berunezko bat petxu gainean paratuz eta ukabilkada bat emanetz aurpegi erdian. Kalearen beste aldetik hasieran azaldutako hiru itzalak korrika eta garrasika hurbiltzen ziren, Margotek erasotzailearen besetatik libratzeko ahaleginak egiten zituen bitartean laguntza oihu egiteari utzi gabe.

Ezak sentitu zuen indarrak falta zituela eta sudurretatik odola zeriola. Bigarren ukabilkada jasotzeko prestatu zen, baina halako batean petxu gaineko presio itogarria gutxiagotzen joan zen eta bi beso pare salbatzaile galtzarbeetatik heltzen ziotela gorilari ikusi zuen, instantean neskaren goardia pretoriarrak zirela konprenituz. Gau hasieratik ostikoka aritzeko gogo bizian azaldu zen pretoriarrak bazuen, azkenik, adrena-

lina askatzeko aitzakia, eta horixe egiten ari zen, alafede, ziminoaren sabelaldeko errai bigunak mota guztietako kolpez beratuz. Gorila gainetik kendu ziotenean, Margoti lagun egitera abiatu zen, baina ordurako, bigarren pretoriarrari esker, aske zen. Orduan ikusi ahal izan zuen, errealitate-terik gabeko irudi itzaltsu eta nahasi haien artean, denetan izugarriena: kalearen bestaldetik etorritako hiruetako bat, mendi bat bezain handia iruditu zitzaion morroi bat, soin barreiatu bat luzoker gorri batez koroaturikoa, nola oldartzen zen gorputz tropoil hartara sekulako zartadak emanek ezker-eskuin, nahiz eta munstroarekin zihoazen beste biek itzultzeko oihuak egiten zizkioten. Ezak berak jasan zuen lehen eskukada, kotxe baten kristalaren aurkako kolpe bortitza eta, kristala apurtzearen ondoren, ebakia eragin ziona; gero pretoriarrak hasi zen egurtzen, halako moldez non hartzen zuen bakoitzetik hiru banatzen baitzituen, eta beste zirkunstantzia berri bat gertatu izan ez balitz, tanke haren agerpenak zeharo aldatuko zuen borroka haren bukaera, esandako zirkunstantzia hori izan zelarik han eratu zen eskandaluarekin beste gazte batzuk

hasi zirela agertzen, pretoriarren lagunak, gehienak, ostia entsalada hartan zeozer esateko bazeukatela erakusteko gogoz.

Odoletan eta mindurik bazen ere, ikusi ahal izan zuen Margot zurrunbilo horren erdian; beso batetik heldu zion eta tira eginez aterarazi zuen. Lasterrari eman zioten, indarrak ahitu zitzaizkien arte eman ere, ongi argitutako kale zabal eta zibilizatu baten kantoï jenderik gabean gelditu ziren arte, bihotzak ahotik eskapatzeko mehatxua egiten ziela. Margotek ez zuen zauririk; urratu batzuk eta erasoak eragindako asalda eta izua, besterik ez. Ezari odola zerion sudurretatik eta bizkarreko ebakitik, eta begia more jartzen ari zitzaion.

- Putakume halakoak! -Margot zen, arnasa lehenago berreskuraturik-. Kabroi zerrriak! Akatu egingo dizkiat!

- Etxera. Eraman nazazu. Etxera.
Hori besterik ezin izan zuen esan.

IV kapituluua: In vino disertus

- *Post vinum verba, post imbrem nascitur herba* * -jakinarazi zuen Goñik, trago luzea egin ondoren-. Esan bezala, liburu bat faltsifikatzeko lehen arazoa paperarena dugu. Bada, papera faltsifika daiteke. Alegia, faltsifikatu ez, ez dakit noraino den egokia hitza, XVI. mendean egiten zen moduan egin baizik: aurretik, lihozko eta kotoizko trapuak xehe-xehe egin eta uretan busti, behar den proportzioan nahastu lekeda organiko eta dekoloranteekin -garai haietan usatzen zen gisan-, upa baten barruan, metalezko galbahe bezalako bat duen moldean sartu, oreka lehortzen utzi, prozedura horretaz orriak banan-banan egiten joan... Ihardun nekosoa eta dese-rosoa, dudarik gabe, baina burura eraman daitekeena. «Faltsifikatu» hitza ez dela egokia esan dut; izan ere, zergatik, zer dela eta esan daiteke, horrela egindako papera «faltsua» dela? Ez al da egiazkoa, akaso? Iruzur egiteko asmoz eginik baltz, orduan baino ez dirudi «faltsu» hitza egoki litzaiokeela. Kontsidera ezazu, hortaz, iruzur egi-

teko asmoa dela faltsukeriaren ezaugarria, beste ezer baino gehiago. Eta nik galdetzen diot nire buruari: noraino da zuzena horrela pentsa dezagun?

- Paper horrek ez zuen urteen joanak ohi duen zahar-zolda eta itxura izango, ordea -bainakatu zion Ezak, bestearen galdera sasifilosofikoa erantzuten nekatu gabe.

- Hiru egunez ehun graduko tenperaturan edukitako paper orri batek hogeita bost urtez tenperatura normalean edukitako paper-orri batek dituen zahar-marka berdintsuak dituela gauza jakina da. Hau da, laborategi on batek ematen ahal dio paperari zahar-itxura. Gainera, papera *ex novo* egitea behar beharrezkoa izango zelakoa hipotesi bat baino ez da, hipotesi bat beste hainbat hipotesiren artean: nahikoa litza-teke garai haietako beste liburuetan erabilitakoa tratatu eta berriro erabiltzea, edo eta hainbat liburu zaharretako hasiera eta bukaerako orri zuriez -*guardak*, alegia- baliatzea. Faltsifikazioa beste mende batean egina izatea ere litekeena dela ahaztu gabe, edo eta zatikakoa, hots, partziala, jatorrizko liburuak orriren bat falta zuen

tokian osatua, alegia. Kasuistika luzea litzateke, ikusten duzunez. Baina, edozein kasutan, gertagarria dela garbi azaldu dudala uste dut.

- Eman dezagun paperaren arazoa gainditu dugula -etsi zuen Ezak-. Zer diozu inpresio-arazoari buruz?

- Bon, honi buruz zenbaitek esaten zuen filigrana faltsifikatzea berez zaila, oso zaila dela. Ezagunak diren prozedura batzuk nahikoa, hitza zilegi bazait, txapuzeroak dira; batzuk papera hezetu eta ongi berotutako zigilu batez faltsifikatzen dute. Zigilua jasaten duen paper pusKaren jokaera termiko diferenteak engainua mikroskopioaren begibistan jartzen du, eta mikroak atzematen ez badu zenbait erreakzio kimikok -papera sosa kaustikoz tratatu eta abar- agerian uzten du. Azido sulfuriko edo nitrikodun soluzioen bidez egiten diren amarruak kimikaren bidez azkar asko atzematen dira. Glizerina, parafina edo baselinazko emultsioez prestatuak dira onenak, eta hala ere, gehienetan, lehen edo beranduago atzematen da iruzurra. Antzeratsu gertatzen da letra-tipoekin. Hauek egitea ere zaila litzateke. Onena garai hartako bezalako tipo hi-

gikorrak erabiltzea litzateke, baina egun, horrelakorik egiterik, sekulako prozesu luzea eta antiekonomikoa litzateke. Haatik, egia da, baita ere, hirugarren mundua izen eufemistikoarekin ezagutzen dugun zenbait herritan, oraindik ere, oso inprimategi zaharkituak erabiltzen dituztela, XVI. mendekoak bezalakoak, ia. Kuban, esate batera. Beharbada, halako inprenta bat birmoldatuz... -isildu egin zen. Ageri zen ordurarte sekula burutik pasa ez zitzaion ideia berri bat zela, une batez kontsideratzen hasi baina halako buru kolpe batez uxatu zuena, lehengo hizpide ezagunari lotzeko-. Gorabehera horiek guztiak ibili genituen gure eztabaidetan. Egia esan, kontua ez da hain zaila. Esate batera, berunezko tipo higikorrak ez ziren beharrezkoak izango; nahikoa litzateke teknika fotomekanikoez baliatzea. Ez zen erraza izango, hori egia da, baina pazientzia eta katalogo batzuk edukita, ofizioa ongi ezagutzen duen artisau trebe batek egin lezake. Ez edozer artisauk, artisau trebe batek, horixe esan dut, baina ez derrigorrez jenio bat.

- Beraz, arkaiko antza leukakeen hizkuntza itxuratzea litzateke gelditzen zaigun arazo baka-
rra.

- Bai -ardo bonbila astindu zuen-. Tori poxi bat. Hemen sartzen da Egozkue. Berari pasatu genizkion orri batzuk, jakingo duzunez, hizkuntzari buruzko iritzia eman zezan. Egozkue kilikatu zen aferarekin. Esan zigun ez zuela zalantzarik egiten euskara egiazkoa zela, edo zitekeela; euskararen aldetik ez zegoela zalantzarik egite-rik, alegia. «Zoragarria» zela, gehiago, «gaur egungo hainbat eztabaida linguistiko argitzeko funtsezkoa», eta are, «sekulako lehergailua». Horixe esan zigun. Nabari zen Euskaltzaindiaren gramatikari errepassoa egiteko beste arrazoibide aurkitzen zuela bertan, eta arauen erdia hankaz gora bota ahalko zukeela pentsatzeak berebiziko poza ematen ziola. Haatik, ez genion kasu gehie-
girik egin intrigante hari. Zergatik? Euskara itxu-
razko bat lortzea ez delako oso zaila. Orduko euskara sinesgarri bat gertutzea zein erraza, er-
latiboki, litzatekeen jakin dezazun, ezagutzen
dudan nire lagun editore bati gertatutakoa kon-

tatuko dizut. Ardo gehiago ez ezik beste plater bat gazta ateratzen baduzu, baina.

- Ona dago, e?

- Bai -berretsi zuen Goñik, entusiasmo handirik gabe, hamar faisai dastatu eta zein den hil baino lehenagoko gauez ezker aldearen gainean lo egin duena berehala eta sekula erratu gabe asmatzen duenaren plantaz-. Baina ziria sakatu digute. Gazta hau ez da Erratzukoa.

- Nongoa da, orduan?

- Azpilkuetakoa.

* Ardoaren ondoren hitzak jaiotzen dira, euriaren ondoren belarra.

- *Vinum et musica laetificant cor: et super utraque dilectio sapientiae* * -aldarrikatu zuen Luciano Goñik, solemnitarekin-. Argitaletxe txiki baten kargu egiten duen nire lagun batek egitasmo majo samar bat zeukan esku artean: munduko literaturan idatzi izan diren ipuin laburretariko batzuen antologia prestatzekoa, hain zuzen. Kontu honek nahikoa luze joko du, haatik, eta hobe izango duk aurretik godaleta mukuru betetzea, zer gerta ere -Ezak, hainbarrarenez, basoa betetzen denean ateratzen duen zarata entzun zuen-. Esaten ari nintzenez, aurretik ipuinok itzuli behar ziren, jakina. Badakik, lerro bat, bi, gehienez sei lerro hartzen zituzten ipuinak. Eskaintza interesgarria zen ez bakarrik kalitatea segurtatua zegoelako, baizik eta, baita ere, ipuinen luzerak garai estresatu hauetan testu luzeagoek lortzen ez duten arrakasta eta oihartzuna iragartzen zuelako. Hortaz, errealitate kulturalari zehatz egokitutako proposamena zela iritzirik, gauza lehenbailehen aurrera era-

mateko asmoz, berak eskatuta halako ipuin-aukera bat egin nuen, eta afera nola izan zitekeen frogatzeko, Monterrosoren *El dinosaurio* hartu eta konfiantzazko itzultzaile bati pasa, zopilo xamarra berau, baina langilea, zintzoa. To, esan nion, euskara ezak hau. Izenburua: *El dinosaurio*. Testua: «Cuando despertó, el dinosaurio todavía estaba allí». Pfff, erantzun zidan, hau arront zaila duk, eta ongi egin beharra zegok, laguntza behar diat. Ezta Joyceren *Ulises* itzultzeko eskatu izan banio ere. Ederki, esan nion, egin zure erara, lasai, hartu beharrezkoa duzun denbora guztia, eginda daukazunean ekarri eta mintzatu-ko gara. Handik lau hilabetetara, artean ni nahikoa berantetsirik nengoelarik, deitu eta bilera bat egiteko esan zidan. Nik uste nuen esku ahurrean idatzirik ekarriko zuela, edo autobus-txarteltxo batekin etorriko zitzaidala, folio batekin, gehienera jota. Bai zera. Ez al zuen, bada, karpetta handi-lodi bat ekarri, lehertzeko zorian zirudiena, Proust-en obra guztiak beste folio zituenena? Zer da hori, galdetu nion. Besteak, zer izango da, bada, zuk eskatutako lana. Gogor lan egin dugu, «dugu» diot, zeren, ulertuko duzunez, ez

dut neuk bakarrik burutzerik izan, beste seiri eskatu diet laguntza eta aholkua. Gauza uste baino korapilatsuagoa da: begi ra, hasteko, eman dezagun «despertar» aditza «iratzarri» itzul tzen dugula. Denborazko «cuando» hori emateko «-nean», «-larik», «-la», «-n unean» -beste batzuk ere bai, baina ez da komeni arazoa gehiegi nahasterik- izango genituzke (iratzarri zenean, zelarik... eta abar). Beraz, lau aukera ditugu «iratzarri» aditzarekin. Orain, «dinosaurio» sei era diferentez eman dezakegula kontuan hartuz, lau bider sei, hogeita lau aukera ditugula konturatuko zara, bider bi -«todavía» horrek beste bi aukera ematen digunez-, berrogeita zortzi. Ez da komeni dialektologia ahaztutzea, are eta gutxiago giroa nola dagoen kontuan hartuz, eta horregatik, erabaki genuen «estaba» aditz nagusia Bonaparteren sailkapenaren arabera hogeita bost tokian-tokiko hizkeren arabera ematea. Eragiketa erraz bat eginez, lehengo 48 aukerak bider 25 hizkera horiek, 1.200, hau da, orain arte, «iratzarri» aditzarekin baditugu 1.200 itzulpen zuzen. Baina, ez da ahaztu behar «despertar» aditza beste zortzi forma gehiagotan ere

eman daitekeela. Beraz, egitan daukagun itzulpen zuzenen zenbakia hauxe litzateke, 9 bider 1.200, hau da, 10.800. Eta, jarriz gero gauzak ongi egin behar direlakoan, egoki iritzi diogu Arantzazuko arau ortografikoak baino lehenagoko idazkera ere aintzat hartzea, inori minik ez emateko. Orduan, aise konturatuko zara ditugun itzulpen posibleak berriro bider bi aniztu behar direla, eta, gisa honetan, 21.600 itzulpenetan jartzen gara. Baina kontua ez da hemen bukatzen, hau da, nolabait esan, hau hurbilpen bat besterik ez da, zeren ez baititugu oraindik sintaxiaren arazoari buruzko kuestioak analisatu. Hau da, orpoz orpo segitu behar al genuen Sebero Al-tubereren ikasbidea, edo, aitzitik, libreago jokatzea zilegi ote zitzaigun? Eztabaida luzeak izan genituen kuestio interesgarri honi buruz, eta horien fruitu dira 400 orrialdeko txosten batean bildu dizkizudan zazpi itzultzaileok egindako ohar jakingarri eta eruditoak. Gauzak honela, batzuek «dinosaurioa esnatu zenean» tipoko itzulpenak egin dituzte, beste batzuek «esnatu egin zenean dinosaurioa...» tipokoak, beste batzuek «esnatu zenean» bakarrik, beste batzuek nahia-

go izan dute ondoren aipatzen dizudan itzulika, «Han zegoen oraindik...» tipokoetatik hastea, euskaldunagoa zelakoan. Beraz, sintaxiari ekin eta gero konturatu gara lehengo 21.600 itzulpenak 21.600 bider 8 zirela benetan -izanez ere gehiago baziren, Jakintza Bhaitakoen iritziak eta grafiak kontuan hartuz gero eta abar, baina sinplifikatzera jo nahi izan dugu-, hau da, 172.800. Honekin uste dut lortu dugula ipuinaren esanahia zeharo harrapatzea, eta euskaraz ongi paratzea. 172.800 bider hiru, lau, bost, hamar edo gehiago egitea ere bazegoen, «estaba» hori hitanoko adizkietan jarriz gero, baina, berriz diot, ez dugu itzulpen lana gehiegi zamatzerik nahi izan. Lan bikaina egin dugula deritzot. Orain, material hori guztia nola argitaratu, zure lagunak ikusiko du; nire kalkuluen arabera, itzulpen bakoitza lerro batean sartzeko moduko letra-tipo txikiak erabiliz, 500 orritako 12 liburuki atera zitezkeen, edo 1.000 orritako sei, halako bilduma gisa planteatuta joan litekeena, «Monterrosoren Dinosaurioaren itzulpenak» izenburuarekin. Liburukiak hobeki ulertzeko, beti ere, eraskin bat argitaratzea komeniko litzateke, prozesuaren

berri eta ohar jakingarriak bilduko zituena. Zer iruditzen zaizu? Horixe esan zidan. Eta nik kontu hau berretsi badizut ez da izan zu nekarazteko edo aspertzeko, baina kontura zaitezten Monterosoren lerro batek halako letra-itsaso bat sortzen badu, ez dela erraza izango beste edozein letra-itsasoren baliagarritasuna ukatzea, endemas orain lauhun eta piko urte idatzita bezala aurkezten badigute, eta hortaz, faltsifikazio lana ahalezkoa dela, doxenerdi koska funtsezkori erreparatuz gero, lau arau begiratzuz eta zainduz. Eta horregatik kontatu dizut hau guztia. Horregatik eta beste Marqués de Griñón bat atera dezazun eskatu nahi dizudalako.

* Ardoak eta musikak bihotza alaitzen dute, baina bi gauza hauen gainean jakinduriarekiko maitasuna dago.

- *Vina bibant homines, animantia cetera fontes*
* -adierazi zuen Goñik, boxeolari ukitu batena legez tonua, erabakera eta trenpua basoz baso galtzen ari zen ahots totelarekin-. Liburua falsua delako frogagarri, besterik gabe, nahikoa litzateke, bestalde, sekula bere berri eduki ez dugula ohartzea. Lehorrik al hago? To, beste baso bat ardo, on egingo dizu eta. Adibidez, azaltzen da Paulo IV.ak 1559 urtean argitaratu zuen *Index librorum prohibitorum*-ean? Ez. Benedikto XIV.ak 1758 urtean berritutako indizean? Ez. Ez da inon bere aipua aditu, inork ez du, historian zehar, horrelakorik egon zitekeelako albisterik eman. Aitzitik, Leizarragak, bere Testamentu Berriaren aitzin-solasean hala deklaritzen du euskara: «...ezin holako gauzak, lengoaia oraino usatu gabe batean...» Konturatzen? Usatu gabea. Hortaz, orain, mirakuluz, agertzen zaigunik ez da sinigarria. Baina, beti ere, badira oraindik ere froga objektiboagoak. Lehen ere esan dizudanez -eta ez badizut esan oraintxe esango dizut- za-

lantzak zeudela eta, liburua Madrila bidali zen, Kultur Ministeriora. Han ere hasieran ez omen zuten afera oso garbi ikusten, zeren azkenik erabaki zuten Alemaniako Ministerioarekin harremanetan sartzea, han baitauzkate Europako aditurik garrantzizkoenak, baita horrelako peritazio lanak egiteko tresneriarik eta teknologiarik sofisticatuena ere. Eta handik morroi bat bidali zuten, Hoffman izeneko morroi bat; horrek lagin batzuk hartu zituen eta bere frogak egin, hiru hilabete baino gehiago ibili zen frogen asuntuarekin. Liburua Madrilen zela nahikoa denbora pasatua zenez, erreklamatu egin genuen, azken finean, egiazko edo faltsua, gurea zen, ezta?, eta itzuli egin ziguten. Gero Hoffman honek liburuari buruzko bere txostena utzi eta martxa egin zuen, Alemaniara, horixe. Hoffmanen txostenak argi eta garbi esaten du: liburua, Hugonotearen liburua, hain zuzen, faltsifikazio bat da. Meritu handiko faltsifikazioa, baina faltsifikazioa, azken batez. Hori da dena. Ez dago misteriorik, ez afera berezirik, ez aparteko libururik, ez historia aldaraziko lukeen lekukotasun harrigarririk, dena apaiz arraio horren asmazioak dira.

- Baina gero lapurtu egin zizueten.

- Eta zuk badakizu orain non dagoen? -esan zuen Goñik, benetan batere interesatuko ez bailitzaion.

- Uste nuen liburu faltsu garrantzi gabea zela, arreta merezi ez duena.

- Tira, Koko, tira... Hala izanagatik gurea ere bada. Gainera kuriositate interesgarria litzateke Fundazioarentzat.

- Ez dakit non dagoen. Zer arraio jakingo dut ba nik, zuk zeuk ezer ez jakiteko moduan eduki izan nauzu eta. Ulertzen ez dudana da zergatik lapurtu zizueten, ez bazuen ezer balio.

- Lapurtu, lapurtu... Hobe da baso bat edan dezazun -mama beltza basoetara isuri zuen-. Sakel-lapurtxo batek eraman zuen beste ezer harrapatzeko astirik eduki ez zuelako. Bai, lapurtxiki bat sartu zen Fundazioan, denbora luzeegi ez dela, baina zaindarien harrapatuko zuten beldur ez zuen gauza handirik eraman ahal izan. Barruan egon zen denbora labur horretan liburuaren ondoan egokituko zen, halabeharrez, halabehar hutsez, eta ezer gabe atera baino eramatea nahiago bide zukeen. Ez dago besterik.

Badakit apaizarekin luze ibili zarela, ikusi egin zaituzte. Etzaiozu kasurik egin, ez da fidatzekoa. Frontoian ere ez al zizkizun diru pizarrak kendu?

- Eta gero sakel-lapurra hilik agertu zen.

- Pintxatu egiten zen. Hiri onetan hilean hiruzpalau kasu dauzkagu, zoritxarrez. Lasaitu zaitetz, Koko. Ez da ezer gertatzen. Zure laguna naiz. Lana eman dizut. Nahikoa ongi ordainduta, gainera. Eta lan hau ez da Fundazioak egin behar duen erakusketarekin bukatuko. Espektatibak onak dira. Florencio itzuli bezain pronto Fundazioaren lanak areagotu egingo dira. Zer gehiago nahi duzu?

Nola enteratu haizen frontoian galdu nuela jakin, horra zer gehiago nahi dudan, pentsatu zuen Ezak, baina ez zuen ezer esan; ez zuen eta, Goñiren aurrean, inozo hutsa bezala agertu nahi. Kokok bildu zituen, arreta handiz, gorputzean zehar barreiatu gelditzen zitzaizkion argi apurrrak, eta planta duina osatu nahi izan zuen Goñiri zuzenean begi-hondora begiratzen ziolarik. Zer gehiago nahi dudan? Bistan zen aldarrikapen garrantzizkoa egin behar zuela:

- Gaseosa. Gaseosa nahi diat. Gaseosa,
arren.

* Ardoa gizonentzat, iturriko ura animalientzat.

Aitorgoitiara joan zen bigarren aldian, Ezari ez zitzaion jada harrigarri iruditu legarrezko patioan, lehengo Volvo hartaz gain, bi Saab eta Lancia bat ikustea. Aurrekoan «Portland Trail Blazers»en txandalarekin jantzita ikusi zuen atezain bera zegoen ate ondoko zuloan, Eza ikusi bezain laster aldizkari bat presaka karpeta batean bildu eta zentralitako botoien gaineko apalategi txikian arrapaladan sartu zuena, premiarekin hainbat paper eta liburu amilduaraziz. Presarekin aldizkariaren azaleko txokoa utzi zuen agerian, eta izenburuko lehen letrak ikusten ahal izan ziren: «Pent». Ezak, erreparatuagatik, ez zion jaramon handirik egin atezainaren aztoramenduari eta apalategi txikiari so egin zion kuriosidade apur batez. Karpeta zaharrak, kirol zein gurutzegramaldizkariak, far-west-eko nobelatxo eskurik esku luze ibiliak eta eliza liburu gutxi batzuk nahaspilatzen ziren bertan, apalategiak, txikia izanik ere mundu oso bat osatzen zuela garbi adierazten zuen ordena faltaz. Atezainak azkar asko

aurkitu zuen Egozkue, eta sarrerakoak ahalik eta arinen egin beharrez, mutu gelditu zen, enbarazuz edo. Segi, segi zure otoitzekin, esan zion Ezak, libertiturik, klaustro gotikoari buruz irekitzen zen atea zeharkatuz.

Egozkuak bere lan-gelan hartu zuen. Berehala atzeman zuen Ezak apaizaren buruan zerbait bazebilela, ohiko ateraldiek eta hizjarioak lekua utzia baitzioten halako isiltasun pentsakorriari. Luciano Goñik liburuari buruz esan zizkion guztiak errepikatu zizkionean, mutiri entzun zion, beste nonbaiten bailebilen, eta bere denbora hartu zuen hizketan hasi aitzin, nahiz motorra berotu ahala esaten zuenari bere baitako su ezin saihestua gaineratu, emeki-emeki:

- Ezagutzen ditut Goñiren arrazoiak. Bakar bat iruditzen zait pisuzkoa. Gainerakoak dialektikoak baino ez dira, eta bere izaerari dagokionez, dialektikaren bidez errefusa daitezkeenak. Liburuaren berri ez dugula sekula eduki? Eta zer? Uste al du hankadun upel horrek ezagutzen ditugula munduan argitaratu diren liburu guztiak? Hori benetan sinesteko bezain lerdoa al da? Paulo IV.aren *Index*-ean ez datorrela? Eta nork

esan du Inkisizioak debekatu zuela? Inkisizioak ez zuen, iraun zuen denbora guztian, nahi zituen liburu guztiak debekatzeko ahalmena beti eduki, ez debekatzeko zituen guztiak erretzeko ahalmena, ez eta argitaratzen ziren liburu guztien berri edukitzeko ahalmena ere; are, askotan zerrendetan berariz sarturik ez zeuden liburuak ere erretzen zituen, ezustean inon aurkitu, edukia gaitzetsi, eta hala. Nork daki, bestalde, liburu jakin horren historia zehatza nolakoa zitekeen? Nork daki hainbat eta hainbat libururen historia zehatza nolakoa izan den? Inork azaldu al du inoiz zergatik ez den Etxepareren liburuaren bigarren argitalpeneko -dakigunez, Rouen-en Adrian Murrant-ek eginda- alerik gure garaietara iritsi? Inork ba al daki Elsoaren obraren liburukirik zergatik ez den sekula ageri? Liburuen historiak pertsonenak bezain bitxiak izan daitezke, eta gehiago ere. Gure kasu honetan, autoreak, behin inprimatuz gero, adibidez, mota askotakoak izan litezkeen arrazoiak medio -beldurra, une jakin bateko interesa, mehatxua, komenientzia...- ez zabaltzeko agindua eman izan balu? Edo eta Inkisizioak, argia ikusi baino lehen, inprimategitik

atera gabe erre izan balu? Ez dugula sekula bere berri eduki. Hori baino arrazoi ahulagorik! Zenbat udaletako artxibo desagertu da, dela zabar-keriaz, dela espazio faltaz, dela aurriritzi sozial edo politikoaz? Zenbat putre hurbildu da eruditoz mozorroturik, hainbat bilduma pribatutara, gizabanakoen momentuko zoritxarrak profitatu eta liburuak gerra-harrapakina bailiren etxeratzeko? Zenbat artxibo publiko, beren klase-interesak, edo interes politikoak, edo ekonomikoak defenditzeko, suntsitu dituzte putre horiek beroriek? Zenbat gerra izan da lur hits honetan azken bi mendeetan? Zenbat su egin aipatu gerra horietan? Zenbat liburu erre suotan? Ez, laguna-suaren aipua suturik, Bartolo Egozkue-, hori ez da argudioa. Hori infamia bat da. Sinesberago nauzu, aurrekoan esan nizun bezala, antzinako urrezko aro oso baten adierazgarria litzatekeen liburu-sail oso bat desagertu dela edo desagerrarazi dutela ideiarene aurrean. Eta ez dezala Leizarraga aipa, otoi, horixe bailiteke liburua autentikoa dela sinesteko lehen urratsa. Egia da, Leizarragak hala dio aitzin-solasean: «Batbederak daki Euskal Herrian ia etxe batetik bertzera ere

mintzatzeko maneran zer diferentzia eta dibersitatea den... ezin holako gauzak, lengoaia oraino usatu gabe batean, ezin behingoz halako perfektionean jar daitezkeela...». Alegia, orduko hizkuntzaren egoera zehatzak traba batzuen aurrean jartzen zuela. Gero, kritiko guztiek traba horiek ezin hobeki gainditu zituela aitortzen dute, miretsirik, harriturik aitortu ere, gehiengotan. Horrela, Villasantek dio euskal literaturaren hasierako lan bat izateko, harrigarria dela noraino ematen duen bere hizkuntza normalizatua eta finkatua. Mitxelena urrutirago doa, eta esaten du bere testua irakurtzean inork sinetsiko lukeela «urte luzeetako jardun literarioak normaldu eta findutako hizkuntzan idazten zuela»; kritiko guztiek bere harridura erakusten dute, sinestezina iruditzen zaie, *Erraldoi Bakartia* eta horrelako ezizen bost durokoak paratzen dizkiote, baina azkenik denek men egiten dute Schuchardt-en iritziaren aurrean: «Leizarraga bera izan zen idaztean erabili zuen hizkuntza finkatu zuena». Zergatik, ordea? Hain zaila, hain harrigarria balitz pertsona bakar batek -eta dozenerdi laguntzaile xumek- traba horiek guztiak hain

ederki gainditzea, zergatik ez da zilegi, eta are, arrazoizkoa, aurrekorik eduki zuela pentsatzea? Hori ez da burugabekeria, ezin daiteke txorakeria bailitzan albora utzi. Bestalde, *Itun Berria*, 1571koa izaki, Etxepareren *Linguae Vasconum Primitiae* baino aise berandukoagoa da. Hortaz, Leizarragak ezagutuko zuen, ezbairik gabe, eta hala ere bere aitzin-solasean «lengoaia oraino usatu gabea» dio. Orduan, nola usatu gabea, aurretik gutxienez Etxeparek usatu bazuen? Esaldia, nire iritziz, ez zen oso hertsian hartzeko modukoa, eta, beharbada, «Jainkoaren hitza isurtzeko lengoaia oraino usatu gabea» ulertzea zilegi izango litzateke, hau da, testu erlijiosoan lehen itzulpena, *lehena bere klasean*. Goñiren argudio horiek ez dute ezer balio, ez nireek baino gehiago, behintzat. Liburua aztertu ondoren baizik egiaztatu ezin daitezkeen hipotesiak, horixe dira.

- Hoffman, alemaniar horren txostenarena dago, ordea.

- Horregatik esan dut auzi honetan arrazoi pizuzko bakarra dagoela: aditu baten peritazio

behar bezalakoa. Goñik dio Hoffmanek dioela...
Zuk ikusi duzu Hoffman-en txostena?

- Bistan da ezetz.

Egozkueri arnas-kolpe bat isuri zitzaion sudur zuloetatik, matrailak eskutzarretan bermatzen zituelarik. Bere aurpegiak Tomas Deuna berare-nak bezain isla beatifikoa barreiatzen zuen.

- Nik ere ez, ene haurra, nik ere ez.

Hemerotekara joan zen eta aste batzuk lehenagoko egunkariak begiztatu zituen, kausitu zuen arte. Prentsa ohar laburraren izenburuak ez zuen gaizki-ulerturako zirrikiturik uzten; «Gazte bat hilik gaindosia hartuta». Oharra laburra zen, ofiziozkoa: «M.F.E., hogeita hamar urteko gazte bat hil zen joan zen asteartean, droga gaindosia sorraziriko bihotz eta arnas aparatuko geldiketaren ondorioz. Gaueko hamabiak aldera Espainiako Poliziaren kideek anbulantzia bat eskatu zuten, Descalzos kaleko eraikuntza batera joan zedin. Bide laguntzako anbulantzia iritsi zenean, ostera, medikuek ezin izan zuten ezer egin gazteak bizirik iraun zezan, ordurako bihotz eta arnas aparatuko geldiketaren ondorioak jasaten ari zelako. Gordailu anatomiko forentsean, nora eramane baitzen gaztearen hilotza, autopsia egin eta honen ondorioz, heriotzaren arrazoia droga gaindosia izan zela erabaki zen. Poliziaren arabera gaztearen etxebizitzan heroina oso puruaz beteriko poltsa bat zegoen. Heroina hori liteke

azken egun hauetako heriotzak eragin dituena. Bestalde, Poliziak atzemandako zenbait aztarnaren arabera, M.F.E. hilik aurkitutako gaztea liteke, baita ere, Juandeaburre Fundazioan egin lapurretaren erantzule». Ondoren izenpea: Akuilu.

Akuilu delako hark margolari baten erakusketaren artikulua egin behar zuela esan zion, eta, nahi izanez gero, hantxe mintzatuko zirela. Ezak oharra egileari erakutsi zionean, honek ez zuen sarkasmoa ezkutatu.

- Lan bikaina, e?

- Nork ez du inoiz horrelakorik egin? -Ezak, elkartasuna erakustea ezinbestekoa zela iritzirik. Besteak errukitzat hartu zuen, ordea.

- Denak ez gara Vietnamen egon, jakina -Akuiluk erdeinutik gertu azaldu nahian, baina asmo horren kontra, bere burua bekaitz egotetik gertuago salatuz.

- Ni iritsi orduko ez zen inor gelditzen. Eta ezertaz jabetzen ez nintzen mukizua baizik ez nintzen -Eza benetan ari zen, baina besteak apaltasun faltsua iritzi zion, eta mesprezuzko bafada batez hurrengo koadroa ikustera abiatu zen, non oihal zuri itzel baten erdian kolore-man-

txa batzuk ageri ziren, zeinen erditik burdin-sareko hariak ateratzen baitziren, margoaren planoarekin elkartzut-. Jazoerak ez ezik artea ere egiten duzu, hortaz -saiatu zen, berriro-.

- Kontuz burdin-hariekin, alkandora urratuko dizute eta -gaztigatu zuen Akuiluk-. Artea, jazoerak, kirolak, kultura, erreportaiak, nekrologikoak, prentsaurreak... etabeste batzuk.

- Eta nola moldatzen zara?

- Lehen hola, orain hala, gero ez dakit nola. Artea eta kultura, orokorrean, erraza da. Garrantzikoena arropa egokia ekartzea izaten da, urratuak eta zikinak saihesteko. Egun edozein zerrikeria botatzen dizute burutik behera. Ikusi nahi duzu erakusketa honen artikulua? -paper bat atera zuen poltsiko batetik, eta irakurtzeari ekin zion, afektazioaz:- «...mistizismozko eta bortxakeria sentsualezko nahasketa dotore eta fin hori, hain berea, hain propioa; gairik apalena eraldatzeko gaitasuna; ohar kaligrafiko barnekoi hori, zeinu-sinbolo horiek, aztarna dantzari, txertaketa, zipriztin hegalaria horiek, bihotza ikara batean paratzen dizuten nahasketa alkimikoak...». Badauzkat pitokeriaz beteriko bi folio. Batzuk auke-

ratu egiten ditut, eta aire. Erakusketara joateko lana hartzen dudanean gauza hobetzen da era nabarmenean, hala ere: adibidez, gaurkoari oso ongi datorkio hau: «...burdin-hari arantzadun bat kiribilduz sortzen den keinu oldarkor azkarra, zeinaren ondoren *noli me tangere* delikatu hori baitatorren...». Badauzkat beste bi folio kritika txarra egin nahi dudanerako. Badauzkat honelako folioak kirolerako, nekrologikoetarako, antzerkirako... Futbolearen elkarrizketak ere egiten ahal ditut inor elkarrizketatu gabe: «Hutsunea ikusi eta jaurti egin nuen». «Ni oso ongi nago, baina *misterra* da nor zelairatuko den erabaki behar duena». «Profesionalen bizitza laburra da». Eta horrela -ofizioaren azalezko azalpen honen ondoren, ordea, lehengoari ekin zion, bestela bezala-. Uste duzu Nixon-en gainbehera Vietnamekoarekin segitu nahi zuten militarrek eragindakoa izan zela?

- Bai... Baliteke... Edo ez... Ez dakit, begira, ni, Saigon erori zenean, ez nintzen...

- Egia al da *marine*-ek berek euren ofizialak zientoka akabatzen zituztela, tiroka?

Ezak hasperen egin zuen. Kasu sendagaitz baten aurrean zegoen, zalantzarik gabe. Bestearen mitomania edo adarra jotzeko gogoia, edo biak, asetzera deliberatu zen, hainbestetan hainbeste lankideri ikusitako piurak eta poseak bere gisara berrinterpretatuz. Hagitz bere gisara. Eta gogoz kontra.

- Jakina. Eta ez tiroka, bakarrik. Handiagoak ikusita nago. Ikusi diat nik konpainia oso bat bere tenienteari apuntea eginez, oihanera joateko ala tiro egingo ziotela zemaika, jakinik aurreko oihaneko manglarretan *cong*-ak zeudela, eta hauek gordinik jango zutela, soberakinak zerrien janari utzirik.

- Et et et... Adarrik ez jo niri.

- Zer ba?

- Vietnamen ez dago zerririk.

- Nire orduko folioetan halaxe zegoen idatzirik, bada. Guk estilo-liburua esaten genion, ordea.

- Kazetaritza uste baino gehiago aurreratu da, beraz -esan zuen Akuiluk, lata ireki batzuen aho ebakitzailleak ikuslearengana zuzendurik zeuzkan koadroak izan zezakeen arriskuari

erronka eginez muturra bertara hurbilduz-. Beharrak aldatu dira, noski. Orain eskuhartze profilaktikoetarako giroa prestatzea da inportanteena. Erakuts diezaiogun mundu zibilizatuari, ez zer nolako ankerkeriak egiten diren, baizik eta nolakoak diren beroriek egiten dituzten basatiak. «Sorrarazi zidan lehen inpresioa ona izan zela aitortu behar dut» dio basatia epaitzera bidalitako mendebaldeko kronistak, bere burua filosofo, pentsalaria, idazlea edo eta hori bezalako titulu eder eta ez susmagarriarekin hornituko duena. Besterik irudi lezakeen arren, basatiarenak egin du. Ez dago hitz ederrez hasten dena baino kondena kupidagabeagorik. «Luzera herkuleoa. Esku han di-lodiak. Aurpegi pittin bat abere-antza eta ilea gomaztua». Mendebaldeko kronista erabat justua bidea prestatzen ari da. Deskribapen fisikoa *crescendo* leun bat da oraino, abere-antza ez oso zehaztu horrekin bukatzeko: horrek gaitasun falta, ergeltasunaren ideia iradoki lezake, arrazoizkotasunaren falta, agian. Zakartasuna, bizioa edo senaren menpeko ohitura desordenatuen ideiak ere okurritzen zaizkio bati. Zergatik sorrarazi dio inpresio ona, hala

ere, mendebaldeko orojakitunari, halako gizon zakatz batek? Hau da, bere muga nabarmenen aurkako lehian hanka ematen ikasten saiatzen den txakur bat gure begikoa egiten den arrazoi berberetatik. Astakilo samarra, baina sinpatikoa: «Ileen urdindua nabarmentzen duen jantzi urdina. Irribarre leial eta zabala. Txerazko moduak». Berezko izaera basa gainditzeko ahaleginak egiten ditu, oraindik ez da itxaropen guztia galdu. Ondoren inflexio-puntua dator: tele fonodei bat, solaskide baten komentario dorpea baina asmo gaiztorik gabea, piztiak adierazitako iritzi baten aurka inor, errespetoz, azaltzea... Inflexio-punturako aitzakia edozein izan daiteke, eta ondorengo efektua berehalakoa, erabatekoa. Mozorroa erori egin da: «Niri harrigarriena iruditu zitzaidana minutu gutxiren buruan pertsonaiaren aurpegikera orokorrean gertatu itxuraldaketa izan zen». Maskara eroririk, bukatu dira lilurak oro. Munstroaren erokeria eta erokeriaren munstroa bat eta bera dira. «Begirada tin-koa, apur bat zoro. Guregan ilkatzen dena une batean berehala bere baitaren baitan ezkutatzeko. Egia dena da ez dagoela hemen, gurekin.

Beste nonbait dago, oso urruti, solaskide honengandik eta bere gonbidatuengandik guztiz at». Eta hortik aurrera, desideratum-a: «Zerbitu berri zuten haragi errea. Itzela da, egosiegi dago, gogorra eta zainez beterik, gainera, berau jatea oraindik zailago egiten duena. Guk, gizabidez, jaten ari garelako planta eginagatik azkar etsi dugu. Berak sardes ka-labana hartu eta, isiltasunean, begiak zuri-zuri eginda baina sekulako trebetasunez haragia xehetzen hasten da, dantzazten du sardeskaren inguruan, platerean paratzen du oraindik ere, bueltak ematen dizkio... bizi- zitan besterik egin ez duenaren keinu zehatzarekin: zainetatik behera jaitsi, zurdak saihestu, xerrak ebaki, sekzionatu, zurda ondoan pasa, gune zehatzean ebaki, txikitu, zatirik onenak islatu eta pusketa txikietan xehetu. Kolpe lehor bat ezkerrean, intzizio bat eskuinean, zain bat bakartu, kartilago bat bereiztu eta mokadua prest dago». Nekez erabaki daiteke hasierako astazakil sinpatikoak zirujautik edo harakinetik ote duen gehiago, baina garbi dago torturatzaile odolgosea dela. Eta, testuinguru honetan, azken epaia aizkorakada bezala erori da: «Ezerk nahiz

inork ez du haragi zati hau zehatz eta zorrotz ebakitzetik geldiaraziko». Handik aurrera gure gizarteak, jatorduetako molde onaz hain kezkatu dagoena non arrain-labana bezalako tramankulu zentzugabea asmatzeko gai izan baita, aise justifikatuko ditu milaka tona bonba batzuk: bistan da horren zakar jaten duen tipo bat zigortu egin behar dela.

Koko Eza inpresionatzeko egin bazuen ariketa periodistikoa, kale egin zuen, hau ez zegoelako oso inpresionaturik.

- Nik gauza bakar bat galdetu nahi nizun: zergatik idatzi zenuen zure oharrean Poliziak uste zuela M.F.E., Marcelo, alegia, zela, edo zitekeela, Fundazioko lapurreta egin zuenetako bat?

- Ez al dizut oraindik esan? Ikerketa-kazetari-tza da nire berezitasunik maitatuena.

Begietan dirdira bitxia zuela esan zuen hori Akuiluk, eta Ezari iruditu zitzaion sarkasmoaz harantzago, txintxetazko distira hartan laburbiltzen zela bestearen egia, desio beharbada, bakarra.

- Gaur gauean eskegi omen da. Etxerik lortu arte ez dela jaitsiko esan omen du. Kakazaharra, ez dakit honetarako foliorik ote dudan. Intsumituenak egoki dakizkioke, beharbada. Edonola ere, okerrenean jartzea onena beti: beharbada berria idatzi egin beharko dut.

Jendetza ugari zegoen elizako dorre handiaren pean, ikuskizunari so. Paretan eskegiriko desetxeratuak lo-zaku baten barnetik luzatzen zien soakoa, hogeit metro goragotik. Pankarta bat zabalduarik zuen: «Izarrak teilatu bakarra / hau da nire agurra: / hauxe beharraren beharra / bankua lapurra». Nik uste «rappel»a gain gaineko Sanmiguel iruditik montatu duela -azaltzen zion Akuiluk beranduago etorritako hainbat kolegari-. Bertatik pankarta zintzilikatu eta pareta erdira iritsi delarik, iltze pare bat sartu eta hantxe aseguratu du zakua, beste kordino batez. Lastima, iltzeak: triskantza delitua leporatuko diote.

- To, bada. Horrela astinduko duzu buru-barrukoa apur bat. Ez al zenuen ikerketa-kazetari-

tza maite? -ustekabeen aditzen hasi ziren sirena-hotsek ia estali egin zituzten Ezaren hitzak. Edonola ere, Akuiluk ez zuen kasu handirik egin.

- Su-itzaltzaileak. Su-itzaltzaileak dira. Beharrik.

Hauen bi kamioneta, zegokien dotazioarekin, dorre azpian gelditu ziren. Su-itzaltzaileetan buru egiten zuena aurretik bertan zeuden udaltzainekin mintzatzeko hasi zen. Udaltzainak ikusleak atzera erretiratzen hasi ziren, eta su-itzaltzaileak metalezko eskailera baten moduloak zerrurantz hasi ziren abiarazten. Haurrek begiak biribil-biribil eginik begiratzen zieten martziar itxurazko uniformearen bilduriko suteen heroiei. Zahar-ragoak ikuskizunaz gozaten ziren, marmar eta irrien artean: «Etxea nahi duela. Baita nik ere, alajaina!». Zorutik hamar bat metro gora luzatuta zegoelarik, zerbait urratu zen eskaileraren errai mekanikoetan. Trabatatu egin zela, alegia. Jendea txistuka. Gauza luzatzen zenez, Akuilu mihia dantzatzeko hasi zen:

- Nik dakidala, Marcelo hil zen gauean hainbat auzokok poliziari egin zion dei, hildakoaren

etxean zegoen istiluekin beldurturik. Auzokoek diote polizia nahikoa berandu bertaratu zela, auzokoak hots egiteaz etsirik zeudenean. Gero poliziak ambulanzia eskatu zuen, egia da, baina, hori bai harrigarria, ambulanzia iritsi baino lehen iritziz aldatu, nonbait, eta polizia arduratu zen lapurraz. Bide laguntzako ambulantiakoekin mintzatu nintzen, eta esan zidaten poliziak azaldu ziela morroia ia hilik zegoela, bizirik iraungo bazuen aukera bakarra zela beraiek zerbait egitea, ambulantiari itxoinez gero hantxe geldituko zitzaiela. Altruismo hutsa, ikusten? Gero, ospitale-
ra bidean, zerraldo gelditu zitzaien, eta foren-
tsearenera eraman zuten zuzenean. Ambulan-
tziakoek zioten oso jokamolde ez ohikoa irudiz-
tzen zitzaiela.

- Ez da hori zure oharrak dioena.

- Nire oharra poliziak eman zuen bertsio ofi-
ziala da.la-ia. Kazetariok men egin genuen, eta
hitzez hitz argitaratu.

- Eta epailea? Izango zen hilotza jasoko zuen
epailerik, ezta?

- Bai. Inguruotan oso ezaguna den bat...
Egun hartan ere mozkorrik ibiliko zen, gehiene-

tan bezala -ondoren ohiko sarkasmoari ekin zion-. Pentsatu duzu inoiz zergatik hiltzen garen egun jakin batean, astearte batean, demagun, eta ez asteazkenean? Zergatik hilaren lehen hamabostaldian eta ez bigarreanean, adibidez? Patua, jakina... Patua hainbat aldaera kontrolaezinek osatzen dute, hainbat inguruabarren elkar etortze bat baizik ez da: temperatura, hezetasun-maila, torloju bat ustekabe askatzea, kondizio txarretan zegoen jakia, langile baten une bateko baldarkeria iragankorra, gibel, giltzurria, bihotz akitu bat... halako makina bat kontu... auzitegie-tako lan-txandak ere patuaren beste aldaera bat izan litezke, batek daki...

Su-itzaltzaileen eskailerak gora egin zuen apurtxo bat, jendearen txalo trufariak sorraraziz. Haietarik sei elkarren artean mintzatzen ziren, eta noiz behinka gora begiratzen zuten, zein joango zen erabakitzen ariko bailiren. Eskegita zegoenarekin ere mintzatzen saiatzen ziren, sobe-ra ongi aditzen ez ziren oihuen bidez. Jaisteko esango zioten, noski. Eskegirik zegoenak eskuin besoa tolesten zuen ezker eskuarekin beso erdian kolpea emanaz. Finean su-itzaltzaileetako

bat eskaileratik gora hasi zen, nagi, presarik gabe.

- Baina zure oharraren bukaeran, Poliziak atzemandako zenbait aztarnaren arabera, hildakoa Juandeaburre Fundazioan egin lapurretaren erantzule litekeela idatzi zenuen. Gainerako kazetariak ez zuten horrelakorik idatzi. Hori bertsio ofizialetik kanpoko zen.

Akuiluk era definigaitzean begiratu zion.

- Badakit Margotekin zabiltzala, edo ibili zarelara, bederen. Erantzun iezadazu galdera bat: egin nahi duzu larrutan berarekin?

Sirena berriak entzun ziren. Poliziarenak, noski.

- Baina zer arraio... Burutik egin al zaie?

Inork mundua akabatzeaz zegoela esan izan balie bezala, bi kamioneta ziztu bizian zetozen elizarantz, espaloi gaineratik, argi urdinak jiraka. Udaltzain eta su-itzaltzaile batzuk beren buruak albo batera bota beharrean egokitu ziren, kamioneten eraso saihesteko. Su-itzaltzaileen kamionetaren parera iristean frenoak eragin zieten, zakarki; kamionetetako bat gelditu egin zen, seko. Besteak, aitzitik, frenoak horren puntuan ez

izaki, nonbait, metro batzuk gehiago egin zuen aurrera, su-itzaltzaileen kamioneta atzetik joz. Eskailera gaineko su-itzaltzailearentzat topaketa lurrikara gertatu zen: artean ongi finkatutako oinek airea baizik ez zuten azpitik aurkitu, bat-batean; une batez, oraindik, heldu ahal izan zion eskailerari, eskuz, banderatxo bat zirudiela geldituz, baina eskaileraren bibrazioak berak airetik igorri zuen ondoko zuhaitz baten adarrera. Jende artean buila zen nagusi. Batzuk protestaka, oihuka eta irainka hasi ziren. Poliziak, orduan, ongi hornitutako kamioneta-atzealdeetara abiatu ziren, presaka.

- Hasi gara -jakinarazi zuen Akuiluk, lasterka egiteko prestatzen zela-. Non eta nahita izan ez bada... Su-itzaltzaileetan azken hauteskunde sindikalak nork irabazi dituen ikusirik... Jakin nahi duzu zergatik idatzi nuen Fundazioarena? Erraza da, motel. Balentria zen, balentria hutsa! Bi bateko eduki eta hordago paretara!

Poliziak lehen ke-poteak botatzeko imintzioak egiten zituen.

- *On y va!*

Akuilu ez zen makala hankei eraginez, baina Eza ez zen atzean gelditzen.

- Uste nuen azken indarrak Vietnamen erreko zenituela!

- Euki al zuten hordagoa?

- Horixe! Bi egun beranduago etxea hankaz gora jarri zidaten!

Handik aurrera bietako inork ez zuen izan gehiago arnasarik ezer esateko. Ezta aukerarik ere, elkarrengandik bereiztu baitziren beso eta hanka premiatuen baso zaratatsu baten erdian.

Poliziaren erasotik ihes egin eta gero, zenbait egunez, Akuiluren berri izatea guztiz ezinezkoa gertatu zitzaion Ezari. Lantokira deitzen zionean, ahots bat kanpora joana zela esatetik hasi, eta azkenean, ahotsak, gero eta haserreago zirudiena, lanera joan ez zen egun horietan zenbat lan gelditu zen egin gabe kantatzen bukatu zuen: moda-desfilea, igandeko gehigarriako erreportaia eta kalez kaleko argazki-elkarrizketa egin gabe omen zeuden. Ahotsak deiak gero eta gehiago aprobetxatzen zituela bere frustrazioa askatzeko ulerturik, Ezak, etsiturik, berriro ez deitzea erabaki zuenean, Akuilu izan zen telefonoz hots egin ziona. Lau egun edo joan zirela lasterka atera zirenetik kalkulatu zuen.

- Hortik zehar ibili naiz. Egun batzuk behar nituen, zenbait datu baieztatzeko.

- Arrain-labanaren historioari buruzko datuak, edo, agian? -saiatu zen Eza.

Akuiluk kolok labur bezalako bat egin zuen.

- Horrelakoetan ez dugu sekula jakiten Mendebaldeko korrespontsalak zer gisaz jaten duen, konturatu zara?

- Zuk nahi duzuna esango duzu, baina Ekialde Urruneko elkarrizketagai basatia putakume osoa ohi da.

- Bai ba. Horixe -erantzun zuen kazetariak, horretan sekula zalantzarik izan ez zuela salatzzen zuen tonuaz-. Niri ordea korrespontsalak nola jaten duen jakitea interesatzen zait. Eta korrespontsalak ez ezik, korrespontsala bidali duenak, eta basatiaren kontrario politikoak -beti izaten baita horrelako alternatiba bat, munduko ekialderik ekialdeenean ere:- ardorik edaten duten edo ez, bazkal ondoan korrok egiten duten, zapiari korapiloa jartzen dioten...

- Ez al da gehiegi izango?

- Litekeena, oso.

Zita jarri zion parke jakin bateko iturrian. Azaldu zelarik, Ezari iruditu zitzaion urduri zegoela; ez zuen ohiko sarkasmoaren arma erabili, alde guztietara begiratzen zuen, hariari lotu zitzaion segituan. Orduan inoiz baino garbiago ikusten ahal zen sarkasmoa eta planta mokoka-

riak oro bere burua babesteko pelikula defentsi-boa baino ez zela, are, noraino zegokeen horren beharrean. Iturri inguruetako zuhaitzak berde-tzen hasiagatik, pasa berriko neguko orbela, haize firrindariak bultzaturik, zirimolaka eraiki-tzen zen zerurantz, elkarren buruen inguruan ji-raka, Ezari, zergatik ez zekiela, zemaikor irudi-tzen zitzaizkion irudiak osatuz, hosto mortuak imajinazioaren saguzaharrak bailiran.

- Eza, laguntza behar dut.

- Zertaz ari zaren jakin arte ezin esan lagun-tzerik ote dudan.

- Ea, bada. Marcelo kartzelatik pasatakoa zen, bizpahiru aldiz, gutxienik, lehena lapurreta-rengatik, ia haur bat baino ez zela, abusu deso-nestuak zirela-eta bigarrena, eta labankazoka hil zen tipo baten heriotza zela eta hirugarrenean. Lehen delituaren ondorioz, erreformatoriora era-man zuten. Bigarrenean kondena bete zuen, kondena txikia baina, eta hirugarrenean preben-tzioan egon zen. Azkenik ezin izan zuten ezer frogatu eta libre atera zen. Orduz geroz ez zuen kolpe zorririk jotzen. Han eta hemengo mafia txi-kientzat egiten zuen lan, beti ere eskrupulu han-

dirik eskatzen ez zuten lanak. Duela bi urte auzo batean kotxe batek egin zuen eztanda eta auzoko bat garbitu zuen; ibiltari bat, handik paseoan zebilena. *Off the record* entzun izan dena da Marcelok zerikusia izan zukeela horretan, bartzuek lehergailua berari paratu ziotela dioten arren, beste hainbatek berak paratu zuela lehergailua baitiote. Edonola ere, mutil fina. Garai batez emakume ez oso gazte baten kontura bizi izandakoa zen, harik eta haren semeek, Jesukristoren zalapartarekin, etxetik bota zuten arte. Kontu sonatua izan zen. Aiztoaren ahoan bizi diren gehienen kasuan bezala, poliziarekin bazituen tratuak, ezinbestez. Denborarekin hobetzen ari zen: eskandalu gutxiagotan sartu eta negozio diru emangarriagoetan ere bai. Eskola handirik gabea bai, baina ergela ez zen, ez horixe. Aitzitik, bixia, azkarra. Mozkorra eta porreroa ere bai, baina ez heroinazalea, ezta eroa ere. Nik dakidala, tabako kontrabandistentzat ari zen lanean, azken bolada honetan. Jakingo duzu haue-na nolakoa den, ezta? Giroa ezagutzen baduzu, kontaktoak edukita, alegia, trailer bete Winston eskatzen duzu, esate batera. Zita egin, zuk dirua

eman eta trailerreko giltzak uzten dizkizute, kamioia jeneroarekin non dagoen esanez. Handik aurrera berrogeita zortzi ordu dauzkazu jeneroa nonbait gorde eta trailerra itzultzeko. Hortik aurrerakoa, banaketa eta abar, norberaren kontu. Azken bolada honetan trailer bat edo beste egina omen zuen. Dirutza da, ez pentsa. Orain harira ez datozen gorabehera batzuk direla eta, Juandeaburre Fundazioko lapurreta berak egin zuela susmatzen hasi nintzen -egia esan, susmo edo uste hutsa baino gehiago ere bada-. Tipo hau ez zen eroa. Hau da, ez zitzaion sekula burutik pasatuko Fundazioan sartzea inork iradoki, proposatu edo agindu izan ez balio. Eta inor hori ez zen edozein izango, zeren, adierazten saiatu natzaizun bezala, gero eta zuhurrago jokatzeko baitzuen eta ez baitzen herenegun jaio. Hortaz, poliziak berak enkargatuko zion lana, Fundazioko inoren laguntzarekin, edo alderantziz: Fundazioko inork poliziaren laguntzarekin. Azken finean, gauza bera da. Gure aparejuak, mehatxuak zirela edo promesak zirela, edo biak, onartu eta lana egingo zuen. Kolpea ongi prestatu eta ongi egin zen: lapurreta huts egindako itxu-

ran, Marcelok Juandeaburretarren jauregitik bilatzen zuena hartu eta ospa egin zuen. Ondoren etorri ziren arazoak. Marcelok ez zuen tratua bigarren parte batean, eta enkargua egin zionari iruzur egin nahi izan zion. Enkargu egileak ez zion barkatu eta Josafateko zelaira bidali zuen. Hil zuten eguneko guztia, kokaina ere barne, montajea zen.

Mutilaren segurtasuna harrigarria zen.

- Zure azalpena oso ona iruditu zait, oso interesgarria, oso logikoa, oso ongi lotua. Logikoa eta lotuegia omenka ari omen den batentzat, ez duzu uste? Hau da, nork kontatu dizkizu gero zuk niri kontatuak? Nola josi duzu narrazioa?

Akuiluk hasperen egin zuen, eta begiak zirrikitu bihurtu zitzaizkion. Etsita zirudien alde batera, eta axeri bestera. Zigarro bat piztu eta mutu iraun zuen. Ezari pazientzia ahitzen ari zitzaion.

- Zergatik hil zuten Marcelo? Liburu triste bat eramateagatik? Zer da liburua, edo zer dauka? Zergatik torturatu zuten? Zer jakin nahi zuten?

- Ez dakit. Badakit baina ez dakit, zehatzago esanda. Jakitera irits ninteke. Hala bada, neuk

emango dut historia bat eta zuk lagunduko didazu argitaratzen.

Ezari gelditzen zitzaion pazientzia apurra ahitu egin zitzaion.

- Adi, txo. Oraindik ez dakit arrain-labanaren historiaz edo munduko putakume guztien otorduetako ohituraz ari zaren. Horrela ez goaz inora.

Akuiluk erpuru eta erakuslearekin pintza eginenez zigarro muturra urruti jaurti zuen. Errepresentazioaren goren puntua behar zuen horrek, untxia txisteratik ateratzeko unea.

- Lehen galdetu didazu nola nekien hain ongi lapurretaren asuntua. Jakin nahi duzu oraindik nork kontatu zidan?

- Nork? Esan, bada, esatekoa, arraioa! Nork!?

- Marcelok berak -esan zuen irriño bihurri batez.

- E?

- Bai horixe. Niri ere hil baino egun bat lehenago etxera etorri zitzaidan bisita egitera.

- Ezbaian ibili naiz, baina orain ez naiz batere damu golfean aritzera etorri izanagatik; azkenik ez du euririk ekarri eta giro polita gelditu da.

Jakinarazi zuen Gobernadoreak egur bi bat eskuan zuela. Pagotxa eta belarrezko moketa orbangabearen ganean makurtu zen belar hosto arin batzuk hartzeko, eta esku ahurrean gorde zituen, mugimendu geldoiez. Gero eskua burua-
ren parera igo zuen eta zabaldu. Brisara fin batek eraman zituen belar hostoak *green*-eko norabiderantz.

- Aja! -Gobernadoreak, bere susmoak berretsirik ikusiz.

Egurra astindu zuen pilotaren inguruetan; gero atzera eraman zuen, ahal zuen bezain gora, eta besoak ez ezik gerria ere mugituz, pilota jo zuen, gorputzarekin arku exajeratua osatuz. Pilotak hegan egin zuen, haize alde, ia bistatik galdu arte. Gobernadorearen kapelu bitxi samar, oinetako iltzedun eta koadrozko praken ondoan Petronioren ohiko dotorezia No-Do-ren garaikoa

gertatzen zen, eta Goñiren irudiak ez zuen, inguru hartan, makarra *top-model* baten begian baino zentzu handiagorik. Hirukotea oinez abiatu zen pilotaren bila, golf zelaiko enplegatu bat, Gobernadorearekin partidua jokatzeaz gain makilak ere eramaten zizkiona, metro batzuk atzerago jarraitzen zitzaiela.

- Mintza gaitezke -agindu zuen Gobernadoreak.

Petroniok eskuak gurutzatu zituen bizkarreran, bere urratsak Gobernadorearen ibilera geldoari egokituz. Eztarriko marranta argitu zuen ekin baino lehen, eta egoeraren laburpen zehatza egiten saiatu zen:

- Oraindik ez daukagu liburua. Ez gara beso besoaren gainean egon, ordea, eta, esan bezala, liburua oraingo gure eskuetan ez egonagatik, badakigu, gutxi gorabehera, nork edukiko duen.

- Gutxi gorabehera?

- Alegia, hiruetako bat baino ezin dela izan: hasteko neska daukagu, irrati pirata hartan dabilen putaxka hori. Filiazioa badaukagu, garbi gera bedi. Izan ere irratia itxi ez itxi ibili ginen azkenean fitxa ireki genien hango subertsibo guztiei.

Barkatu, Gobernadore, berriz, bide batez, beste hainbestetan bezala, gauza bera esaten badizut, baina irratia itxi behar zenuela uste dut...

- Harira -Gobernadorea gelditu egin zen eta golf-makilarekin egin zion apuntea sudurrera, ez zegoela prest bere iradokizunak entzutera garbi adierazten zuen keinuaz-. Zer dago neska horri buruz?

- Jakin ahal izan dugu konfidenteak bisitaldia egin ziola hil baino lehen. Hortaz, berak jakin de-zake zer bait liburuari buruz; are, liburua berak gordeta edukitzea ere litekeena da -jarraitu zuen Petroniok, Gobernadoreak hartutako tonua zela eta ez sobera kontent-. Baina badakigu, baita ere, bera ez dela nire gizonak hil baino lehen bisitatu zuen bakarra. Badago beste bat, hirugarren mailako kazetari bat.

- Fitxatuta dago? Zer da, komunista? Terroristazalea, agian?

- Ez, ez dut uste ideologikoki markatuegia denik. Nik esango nuke buruan txori asko duen harroxko ergela baino ez dela. Ez da inor, baina arazoak sor liezazkiguke, hala ere.

Gobernadoreak bizkarrak uzkurtu zituen, keinu batez isiltasuna eskatzen zuen bitartean. Hirukotea geldirik zegoen pilotaren ondoan, *green*-etik nahikoa hurbil, eta edonork ikusten ahal zuen hurrengo kolpea erabakigarria izango zela, Gobernadoreak zulo hartako marka berdinduko bazuen. Gobernadoreak enplegatua galdatu zuen, eta hau ondoratu zitzaionean, beste makila bat aukeratu. Belaunak elkartu eta tolestu zituen apurtxo bat kolpea ematerakoan, oraingoan, baina pilotak ez zuen bilatutako efektua hartu, eta *green*-etik ezkerralderanzko malda ez sobera piku batetik behera labaindu zen.

- Kakazaharra! -arrenkuratu zen Gobernadore.

- Bai neskaren eta bai Akuiluren etxeak miatu ditugu, baina ez dugu ezer aurkitu. Ez da harritzekoa, egia esan; ez zuten liburua edonoren begibistan utziko -Gobernadora pilotarantz abiatu zen, Petronio eta Goñi atzetik jarraitzen zitzaizkiola-. Segurua da bietako batek jakin behar duela liburua non dagoen. Hortaz, beraie-

kin mintzatu beharra dago. Horixe da, ba, eskatzen dizudana: beraiekin mintzatzeko baimena.

- Ongi da. Baina ez ezazu eskandalu gehiagorik sor -erantzun zion Gobernadoreak, *green*-era nolatan iritsi kalkulatzeko atzera-aurrera mugitzen zela-. Kasu kazetariarekin.

- Ezin daiteke tortilarik egin arraultza puskatu gabe.

Gobernadoreak eskukada batez uxatu zuen makila-poltsarekin hurbiltzen zen enplegatua, lehengo makila berarekin ekingo ziola adieraziz.

- Zer dago lehen aipatu duzun hirugarren pertsonaz?

Petroniok Goñiri begiratu zion zeharka.

- Hirugarrena Koko Eza izeneko bat da. Goñi jaunak kontratatu zuen Juandeaburre Fundazioan lan egiteko. Azken bolada honetan neska eta kazetariarekin ikusi ahal izan zaio, baita beste hainbat jende, nola esan, ez oso komenigarrirekin ere. Ez dut uste liburua berak izango duenik, baina usnaka ari da, bazterrak nahasten ari da, eta horrek arriskutsu bihur lezake. Alabaina, hobe izango da ni isil nadin Fundaziorako kontratatu zuen pertsona gurekin egonik.

- Goñi, zer dago horretaz?

Goñik belardi orbanik gabea inguratzen zuten haritz, pago eta gaztainondoak begiratu zituen, deseroso.

- Eeee... Eza ez da mutil gaiztoa. Idealista samarra, beharbada, ipurterrea, agian, hau da, geldirik egoten ez dakiena... Ez dut uste kalte egin nahi digunik, baina... baina, bai, aitortuko dut neuk ere uste dudala zerbait susmatzen hasia dela...

- Eza hori anarkista arriskutsua da -sartu zen Petronio-, eta liburua bilatzen ari da bera ere. Ziria sakatu nahi digu.

- Edonola ere ez zuen kalearen erdian egurtzeak merezi -aurpegiratu zion Goñik Petroniori.

- Hori ere egurtu duzu? -esan zuen Gobernadoreak, eta gero, Petroniok erantzun behar zuela ikusirik:- bai, badakit, istripu bat izan da. Orain isil zaitezte apur bat.

Makila-kolpea ez zen txarra izan, eta pilota, azkenik, *green*-ean sartu zen. Eureka!, esan zuen Gobernadoreak. Gero Petroniori buruz itzuli zen.

- Konforme. Egin egin beharrekoa. Baina azkar eta eskandalu handiegirik gabe. Niretzat ere gauzak okertzen ari dira. *Mintzatu* zaitez neska, kazetari eta Ezarekin.

- Ezarekin ere bai? Guztiz beharrezkoa da?

- Luciano, laguna -Gobernadorea eskuaz eskatzen ari zitzaion makila-eramaileari hurbiltzeko, eta keinu hau bukatu Goñiren sorbalda gainean jarri zuen-, esaidazu argi eta garbi: Eza hori fidagarria da, bai edo ez?

Goñik duda-muda, zalantza eta ziurtasunik eza adierazten zuten hitzak jaulkitzen zituen, laguna lehoietara botatzeko azken indarrak ezin aurkituz. Gobernadoreak *putt*-a hartu zuen eskuan, eta pilota kolpatu zuen, poliki, arretaz. Pilotak ibilbide bihurritsua egin zuen, *green*-eko diti bezalako gorabeheren artean, eta finean zu-loan sartu zen, mantso. Enplegatuak miresmeneko txistu bat egin zuen. Hasperen ase batez Gobernadoreak makurtu zen, eta pilota zorutik atera.

- Luciano, Luciano... Ea, bada, zer egingo dugu Ezarekin? Gurekin dago? Fidatzekoa da?

- Egia guztia aitortzera, lehen itsu-itsuan fio nintzen berarekin, gaur egun, aldiz, ez nago erabat ziur. Lagun zaharra da, eta ona, baina jendea aldatu egiten da, eta batek azkenean ez daki bakoitzak zer daukan kasko barruan... Gainera, mundutik zehar ibiltzetik itzuliz gero ez du burua lehenago lepotik... Arazoak ditu.

- Arazoak?

Goñik hasperen egin zuen, eta gero marranta agonikoa, oso arrazoi larria zela tarteko baizik deklaratu ez zuen sekretu bat aitortzera gertu:

- Edan egiten du.

Une batez Kiltartan Cross-ko abiadore bezala sentitu zen: ez diet erasotzen ditudanei gorroto, ez ditut defendatzen ditudanak maite. Baina, zera, hori ere ez zen egia. Oraindik ez zen Yeats-en abiadorea. Gorrotozko erreka goriak oso aspalditik jario izan zitzaizkion kraterren ahotik. Goriak eta handiak, handiegiak orain sentimendu horretatik purifikatuta zegoela esateko, nahiz eta sumendi zaharren erraietako mugimenduak gero eta gutxiago gertatu, gero eta txikiagoak izan, eta krater ahotik ateratzen zena -gero eta maiztasun gutxiagorekin, oso noizean behin, egia esatera-, lehengo suzko errekek ez eta behazun nabar eta urdinezko isuri nagiak izan. Defendatzen ditudanak maite? Maitasuna, edozein klasetakoa, norberaren maitasunaren isla zurbila. Maitasun friboloak, lizunak, sabelpekoak, larruzkoak. Poemarik topikoena bezain topikoak diren maitasunak, maitasun alimaleak eta animaliak, suzkoak, kizkorraturikoak, lurrikara bezain hondatzaileak, bareak, genitalak, erreak eta

errealak, herabeak, eraikitzaileak, tematiak, odolak gorri izateko duen temarekin, obsesiboa, beti inperfektoak, beti erridikuluak, zor-eragileak, menpekotasunezkoak, pasioa eta errukiarren artean kulunkatzen direnak, traidoreak, zaurigarriak, hilkorrek, liluragarriak, metaforarik ederrenak bezain erabiliak, tigrearen samurtasunaz blaiturikoak, samurtasunaz blaiturikoak, blaiturikoak, ezinbestekoak, ezinbestekoak, ezinbestezkotasunez blaiturikoak, ezinbestez... Gauza asko ezagutu ohi dute gizon batek eta bere itzal luzeak, zenbat eta luzeagoa itzala orduan eta gehiago, eta denak gogoratu nahi ez izateko beste porrota jaso duenak ongi daki zaharregi dela denbora alferrikako solasetan galtzeko, itxaropen seinale baten aiduru dagoen birtartean, itxaropenik gelditzen bada, behintzat, Kiltartan Cross-eko abiadoreak zioen lez, etortzeaz zeuden urteak, joandakoak bezala ez baziren arnas hutsala izango. Itxaropenik gelditzen bada. Defendatzen ditudanak maite? Mundu oso bat osatzen dute ilusioen hiltzaile batek eta bere itzal luzeak. Nahiago maite ditudanak defendatu. Ezinbestez, horixe baita azken itxaropena,

hartarako itxaropenik ote dagoen ez jakinik ere. Ezinbestez.

- Aaaai!

- Egon, egon egon... Listo!

Margotek itxi du Ezaren bizkarreko zauria presio pixka bat eginez, estali baino lehen garbitu eta desinfektatu ondoren. Gero, Havana botila aurkitu duelarik, bi basokada zerbitzatu ditu, eta une batez, edan bitartean, isilik egon dira. Margot trago txikietan ari da, Ezak kolpe bakaurrean hustu du.

- Makina bat pelikula kurtsitan ikusi dut eszena hau.

- Nik ez -omeneko kurtsikeria da ukatu nahi duena, egiatan, erreflejuak ahitu zaizkio, ordea.

- Zinera joaten hasi beharko duk.

- Hau gonbitoa botatzea bezalakoa dun.

- Goseak nagok.

- Ni ere bai.

Barre nekatuetan erabaki da elkarrizketa absurdua, jakinik bi itzal jipoitu baino ez direla, baina atezuaz askaturik, jasandako kolpeak, mingarriak izanagatik, askatzaileak ere gertatu direlako.

- Banoan zerbait prestatzera.

Eza sukaldean sartu da. Garbitu gabeko mila ontzi habia bilakatu dira basafauna eta landare-ria oso aukerako batentzat. Traste guztiak zoko batean laga ditu, eta bere intendentziari buruzko teorien garapen praktikoari ekin dio. Lehenbizi, espezie mikologiko eta botaniko hazienak dituzten aleak bota; lehen printzipio honen arabera, azenario berdetu batzuk eta dozenerdi bat piper berde zuriska zakarrontzira joan dira. Baratxuria, tipula erdi bat eta azenario ximur bat, atso ehunurtekoa bezain, libratu dira. Bigarren, aukeratutako aleak egosi, zer gerta ere. Gero arrozarekin berriro egosiko direla? Berdin da. Badaezpada. Azkenik gutxi gorabehera garbi zegoen kazuela bakarrean tipula, baratxuria eta azenarioa bota ditu, zati handitan ebaki eta gero, gaineratu du arroza eta ura bota du. Eta, hirugarrenik, ukitu artistikoa, gehiegikeriarik gabe, ordea, animaliangandik bereizteko lain: limoi tanto batzuk eta hor nonbaitetik mirakuluz bezala ageri diren belar aromatiko lehorrak, xe he-xehe egindakoak, plastikozko poltsa txiki batean bilduak. Erramua, edo.

- Kazuelatik bertatik jango dugu.

Ura eta Havana edanez jan dute, gogoz, baxutik mintzatuz, hain baxu non batzuetan ez dioten elkarri aditzen eta esaldiak errepikatu beharrean aurkitzen diren, batzuetan halako barre ergel eta akituak ateratzen zaizkien arte.

- Ona, e?

- Putamadrekoa. Zeozer bota diozu.

- E?

- Zer bota diozu?

- Espezieak.

- Zer egin behar dugu?

- Orain lo. Bihar ikusiko.

- Porro bat egingo dut.

- E?

- Porro bat.

- Nik ez dut porrurik.

- Ixo -isilunea-. Kakazaharra.

Margot bere poltsikoetan miazka hasi da, aurkitzen ez duen zerbaiten bila.

- Uste dut sukaldean utzi dudala.

Baina sukaldean ere ez du ezer aurkitu, eta, etsiturik, sofan eseri da, plastikozko poltsatxo batean ongi xehetuta zeukan marihuana non

arraio utzi duen jakin ez eta lo baino lehenagoko porroa ez duela erre ahal izango ulerturik. Eza bere ondoan eseri da, eta ustekabeen bezala, esku hezurtsu bat jarri da beste bero baten gainean, edo alderantziz; zerbait esan dio, zerbait esan diote elkarri, baina ez bata ez bestea dira esandakoaz ongi jabetu, loak, berak ere erretirtzeko gogo handia bailuen, presaz bildu baititu bere magalean.

- Judizio sumarisimoa.

- Nori?

- Kazetariari.

Petroniok eskuak jaisten zituen, ahurrak solaskideari irekirik, beronika gogogabe bat eman beharko balu bezala, disgustozko beronika geldo bat marraztu beharko bailuen. *Lagartijori*, behin, Malagan toreatu eta gero, hainbat zalek aurpegi-ratu zion zezen zail bat gainetik azkar eta begi-ramen handirik gabe kendu izana. *Lagartijok* besteen kexuak entzun eta gero, zera erantzun omen zien, lasai asko: nahi duzuen esatea daukazue. Labur aritu nintzela... Hainbat hobe. Jakin ezazue zezen-hiltzaile eta lapurrei *judizio sumarisimoa* aplikatzen diedala. Bien arteko mintzairan hitz horiek esanahi zehatza daukate.

- Guti, Guti, baina zertan ari gara, Guti?

Gutierrezek zalantza dauka margotua betartean. Komisarioa ezagutzen du eta badaki egoskorra dela, ez zaio gustatzen hartzen ari den planta demaria.

- Laster Sanisidroak, hi. Gorde dizkiat bi sarrera hiretzat, Vitorinorenak ikusteko. Bi barrera.

Petroniok esku kolpe azkarraz eskobatu du mahai gaineko guztia, mauka zikintzeaz ezertarako ere arduratu gabe; paperak, zintak, tabakoa eta hautsontzia bera ere zorura erori dira. Komisarioa ezagutzeagatik ere ez zuen espero horren erantzun indartsua, biolentoa, Gutierrezek.

- Baita kaka mokordo handi bat ere, Guti! Baita kaka mokordo handi bat ere! Ni ere zerbait banauk, gero!

- Zezena kortara bizirik itzultzerik nahi? Edo nahi al duk beste batek toreatzea hire partez?

- Niri ez zidak inork zezen bat hiltzen! -egin zuen garrasi Petroniok-. Eta oraindik ez zaidak sekula zezena bizirik kortara joan!

- Lasaitu hadi.

Hitzek bere eragina sortu dutelako izan, edo leherketak bere efektua izan duela uste duelako izan, Petronio komisarioa baretu ez ezik eseri ere egin da, hanka hankaren gainean jarriz, poliki, prakari zimurdurak ez ateratzeko artaz, bere onera itzuli delarik, itxura guztien arabera.

- Honela ezin zitekek lan txukunik egin, Guti. Zuek eskaerak erraz egiten dituzue, baina gero besteok zikintzen ditiagu eskuak. Ezer galdetu gabe. Ezer jakin gabe. Ni ez nauk kontakatila, Guti, xehetasunak ez zaizkidak ardura. Eta ez nauk erraz ikaritzen. Baina nire irizpideak badiat, eta hala ere horrekin nahikoa ez denean nire senari egiten zioat jaramon. Irizpideak zer-bait ukigarriri aplikatu behar zaizkiok, haatik. Senak berak oinarririk behar dik azpian ezer izateko. Gobernadoreak liburua eskatzen zidak, hango jauntxoek ere bai, zuek ere bai. A zer nolako irakurzaletasuna piztu zaion halako batean kristo guztiari. Liburua kontrolatua zeukaat, hori ez duk arazoa. Eta hik eskatzen badidak liburua, bada, liburua hiretzat. Hori hala duk. Eta esaten badidak kazetaria desagertu behar dela, kazetaria desagertu egingo duk. Baina posizio txarrean gelditzen dena nire nagusiaren aurrean eta hango jauntxoekin neu nauk, Guti, ez hi, eta ni han negok, eta hi ez. Aterabide bat bilatu behar diat, Guti, bestela izorratu egingo naitek. Orduan, esaten badidak gauzak zertan dauden, pixka bat, bederen, nik jakingo diat diskrezioz jo-

katzen, eta moldatu ahalko ditiat gauzak, behar bada, zuek nahi duzuen izan dezazuen eta nik guztiekin ongi etortzeko moduan. Horixe esan nahi diat, Guti, ziur nauk ulertzen duala, ziur nauk ez zaiala zaila izango hire larrua kide zahar honen baitan ematea.

Gutik ez zuen ezer esan baina onartu egin zuen bestearen jarrera. Are, uste zuen Petronio komisarioak oraintxe egindako erreibindikazioa iritsi bezain urrutira iritsi baino lehen egingo zukeela.

- Itxoin. Telefonoz hots egin behar diat.

Gutierrez atera egin zen, eta ordu erdi bat beranduago arte ez zen berriro itzuli; tarte horretan Petroniok zigarro bat bestearen ondoren piztu eta erre zuen, bestea itzuli zenean bosgarrena muturreratua zuelarik.

- Barne Ministroaren idazkariarekin mintzatu naiz. Labur azalduko dut kontua. Esan didate nik dakidan beste jakiteko eskubidea daukazula; hortaz, horrenbeste jakingo duzu. Ia. Azken orduko nobedadeak egon dira, gainera. Bon, gauzak, gutxi gorabehera, honela daude: Juandea-burrek aspalditik ditu oso harreman estuak gure

ministerioarekin. Negozioak egin izan ditu. Batzuk legalak, eta beste batzuk, diogun, hitz leun bat erabiltzearren, alegalak, legearen aurkakoak garbi ez esateagatik. Dirua irabazi eta irabaziaz du. Armonia ederrean ginen, baina une jakin batean giro ona hautsi zen. Haserreak izan ziren. Alukeria batzuk egin genizkion, egia esatera; eraso gogorra egin genien bere zenbait interes ekonomikori. Guregandik urruntzen hasi zenean, pribilejiozko posizioari eutsi nahian edo, Kultura Ministerioarekiko harremana lantzen hasi zen. Zerorrek ikusi duzunez, bijilatuta eduki ditugu. Horrela segitu ahal izan ditugu bere asuntuek zer norabide hartzen zuten. Arte alorrean aritu zen, diru asko irabaziz, beti bezala, truke eta salerosketa badaezpada koetan, baina ez naiz detailetan sartuko. Juandeaburre Fundazioa eratu zuen, atzerriko merkatuetan aritzeko estalki ezin hobea zitzaiola iritzirik. Luze gabe, haatik, Juandeaburrek arazoak izan zituen, lehen gurekin bezala, Kultur Ministroarekin. Komisio eta portzentzaietan ez omen zetozen bat. Izan ere, Juandeaburre hau egoskorra da, eta eskuzabaltasuna ez da bere bertuterik nabarmenena. Kultur Minis-

troarekikoak hondatzen ari ziren garai berean, halabeharrez, nonbait, Fundazioan liburu bitxi hura azaldu zen, eta lehengo arazoei beste klase bateko arazoak gaineratu zitzaizkien. Faltsua edo autentikoa ote zen aritu ziren. Autentikoa da, dirudienez, nahiz eta hori, gure ikuspegitik, bigarren mailako kontua den. Oso liburu berezia omen da. Dakigunez, Kultur Ministroak gorde nahi izan zuen arrazoi politikoak medio, baina Fundaziora itzuli beharrean izan zen. Orduan Kultura Ministerioko aholkulariek -beti izan ditu oso aholkulari txarrak aldamenean, zergatik ukatu- liburua lapurtzea gomendatu zioten Ministroari. Gobernadoreari -zure jefeari, hain zuzen-, agindu zioten afera presta zezan, nahiz ez omen zioten eman asuntuari buruzko informazio handirik. Gainerakoan, lapurretaren gora-behera zeuk ezagutzen duzu nik baino askoz hobeki, orduan sartu baitzinen historia honetan. Hasieran, garbi gera bedi, Kultur Ministerioak zeukan arrazoi eta interes bakarra politikoa zen: ez zuten nahi liburua agertzerik, uste zutelako eragin kaltegarriak eduki zitzakeela. Eragin litza-keen ondorioak nola neutralizatu asmatu nahi

zuten iritzi publikoaren aurrean ezagutzera eman baino lehen. Kultur Ministroak, babo ergel horrek, oso gaizki eraman du asuntua. Ez zen inoren gainean fio, gauzak nahastu ditu eta guztientzat sorrarazi ditu kalteak. Pentsatzekoa da zure jauntxoek ere interes politiko hori bera edukiko zutela. Orain, bestelako interesak ere bazeuden, eta beste horietaz Kultura Ministeriokoak noraino dauden jabeturik ez dakiguna da. Zerbait jakingo dute. Dakigun punturaino, operazioa martxan jarri zen arestian esandako gorabehera politikoak medio. Baina hemen geu sartzen gara; erraz konturatuko zarenez, Juandeaburre horrek ezkutuko datu asko zekien Barne Ministerioari buruz, Estatuaren segurtasunerako konprometigarriak ziren datuak. Guk, gure aldetik, aurrera segitzen genuen Juandeaburreren aurkako erasoan, ez genuelako uste, hala ere, oldartuko zitzaigunik; putakumea haserretu egin zitzaigun, ordea. Desagertu zen eta mehatxuka hasi zitzaigun, datuak filtratuko zituela eta abar. Bere bila ibili gara eta gabilta, baina ez dakigu non arraio sartu den. Dituen kontaktuak edukita, eta diru arazorik gabe, mundu zabaleko edozein to-

kitan egon daiteke. Dena den, bere aztarrenen atzean geundela, gauza bat jakin ahal izan genuen: prestaturik zuela datu horien filtrazioa. Susmatu genuen, baita ere, esku loturik eta ezkutuan egonik, Fundazioaz baliatuko zela filtrazio-saioa arrakastaz burutu ahal izateko. Baita jakin ere, azkenik, nola egin behar zuen; liburu baten bidez. Alegia, klabe jakin batzuk liburu jakin baten gainean aplikatuz informazio guztia lortzen zen: izenak, bankuak, kontu-korronte zenbakiak, erreziboak, txekeak, hegazkin txartel eta hotelen erreziboak, fetxak, baita informazio guzti horren frogagiriak non zeuden gordeta eta nola eskura zitezkeen ere. Juandeaburrek kontaktu bat baliatu behar zuen hori guztia jasotzeko. Ez dakigu, ordea, kontaktua nor zen: izan ere, esan berri dizkizudan guztiak jakin orduko, klabea zen liburua desagerturik zen. Ordu gutxi-ko kontua izan zen; ordu gutxirengatik ezin genuen Kulturak prestaturiko operazioa geldiarazi. Ulertzen? Zuk lapurtu liburua zen liburu-gakoa. Ondoren zurekin egin genuen kontaktua.

- Eta horregatik garbituarazi zenidaten konfidentea?

- Seguruagotzat jo zuten goikoek. Zer gerta ere. Nik agindua jaso eta zuri eman nizun. Guretzat, orduan, funtsezkoena liburua berreskuratzea zen. Puntu honetara iritsirik, aitortuko dizut nik ere ez dakidala liburuaren informazioak norukituen zuen. Gure ministroa bederen, bai, bistan denez. Bestalde, susmorik baino ez daukat, inork ez dit esan kaka-zipriztinak noraino iristen diren. Susmoak edukitzea librea izaki, ordea, eta gauzak nola dauden ikusirik, ez dut uste ministroaren izen onak hilotz bat balio duenik. Baina, tira, zure konfidente hura putakume galanta zen, bazterrotan inoren negarrik eragingo ez zuena, eta hortaz, inor ez zen gehiegi asaldatu. Orain, aldiz, kazetaria garbitzea agindu didate, eta orduan gauzak apur bat gehiago nahasten dira. Inork horrenbeste neke hartzen badu, gure ministroaren goragoko inor zipriztinduta dagoela sinesteko gertu nago.

- Lehendakaria?

Gutierrezek beheko ezpaina hortzkatzen zuen, aire kalkulatzailerak hartuz.

- Zuk uste horregatik ere, egun, inork hartuko zuenik eskuak zikintzeko nekea?

- Orduan!? -Petroniori betartearen adierazpidea larriagotu zitzaion, hamar urte zaharrago emateraino. Gutierrezi urrutiegi joan ote zen susmoa egin zitzaion, eta hazka egin zuen kokotean, amiñi bat nerbiosturik.

- Zerorrek erantzun dezakezu galdera hori, nik neuk erantzun dezakedan bezain ongi.

- Jooode -Petronio harrituta zegoen.

Gutierrezek eskua astindu zuen, azken hitzen arrastorik txikiena ezabatu nahiko bailuen.

- Beste gauza bat. Gerora susmatu dugu litekeena dela zure konfidentea eta Juandeaburren kontaktua bera izatea. Horrek esan nahiko luke badabilela hortik zehar zure berri ongi da-kien kabroiren bat.

- Ez daiteke! -Petroniok irain pertsonal bezala hartzeko gertu irudi zuen, une batez.

- Beharbada. Baina orduan horrek esan nahiko luke liburuak, berez, bazuela informazioa ondo agerian ematen zuen beste zeozer. Hori ere pentsatu izan dugu. Liburuarekin batera zegoen disketeren bat, kartaren bat, konfidentearen jakinmina piztuko zuen horrelako zerbait... Kontua da konfidentea hil eta gero ere Madrilgo

gure nominan dauden zenbait kazetari halako kontu susmagarriekin etorri zaizkigula... Alegia, Juandeaburreren informazio horren filtraziotik baizik ezin etor litezkeen zenbait datuekin. Gure kazetariei kazetari horrek, Akuilu edo dena delako horrek pasatu zien informazioa... historia honetan nekez enkajutzen den laugarren mailako kazetari ergel bat. Jakina, guretarrek hitz onak esanez kendu zuten gaintetik, ezer argitaratu gabe, eta kontuarekin etorri zitzaizkigun. Horrek esan nahi du, antz guztien arabera, zure konfidenteak Akuilu horri pasatu ziola informazioa. Hortaz, orain bi premia dauzkagu; lehena, Akuilurekin profilaxi-operazio bat egitea, eta bestea...

- Bestea?

- Esaidazu gauza bat. Benetan dakizu nork daukan liburua?

- Bai.

- Orduan, agian komeni liteke soka pixka bat ematea delako horri. Juandeaburrek huts egin du filtrazio-saioan, eta uste izatekoa da berriro saiatuko dela; liburuak datu asko eduki behar zituen: beharrezkoa izango du, berriro ere. Beraz, libu-

ruaren arrastoa segituz gero, Juandeaburre ere aurkituko dugu. Harrapatu egin nahi dugu zerri hori. Gehiago dena, ez dakizu zer nolako gogoia daukagun esku bat lepo gainean jartzeko. Dena den, zeuk baloratu beharko duzu une jakin batean soka ematea edo liburua harrapatzea hobe den.

- Demagun liburua eskuratzen dudala. Orduan zer?

- Orduan guri pasa. Astebetean aterako diogu behar den zuku guztia. Gero nahi duzuna egin dezakezu.

- Guti, Guti, ikusten? -komisarioaren irudia baretasunarena berarena zen- Hitz eginez gero jendeak elkar ulertzen du. Zer dago Vitorinoak ikustera joateko barrera horietaz?

- Juandeaburre harrapatzen laguntzen bagaituzu, Feria osorako daukazu barrerako abonoa.

V kapituluua: Sobria ebrietas

- Dena Florencio Juandeaburrek Kultur Ministroari kotxe bat oparitu zion egunean hasi zen, noiz eta ministerio hori Errusiarako bidaia ofizial bat prestatzen ari zenean. Bi herrien arteko kultur lokarriak sendoagotzeko bidaia zen; hau da, lau agerpen folklorikoren aitzakian han zer egin zitekeen pentsatzen hasteko modua, bidea egiten joateko era. Errusiak bankarrota jo du, baina munduko herrialderik aberatsenetakoa da, ez ahaztu; bertako banku-kontu batekin eta harreman egokiekin atzerritar batek gauza benetan interesgarriak egin ditzake. Juandeaburre, bere aldetik, negozio gizon dirugosea, eskrupulurik gutxikoa da. Horra hor egoera: giltza eta sarraila, hatza eta eraztuna. Ministroak onartu egin zuen Juandeaburreren oparia, Juandeaburre bera ere bai, eta Errusiara joango ziren ordezkarien artean tokia utzi zion. Juandeaburrek gogotik landuko zuen ministroa, eta, pixkanaka pixkanaka, hagitz negozio onaren oinarriak paratu zituen. Dirutza handiak irabazteko modukoa. Aka-

tsa bazuen, ordea: itxurak gordetzen saiatuagatik ere ilegala zela. Ilegala Errusian, inon zergarik ordaintzen ez zuena, hemengo Ogasunaren ezkutuan egiten zena, nazioarteko zuzenbidearen zenbait arau hausten zituena... Juandeaburre zen afera asmatu zuena eta ministroa, arrastaka bere atzean eramanez, sarrarazi zuen; ministroa ez ezik, dirua non garbitu ez zekien zenbait gizon prestu ere bai. Juandeaburrek Fundazioa negozio zalantzakor hauek aurrera eramateko baliatzen zuen, estalkitzat -Akuiluk zigarro bat pizten zuen aurrekoaren txingarrarekin, eta azkar, oso azkar mintzatzen zen, ordurarte Ezak ezagutzen ez zion larritasun bat zuelarik begietan, bat-batean hamar urte zahartu izan bailitzan-. Eza, hau lehergailu bat da, bazterrak txiki-txiki eginda utziko dituen; ministroa hondoratzeko beste informazioa dut. Lagundu behar didazu.

- Esaidazu zer daukazu, eta ondoren ikusiko dugu zer egin daitekeen -Ezak eszeptikoki baloratu zuen historiak, interesgarria izanik ere, ateratzeko eduki litzakeen ahalbide errealak, baina ez zitzaion egoki iruditu une hartan horretaz jarduterik.

- Errusiako lehen bidaia hartan, Juandeabur-
rrek oso kontaktu garrantzizkoak egin zituen;
hango gobernuko goi mailako funtzionariak,
merkatariak, negozio gizonak, artistak. Ustekabe
handia harrapatuko zuen, nonbait, halako ba-
tean kamioia bete errublo eskaini ziotenean. Ez
duzula ulertzen? Bada, esaten dudana, kamioia
bete errublo, horixe... dolarrez trukatzeko. Ez
truke ofizialeko balorean, merkatu beltzean tru-
katzen den balorean baizik: hamabost bat aldiz
merkeago dolarra eskutan doanarentzat. Erru-
bloak zertarako? Errusia erosteko. Errusia eros-
teko negozioa errublotan egiten da, gehiena. Or-
duan, inor Errusiara badoa, dolarra eskutan, fun-
tzionari ustel bat eta mafioso bat nahikoa ditu
negozioa egiten hasteko; hamar bat milioi dolar
jartzen ditu Suitzako banketxe batean Errusiako
kontaktuarentzat eta kontaktuak ehun eta berrogei
bat milioi errublo jartzen dizkizu Napoleonen
ostea heroikoki derrotatu zuen aberri handiaren
edozein herriko banku-sukurtsalean. Hortik au-
rrera negozioak egiten has zaitezke. Egia da
hamar milioi dolar biltzea ez dela hain erraza.
Juandeaburre arduratzen zen inbertsoreak atze-

mateaz. Gutxienez -gutxienez, e?- urtean %50eko errentabilitatea segurtatzen zuen. Bera zen lehen inbertsorea. Baina ondoren makina bat inbertsore gehiago dago. Zerrenda, ministroa buru duena, ikaragarria da. Ia ehun izen daude, eta a zer nolako izenak: politikariak, bankariak, kirolariak, artistak... Ehun kilo edo gehiago jartzen dituenetik bere aurrezkitxoak -hamar kilo, demagun- jartzen dituen ministroaren amorantearengana.

- Eta zer inbertsio-klase egiten zituzten?

- Horretara nindoan. Entzun dituzu inoiz Krebs edo Koenigs izenak?

Koko Ezak ezagutzen zituen, bai, bi izen horiek.

- Krebs-en eta Koenigs-en bildumez ari zara?

- Bingo -esan zuen Akuiluk, zigarroen ke ziri-molen artean, sukarti eta onetatik aterata egonagatik beti bere ahozko adierazpen bitxiaren tik eta kerien morroi-. Ez hori bakarrik. Armada Gorriak II Mundu Gerratean harrapatutako arte-obra guztiez ari naiz.

Ezak entzuna zuen zeozer gaiari buruz, eta zekiena erreparatu zuen bere baitan: gauza jaki-

na zen Armada Gorriak milaka margo, eskultura eta edotariko arte-lan erreklisatu zizkiela naziei gerra garaian. Franz Koenigs holandar bat zen, 1940 urtean bere arte-bilduma saldu ziena naziei hauek Linz-en egiten ari ziren Hitler museoa horni zezaten. Krebs-en bildumak, bere aldetik, adituen arabera, ez zuen parerik inpresionisten margoetan. Eta beste batzuk ere baziren, Otto Gerstenberg-en bilduma, esate batera, Van Gogh, Renoir edo Cezanne-ren obrak biltzen zituena. Hiru bilduma horiek, bakar bakarrik, Corot, Coubert, Daumier, Delacroix, Fantin-Latour, Manet, Matisse, Monet, Pisarro, Toulouse-Lautrec, Gauguin eta Degas-en obrak bilduko zituzten, besteak beste... Gerraz geroztik ikusi gabeko ehundaka margo, zeren, Armada Gorriak haietariko asko Ekialdeko Alemaniari itzuli bazizkion ere, parterik handiena gordetegi ezkutuetan gorde baitzuen, haietariko garrantzizkoena Ermitage Museokoa omen zelarik. Juandeaburre Argaraiko jauretxean ikusiriko Lautrec-en *Camembert* puskaz gogoratu zen. Hori bakarrik margolaritzan, zeren, pentsatzen hasiz gero zer edukiko ote zuten papiro zaharretan, ekialdeko

arte antzinakoan, eskulturetan, liburu arraro eta zaharretan, zorabiatzeko modukoa zen.

- Har dezagun, adibidez -zioen Akuiluk-, Van Gogh-en *Jeune homme á la casquette*. Prentsa bereziaren bidez jakin ahal izan da Kalifornian saldu zela enkantean, orain denbora gehiegi ez dela, eta ia hamar milioi dolar pagatu zituela erosleak. Kasualitatea izan edo ez, arte garaikide-bildumagile garrantzizkoenak kaliforniarrak dira. Artea sekulako inbertsioa da aberatsentzat, eta halakorik Kalifornian ugari dago; ez du zer garik ordaintzen, diru beltza garbitzeko modurik ezin hobea da. Bon, Juandeaburrek horixe egiten zuen: Errusiako funtzionari ustel horien influentziaz baliatu arte-bilduma onenetara sarrera eduki ahal izateko; koadroak eskaintzen zizkionten, prezio bat adosten zuten, badaezpada eragiketaren agiri faltsuak prestatzen zituzten... merke ateratzen zitzairen, eta merkatu beltzean lorturiko errubloetan. Operazio batzuk legezkoak ziren, jakina, itxura errespetagarriari eutsi ahal izateko. Fundazioaren aitzakian eta influentzien bidez bertatik eta Europako zein Ameriketako muga guztietatik pasa aduanari konturik eman

gabe, eta Christie's, Sotheby's edo antzerako Kaliforniako beste enkante-aretoetan saldu, horixe zen negozioa. Zenbat atera zezaketen horietako jokaldi bakoitzean? Bi milioi dolar? Hiru? Dirua garbitzeko modurik ezin hobea, eta inon zergarik aitor tu behar izan gabe, gainera. Negozioa ez da txarra, ezta? Nahi duk ikusi azken urtean modu horretan Fundazioaren bidez Errusiatik Kaliforniara jauzi egindako koadroen zerrenda?—Akuiluk paper bat luzatu zion Ezari. Honek, ikusi bezain pronto, txistu egin zuen, harriduraren harriduraz.

- Toulouse-Lautrec-en gazta puska ere bai, e?

- Lautrec-en gazta puska? Hor gazta-denda aukerakoa paratzeko beste gazta dago!

- Frogak edukiko dituzu, noski.

- Hortxe dator onena. Esan nizun Marcelo etorri zitzaidala hil bezperatan. Berak eman zidan informazio guztia: txeeen zenbakiak, banketxeen izenak, kontu-korronteen zenbakiak, kontu-korronteen jabeen izenak, Kaliforniarako hegazkin-txartelen erreserben egunak eta noren izenean zeuden, inbertsoreen izenak eta zenbat

diruz hartzen zuten parte negozioan... Ikaragarria da, Eza, benetan ikaragarria... Neuk, nire aldetik, emanikako datu horiek egiaztatu ditut, egiaztatu ahal izan ditudanak, jakina, eta den-denak egiazkoak dira. Konfidenteak informazio hori nola lortu zuen? Entzun arretaz, benetan bixia da eta; Marcelok esan zidan liburua eskuratu eta berehala telefono-dei misterioitsu bat jaso zuela. Deitzen zuenak ez zuen nor zen esan nahi izan, baina klabe batzuk eman zizkion liburuari buruz. Harriturik ikusi zuen klabe horiek liburuari aplikatuz informazio benetan ikaragarriak lortzen zituela. Informazioak neroni pasa zizkidan, egiazta nitzan eta, nolabait, horrela jartzen zuela bere burua salbu sinetsiz. Gixajoak ez zuen nora jo, bestela ez zen niregana etorriko, bistan da: baina bizitza oso bat prentsatik iheska eman ondoren, Pulitzer sariak eta zuzendariak ez zeuden bere helbide-liburuan ageri. Nork pasako zion informazioa gure txorizoari? Hori ez dakit, baina, nire ustez, Juandeaburre bera ez bazen, bere inguruko bat izan behar zuela uste dut. Jakingo duk Juandeaburre desagertu dela aspaldi: nire hipotesia da filtrazio bat prestatu zuela liburu-

ren bidez. Ongi pentsatuta edukiko zuen informazioa noren eskuetara iristarazi eta gainerako xehetasunak, baina lapurreta gertatu zen. Orduan liburuak, zeukan informazio potentzial guztiarekin, bere kontrolpetik ihes egin zuen. Zer egin? Beste filtra zio-saio bat prestatu, noski. Baina, uste den bezala, Juandeaburre ezkutuan eta tokitan badago, horrek ere bere denbora hartuko zuen, eta bitartean, agian pentsatuko zuten dena ez zegoela galduta; hau da, zergatik ez saiatu lehengo bidetik ekiten? Oraindik aukeraren bat egon zitekeen. Horregatik pasatu zioten informazioa Marcelori. Hau, hori guztia jaso zuelarik, erotu egin zen; iruditu zitzaion mundu guztia potroetatik heldua zuela, eta diru eske hasi zen, niri informazioa emanda. Garbitu egin zuten, aizu, garbitu egin zuten. Ni han eta hemen mugitu naiz, hainbat jenderekin mintzatu naiz, baina inork ez dit erabateko erantzunik ematen, afera luzatzen ari da, inor ez da nirekin fio eta honezkero ni ere ez naiz inorekin fio... Laguntza behar dut, Eza, lagundu iezadazu. Informazio hau argitaratzen eta liburua aurkitzen.

- Beldur zaude?

Akuilu asaldatau zen.

- Beldur? Kaka eginda nago, Eza, kaka egin-da... Liburua lortu ezean, galdurik nago. Liburua da daukagun salbokondukto bakarra.

Goiz hartan Ezak eskatu zion Margoti, bat-batean, alferrikako kortesiarik gabe, deblauki, ia inolako diosalik egin baino lehen eta zakarkeriarik gabe, haatik, liburua zegoen tokira eraman zezan. Bizkarrean sentitzen zuen oinazeak eta begi hanpatua morez tindatzen zuen ubeldurak gauzak hainbesteko berezkotasunez egiteko baimena ematen ziotela iruditu zitzaion. Konturatzen zen zazpi orduz seko, ohol bat bezala baina, lo igaro arren oraindik akiturik zegoela, eta egarri; haren aldamenean neska fresko zegoela ikusten zuen, ezer gertatu ez bailitzaion, edo, harrigarriagoa zena, gertatutakoarekin gozatzen ari bailitzaion. Margoten erantzuna ura pitzerretik beretik edaten ari zelarik iritsi zitzaion, eta ia edozer entzuteko gertu egonagatik arrapostua pittin bat ezustekoa gertatu zitzaion, ur tanto pare bat, besterik ez, kontrako eztairitik joateko modukoa; bainujantzirik ote zuen galdetuz erantzun baitzion.

- Bainujantzirik?

Oraindik ez zen hasia hondartzara joateko sa-soia. Edonola ere, bainujantzirik ote zuen galde-tu zion bere buruari; bazituen hiru praka, bi al-kandora -horietako bana behar bezala lisatuak, aukerak hala eskatzen zuenean erabiltzekoak-, bizpahiru kamiseta, dozenerdi bat galtzontzilo, bi jertse eta txamarra bat. Bi pare zapata, bi argazki-makina, pelikula ugari, fotometroa, tripodea, argazkiak errebelatzeko laboratoriko gauzak, dozena pare bat liburu, bi koaderno, hiru ar-katz eta boligrafo bat; bazituen, halaber, bizarra egiteko apar-potea, zortzi bat bizarra egitekoak, erabili eta botatzekoak, *after shave-a*, jaboï pas-tila, hiru toaila, argazkiz beteriko lau karpeta, periodiko zahar batzuk, Havana botila, plater zikin batzuk, hiru lapiko, lixiba egiteko produktu kimiko batzuk, irrati eta telebista zahar bana, al-tzariak, brikolajekoak batzuk eta pitzatuak bes-tetzuk, landare handi bat, pakete bat zerbeza eta ertzak herdoildutako mortadela-xerrak hoz-kailuan. Eta telefonoa, noski. Ez zuen bainujan-tzirik, hortaz, eta halaxe jakinarazi zion:

- Ez.

Margotek tinko egin zion so buruz inbentarioa osatzen ari zen bitartean, eta larru lehorreko zimurrez harantza txikitan izan zen ume bihurriaren karantza susmatu ahal izanagatik, aguretu ondorengo hazpegiak nolakoak litezkeen erraz irudikatzen ahal zena zela otu zitzaion. Horrek samurtasuna deitzen den gai urri horrekin zeri-kusirik izan ote zezakeen pentsatzetik eman zion, eta irri alaia bota zuen.

- Goazen. Bainujantzia erosiko diagu. Jakingo duk igerian, ezta?

- Weismuller bezain ona naiz, ia.

- Weismuller?

- Tarzan.

- Edgar Rice Burroughs, hortaz.

- Ez gaitezen has.

Kotxean abiatu ziren dendara. Margotek bainujantzi loredun bat aukeratu zion, munduko parte honetan bide zeuden itsusi eta deigarriekin lehia aise egiten ahalko zuena, Ezaren aburuz, eta erosketak iraun denbora guztian neskak igeri egitearen bentajak kantatu zizkion. Margotek berak astean behin edo bitan, batzuetan, egiten zuen kirola zen. Bizkarrezurrerako

ona, oso ona, halaber hezurreriarako, odol-zirkulaziorako zer esanik ez, estresaren aurka aparta eta giharretako tonua mantentzeko ikaragarria. Ditiak belaunetara eror ez zitezen ere oso ariketa komenigarria omen zen, nahiz horrek Ezarentzat garrantzi apartekorik ez eduki. Edo ez berarentzat zuen maila bereko garrantzia, bederen. Kotxean sartu ziren berriro ere.

- Eta orain nora goaz?

- Piszinara, jakina. Baina ez zuzenean, badaezpada.

Margotek adierazten zion Ezari nondik gidatu kotxea, eta ordu erdiko itzuli luze bat eginda, inor ez zeukatela atzetik erabaki zutenean, udal piszinarantz hartu zuten. Itzulia ez zitzaion aspergarri gertatu Ezari, Margotek, denbora guttian, kirol instalazioen berri zehatza eman baitzion, publikotasunaren alde agertuz klub pribatuen kirol-politikarekiko alternatiba gisa, ia egiazko udal-egitaraua osatzeraino. Neskak ez zuen ironia ezkututzen. Eza hurrengo hauteskundeetan alkaterako aurkez zedin proposatzeko puntuan zegoenean, piszinara iritsi ziren. Laster ikusi ahal izan zuen Ezak egia behar zuela as-

tean bizpahiru aldiz joaten zenekoak, denek, atezainarengandik hasita ontzi ondoan, emakume adindun saldo batekin zegoen monitorearenganaino, aldagelazainarengandik pasatuz, amultsu agurtu baitzuten. Margotek adierazi zion non jantzi behar zuen erosi berriko praka motxa.

- Arropa eta gauzak takilan sartu. Baduzu ehun pezetakorik? Bai? Bada, zirrikitan sartzearekin giltza askatzen da. Gero giltza eskumuturrean lotu.

Ezak halaxe egin zuen, eta laster zegoen es-talkipeko piszinaren ertzean. Txano eta igeriko antiojudun gazte bizkarzabal batzuek hartuak zituzten bi kale, uretan aparra eta turbulentziak sorraraziz euren mugimendu azkar, indartsu eta gihartsuekin. Monitorearekin ariketetan ari zen emakume adindun saldoak kuriositatez begiratzzen zion. Bainujantzia munduko oihanik koloret-suenean loroen arreta deitu eta sexu-grinak pizteko bezain fosforeszentea zen, eta hori gutxi balitz, gorputz-enborrez Eza halako bi zen gizon batentzat ehunduta. Emakumeetako bat, dene-tan lodiena behar zuena, uretatik atera eta bere inguruan ibili zen, sekula ez bezala inoren sorik

bereganatuko ez zuelako sentipen lasaia bizi oso batean behin gozatu ahal izateko eskubidea zuela iritzirik. Halako batean Margot azaldu zen, urrezko domina irabazteko prest dagoen horietako baten bainujantzi meharra enbor atalen inguru-inguru eginda. Gorputz olinpikoa zen hura, txapeldun izateko gehiegizko bularrarekin orde. Margotek igeriko antiojuak paratu zituen eta keinu bat egin zion Ezari, igeri egiteko gonbitea. Ezaren eramanak azken estazioa jo zuen:

- Baina zer arraio! Zer igeri eta zer piszina eta zer kristo! Nahikoa dun!

Eta Margot besotik heltzera egin zuen, honek halako barretxoak eginez ihes egin zuelarik, jautzian uretan murgildu eta estilo onez igerian hasiz. Ezari burroak eta biraoak borborka etorri zitzaizkion, baina, emakume adinduak jakinmin antropologikoarekin inguratzen ari zitzaizkiola ikusirik, salto egin zuen uretara, berak ere, gutxienez piszinaren beste muturrera iritsi ahal izateko. Gero uretatik atera eta aulkian eseri zen. Bizkarreko zauriak erredura zirudien eta kloroak eragindako hazkura bakoitzak ordurarte atzemangabeko zauri txiki bat non zegoen iragartzen

zuen. Kalkulatu zuen Margotek seiehun bat metro eginda izango zituela bere ondoan eseri zeneko. Adatsa lehortzen hasi zen, lamia baten antzera.

- Esaidak: hik non gordeko huke liburu bat? Aireportuko kontsigna, tren geltokia edo halako jendearen joan-etorri askorik dagoen tokirik ez zitzaidan komeni. Han beti zaindari ugari dago, erraz kontrolatzen den tokia da, are hau bezalako hiri txiker batean. Lagunen bati eman gordezeko? Nire lagun guztiak kontrolpean egongo dira ez dut zalantzarik. Ahaideak berdin. Beraz?

- Beraz?

Margotek takilako giltza askatu zuen esku-muturretik, eta bestearen sudur aurretik dilindan jarri.

- Hemen denak oso atseginak dira nirekin. Ez zidaten oztoporik jarri.

- Goazeman hemendik. Arineketan.

Etxerako bidean mutu joan ziren. Ez zirudien inor atzetik zeukatenik. Ezak zeharkako soakoak baizik ez zizkien bota kartoizko kutxa puskatu baten zuloetatik ageri ziren liburu azalei. Apartamentura iritsi ziren.

Hiru praka, bi alkandora -lisatuak eta lisatu gabeak-, bizpahiru kamiseta, dozenerdi bat gal-tzontzilo, bi jertse eta txamarra bat. Denak zo-ruan barreiatuta. Bi pare zapata, bi argazki-ma-kina, pelikula ugari, fotometroa, argazkiak erre-belatzeko laboratoriko gauzak, dozena pare bat liburu, bi koaderno, hiru arkatz eta boligrafo bat. Puskatuta eta zikinduta, tokirik ezustekoenetan. Bizarra egiteko apar-poteko aparra mirailaren gainean, hiru toailak urratuta, argazkiz beteriko lau karpetak erreta, ia erabat; Havana botila, hustuta, plater eta lapikoak lehen bezain zikin, li-xiba egiteko produktu kimikoak eserlekuetan, irrati eta telebista falta, altzariak, brikolajekoak eta besteak zein landare handia, txiki-txiki egin-da. Ertzak herdoildutako mortadela-zerrendak hozkailuan, lehen bezala. Horrelaxe zegoen apartamentua, iritsi zirenean.

- Tabako usaina nabari da oraindik. Oraintxe joan ditun. Inguruan ibiliko ditun, agian.

Eta telefonoa, noski. Une hartan inoiz baino larriagoki hots egiten zuen telefono berbera.

- Goazeman. Aitorgoitiara eramango zaituz-tet, bai zu eta bai liburua.

Telefonia ez zen isiltzen, eta neskak hartu zion aurea hartzeko garaian.

Margotek ez zuen larrituegi eman ordurarte; bai ordea hizketaldi labur baten ondoren, aurpegi mudatua, telefonia eskegi zuenean.

- Goazeman, azkar.

- Ez.

- Ezetz? Gauza ez dago bromarako, gero!

- Segi Aitorgoitiara liburuarekin.

- Zergatik?

- Akuilu huen. Nire beharrean zegok. Ezin diat orain bakarrik utzi. Aitorgoitian elkartuko gaituk.

Hitzak bukatu baino lehen Ezak atera lehen iristeko egin du, baina Margot hurbilago dago eta aingiren moduan labain egin zaio esku artean.

Margotek eskaileretatik behera egin zuen. Ezak okupatzen zuen etxeak ez zuen atezainik, baina emakume batek egiten zuen astean behin portal garbiketa, eta une hartantxe, halabeharrez, igogailuarekin ari zen. Bestela ez zion ihes egingo. Igogailua hartu nahian emandako minutua, oihuka eta ostikoka, erabakigarria gertatu zen.

Arrenkuraturik eta atezuan egonik ere, une hartan zentzuz egin zezakeen gauza bakarra berandu baino lehen egin behar zuela deliberatu zuen, hau da, liburua toki seguruan laga. Hortaz, kotxea hartu eta hirugarrenez jo zuen Aitorgoitiara, horixe baitzen liburua gordean uzteko eza gutzen zuen toki bakarra, hori egin eta gero Margotez eta Akuiluz arduratuko zela erabakirik.

Galtzeko denborarik ez zegoelako ziztada lauso eta ezeroso batek bultzatua, azkar gidatu zuen pagaditik zehar, eta iritsi zelarik, ez zion jada jaramonik egin komentuko ate ondoan egunetik egunera hazten zihoan parke automobilis-

tikoari, bera heldu zen unean Portland-eko atezaina Audi baten bolante aurrean esertzen zen emakume beltzaran dotore bat agurtzen ari zen arren; atezainak, bera ikusirik, despedida nahi zuena baino azkarrago bukatu zuela iruditu zitzaion; Ezarekin ez zuen ezer jakin nahi, nonbait, txakur xaxatu bat bezala urrutiratu baitzen. Ezak ere ez zuen hermano atezainarekin gehiegi hitz egiteko gogorik, eta, liburua gorderik zeukan pardeltxoa eskuetan, ateari buruz abiatu zen urrats luzeez eta ibilera artegaz. Atea irekirik zegoen eta, erabat zeharkatu baino lehen, Egozkuerekin -dudarik gabe Ezaren etorrerako eszena guztia, hermano atezainaren despedida ere barne, ikusi zuena- egin zuen tupust. Ohiko irribarre salomonikoarekin, Eza gero eta gehiago onetatik ateratzen zuen berberarekin, hain zuzen, egin zion harrera, azalpenen bat eman beharrean zegoela deliberaturik.

- Gizona beti gizon, komentuan sartuta egonik ere.

- Fraideen sexu-bizitzak ez nau interesatzen. Egozkueren aurpegiko ironia eta trufa begi bistakoak ziren, ez baitzen ezertarako ere ezku-

tatzen arduratu, eta ez zen ezkutatzear arduratu berehala atzeman baitzuen Ezaren izpiritu asaldatuak ez zuela, une hartan, inongo susmo txarrik hartzeko gauza. Honek umore ezin hobean paratu zuen apaiza, egoera kontrolatzea ez zitzaiola larregi gaitz izango konturatu zelako. Bere gelara eraman zuen, ohi baino urrats laburragoetan, bestearen etsipenarekin libertiturik, pittin bat bihotz beraturik, agian, humanoak, zenbat eta euren grinaren presoago, orduan eta izaki graziosoago eta errukigarriago iruditzen baitzitzaiokion. Egozkueren gelan Verdiren *Aida* entzuten zen. Egozkuak kantatu zuen, bere ahots sakonaz, eta bestearen erabateko desesperazioa piztuaraziz:

- *Inni leviamo ad Iside*

Che il sacro suol difende!

Pregiam che i fati arridano

Fausti alla patria ognor.

Ezak hatz bat altxatu zuen bere buruaren gainetik, zemaikor:

- Egozkuak, ez nago txotxolokerietarako. Aditu, e, aditu?

- Lasai, gizona, lasai -esan zion abadeak, arima-ar tzainek baizik ezin dezaketen tonu balsamikoan, pilota punperat etorririk zela ikusirik-. Zerk atsekabetzen zaitu?

- Margot arrisku bizian dago. Kazetaria ere bai.

- Margot?

Ezak hitz azkarretan azaldu zion azken orduetan gertatutakoa: kaleko erasoak, etxeko miaketa, Akuiluren deia... eta liburua bere eskuetan zegoela. Baita berak ere laguntza behar zuela aitortu ere, azkenik. Abadeak liburua eskutik erauzi egingo ziola uste izan zuen. Honek oso bestelako jokabidea hartu zuen, ordea: zegoen tokian, gihar bakar bat ere mugitu gabe gelditu zen, eta inoiz baino polikiago mintzatu zen, sabaiari buruz emanez begiak.

- Jendeak, operazaleak ere barne, edo operazaleak direla esaten dutenak ere barne, oso arreta ttikia jartzen die maite dituen opera-obrek kontatzen dituzten istorioei. Eta gaizki egiten dute, batzuetan musika bezain interesgarriak gertatzen direlako, interesgarriagoak ez badira, obran zehar garatzen diren konfliktu dramatiko-

ak. Adiago egongo balira anitz gauza ikasiko litzukete. Verdiren opera gehienak, esate batera, oso politikoak dira. Ezagutzen duzu *Aida*-ren argumentua? Ez? Bi herriren arteko gerra bat dago, emakume batek eta gizon batek, bakoitza borrokan dauden herri banatakoak, elkar maite dute. Beren amodioa, bistan denez, ezinezkoa da. Bi gizabanako baino ez dira, indargeak, miserableak ia, elkarren amodioa salbatzeko aurre egin behar dioten botereen, talde-interes multzoen aitzinean; hauek, ugari ez ezik, kamaleonikoak dira, ezkutatu egiten dira, batzuetan, denik eta agerpen erabatekoenak egiten dituzte, bestetuetan. Gogoan arestian kantatzen ari nintzena? *Inni leviamo ad Iside...* Hau da, gutxi gorabehera: *Eresiak kanta diezazkiogun Isis-i, lur sakratuaren defendatzailea! Otoitz egin dezagun baldintzak gure aberriaren aldekoak izan daitezen.* Ramfis, goreneko sazerdotea, da horrela kantatzen duena. Ulertzen? Otoitza, lur sakratua, aberria... Hitz potoloak, ezta? Bitxia da Ramfis hau; *Aida* guztian ez da gehiegi azaltzen, *Aida* edo *Ramfis* bere maitalea baino gutxiago, noski, *Errege* bera baino gutxiago. Baina Ramfis da,

inolako zalantzarik gabe, obraren motor dramatikoa bat, boterearen haragiztatzea delako, hain justu, itxurazkoa ez eta *egiazko* boterearen haragiztatzea, beti *atzean*, beti *mozorrotua* dagoena, gutxitan agertu arren agerraldi bakoitzean beti hitz potolo, kontestagaitz, larderiatsu, erabatekoen bidez adierazten dena.

«Isilik egon hadi, ostia!!» oihukatzeotan egon zen Eza, une batez, baina gelditzen zitzaien zuhurtzia apurrak belea ez zebilela txantxetan erakutsi zion, eta mutu iraun zuen, hala iraun ahal izateko ahaleginaz aurpegia gorri-gorri eginda gelditu bazitzaion ere.

- Ikusten? Zure gorritasun horrek berak adierazten du zure indibiduotasunaren ezina. Badakizu nola bukatzen den *Aida*? Bada, oso erraza da: amoranteek heriotza gertu eta inpitoiable baten magalean, agonian baizik ezin izango dituzte euren bizitzak denbora tarte labur batez elkartu: norberaren nahiak ez dezake interes orokorra gaindi heriotzaren prezioa ordaindu ezean. Berdintsu drama guztietan. Leunxeagoetan deserria eskaini ohi da heriotzaren orde.

- Tira, Egozkue, ez nabil filosofiakerietarako. Ni ez naiz gizabanako ezindu bakarra. Zer arraio esan nahi duzu?

- Agian zuk uste baino gehiago laguntzen ahal dizudala ulertarazi nahi dut, besterik gabe. Baina utzi behar didazu liburua.

- Asmo horrekin etorri naiz, bada.

Egozkuerek muturra okertu zuen apur bat.

- Adarra jo nahi didazu edo ez zara nik uste nuen bezain azkarra? Liburua utzi esaten dudanean hemendik aurrera liburua nirea balitz bezala jokatuko dugula esan nahi dut. Garbi dago?

Ezak ez zuen beste irtenbiderik.

- Neskari eta kazetariari ez zaiela ezer pasako bermatzen ahal duzu?

- Akuilu... Akuilu ez dakit. Urrutiegi joan da, nonbait. Besteari dagokionez, horixe da prezioa. Neskari ezer gertatuz gero, ez dugu jokatuko liburua nirea balitz bezala.

- Baina berma dezakezu, bai ala ez?

- Ene haurra, ezer ezin izaten da erabat ziurtatu.

Eza jauzi batez altxatu zen eta presaka atera, ezer esan gabe, aulkia, eta horrekin batera libu-

rua, erortzen utziz. Egozkuek poliki segitu zion, eta komentuko atera heldu zelarik, Ezaren koxeak errepideko lehen bihurgunea hartzen zuen burrunba handian. Hoa, hoa, pentsatu zuen Egozkuek. Zer gerta ere. Eta egin ezak otoitz beranduegi ez dadin izan. Hermano atezaina isilka hurreratu zitzaion.

- Eta?

- Presta zaitez. Laster hasiko da funtzioa.

Aitorgoitia besarkatzen zuen pagaditik atera eta soro berdeek inguratzen zuten errepide grisetik zehar abiatu zelarik, kontrola izan zen aurkitu zuen lehen gauza. Konturatu gabe frenoak sakatu zuen eta poliki inguratu igarotokia ia erabat ixten zuten bi jeep berderantz. Bistan zen kontrol batek toki eta ordu hartan esanahi eta zentzu bakarra eduki zezakeela, eta azken orduetan ongi ateratzen zitzaion gauza bakarretakoa zela oharturik, poztu zen. Beranduegi zabiltzate, mutilak, beranduegi. Identifikazioek luze jo zuten. Halako batean kotxetik jaitsiarazi zuten. Eguraldi ederra zegoen, eta Eza bere baitako ekaitza menderatzen saiatu eta gauza lasai aldera hartzea komeni zitzaiola erabaki zuen.

- Esertzen ahal naiz?

Hori behintzat ez zioten debekatu, eta eseri egin zen, bide bazterreko harri handi samar bat jarleku harturik, ondoan bi numero gelditzen zitzaizkiola. Zigarro bat piztu zuen, eta gisa hartan ikusi ahal izan zuen dozenerdi bat numerok ko-

txea desegiteari ekiten zioten modua. Horretarako berariz entrenatuta daudenen trebeziaz jokatzeko zuten, ez ziren aldameneko herriko postuak, alegia. Miaketa sistematikoa izaten ari zen: portamaletasa, salpikaderoa, motorra... baina kotxeko azpiak ere bai. Ezak kalkulatu zuen ordu erdi bat pasea zela kontrolean gelditu zutenetik eta denbora horretan guztian beste kotxerik ez zela igaro toki hartatik, eta gogoeta hori zebilkiola buruan kotxe azpiak miatzen atera zen numero baten mutur zikin belztua ageri zen. Ahal izan zuen moduan ito zuen ezta-ritik gora, indartsu, sobornaezina, igotzen zizkion algara. Errabiatuta zeuden, sabel amorrak hezurak hauts eginda. Eserleku azpiak ere miatu zituzten, gomazko alfonbratxoak astindu. Alfonbratxo baten azpitik agerturiko zerbait pasatu zion numero batek tenienteari, eta biek itzuli zuten soakoa Eza zegoen tokira. Honek, kostata, baina, ikusi ahal izan zuen zer zen; kondoi bat. Ezak bizkar-uzkurtze arina egin zuen, nik ez dakit deus zer arriskutsu horretaz, agente jauna, kotxea ez da nirea, utzi egin didate, esan nahiko bailuen. Tenientea aparra zeriola zegoen.

Ate barrualdeko eskaizko estalkiak erauzi zituzten, txapa barrualdetik ere ikusteko moduan utziz. Arraioa, pentsatu zuen Ezak, inoiz baino libertituagorik, eserlekuak ere bai? Ba, bai, antza. Numeroek eserleku barruak miatzen zituzten, euren tripa zuriak non-nahi barreiatuz, baina alferrik; han ere ez zegoen ezer.

Muino berde baten gainean ikusten zen base-ri batean, lanak alde batera utzi eta eszenari so zeuden bi giza irudi ikusten ziren. Kotxea ia erabat deseginda egonik ere, Eza garaipen hartaz gozaten ari zen eta noizbehinka bere begi bur-latiek tenientearenekin egiten zuten topo. Honek txinpartak jaurtitzen zituzten. Ea orain zer egiten duan, kakajale horrek. Ezak gutxietsi zuen tenientea, eta luze gabe damutuko zen:

- Gurpilak!!! -egin zuen orru tenienteak.

Eza malguki batek bultzatuta bezala altxatu zen, garrasika. Bi numerok heldu zioten, ordea, eta ezintasunetik ikusi zuen labanak kautxoan, banan-banan, nola sartzen ziren, eta gurpilek, banan-banan, airerik gabe gelditu arauz, bere gisako zisne kantua nola abesten zuten.

- Putakumeak!

Numero batek kulatakada ematekoa egin zuen. Tenienteak galarazi, ordea. «Preziso ez izatera, ez ukitzeko agindu zigutek» gogorarazi zion. Jeepetan sartzeko agindua eman zuen, eta gero, Ezari buruz itzuliz, bere mendekua osatu:

- Nahi duzunean segi dezakezu aurrera.

Motor hots handitan alde egin zuten. Kotxea, edo kotxetik osorik gelditzen zena, hobe esan, begiratu zuen; ikusgarria ezaguna egin zitzaion: halako makina bat zeukan ikusita Basorako autopistan. Haiek garretan, baina, gehienak. Orduan baserrirantz itzuli zuen soakoa.

Lehengo bi giza irudiak hantxe zeuden. Harantz bideratu zituen Ezak bere urratsak, baita minutu gutxiren buruan muino gaina harrapatu ere. Bi irudiak, arrastelu bana okozpean, aita-semeak ziren, musu gorri eta bular zabal.

- Herrira joan nahiko nuke.

- Herrire? Segi horko bidea -aita zen erantzun ziona.

- Ezin nauzue kotxez eraman, arren?

- Kotxez? Nik eztut holako gauzik -esan zion zaharrak, eta jiratu egin zen. Semea oraindik begira zitzaion.

- Neuk eramango zaitut. Moto ganean, baina.

- Bai, emantzak, emantzak moto gañin -aita berriz, burua jiratu gabe eta marmarrean alden-tzen zelarik-, gabe geldittukoaiz baina, oek ase-rraaziik.

- Ez zaiozu kasurik egin. Zahartu egin da eta. Handik gutxira Eza noranahiko motor handi eta potente baten atzealdean zihoan, baserritar gazteari gerritik helduz, abiada bizian eta sustua hazpegietan errotua. Gaztea hiriraino eramateko prest agertu zen, ordea, eta hiru ordu laurdene-tan hantxe ziren. Ezak gustora gonbidatuko zuela zerbeza bat hartzera baina galtzeko denborarik ez zuela azaldu, eta ordaindu egin nahi izan zion, baina mutilak dirurik hartu nahi ez. Despeditu egin ziren, eta Ezak Akuiluren etxeko bidea hartu zuen, saltoka, arnas-estuka, biho-tzak ahotik gora egingo ziola zirudiela.

Ez zuen Akuiluren atariraino iristerik izan, ordea, poliziak alderdi hura guztia itxi eta ez bai-tzion inori pasatzen uzten. Jende oste handia ze-goen bildua poliziak kateatuta zeuzkan ingurue-tan. Galderak eta denetariko esamesak entzuten

ziren. Auzoko baten komentarioa bereiztu zuen Ezak, oraino arnas-estuka egonik ere, entzuten zuen hitz-entsaladaren erdian:

- Tiro-hotsak entzun dira.

Anbulantzia bat bertaratu zen. Nahikoa ikusi zuen.

- Putakumeak.

Akuilu gixajoa, ergela. Inozoa. Graham Greenen azken aurreko irakurzalea, *ni egon nintzen* guztien azken preso, bizi ez zuen, bizi ezin zezakeen irudimenezko eta paperezko patria batengatik herriminak jotako azken nostalgikoa. Azken babalorea. Akuilu zorigaiztokoa, gixajoa. Basatikeria guztien biktimak bezain errukarria eta errugabeena bezain errugabea. Anbulantziakoek gorputz bat barneratzen zuten ibilgailuaren atzeko aldean, erabat estalirik, harri bat baino gehiago mugitzen ez zen estaliriko gorputza. Ezak zimiko bat sentitu zuen bihotzean, heriotza horren mingotsari Margot hiltzaile haien eskue-tan zegoelako ziurtasuna gaineratzen zitzaiolarik. Jende tropelaren arteko ahots batek laburbildu zuen, ambulantiakoek ateratzen zuten gor-

putz estalia zela eta, guztiengan orokortzen ari zen inpresioa.

- Hori Beritxitoserako zegok.

- Hirugarrenekoa zela uste dut. Kazetaria omen.

Akuilu, zopilo halakoa, Vietnamen milaka kazetari ibili zen eta ez ziren berrogeita hamarretik gora izan hil egin zirenak, andraminak eta sukarrrek akabatu zituztenak ere barne, ez al zara konturatzen? Bizia nolakoa den pulpitu edotari-koetatik iragartzen duten berberak dira, Ekialde Urrutiko basatiak nola jaten duen bidalitako Mendebaldeko korrespontsalak, hori herrira erretiratu ez direnean Pakean bizitzeko, bere katuekin, gehienez ere eskubonba pare bat eta *marine* baten kaskoa gordetzen dituztelarik, oso *akituta* daude, ez daude borrokatxoetarako, Akuilu, ez zebiltzan heriotza ezezagun eta satsu baten bila, beti apartatzen ziren trenbidetik nahikoa denboraz makinaren ziluetan hodeiertzaren kontra ebakitzen zenean, horixe zen, eta da, lehen araua, ez al duzu ulertu, ez al zenuen ulertu?

Oraingo honetan taxiaz egin behar izan du Ezak Aitorgoitiarako bidea, eta bidea egin egin du ia desesperatua dagoelako, batetik, eta Egozkueren deia jaso duelako, bestetik. Labur mintzatu zaio, baina larderiaz: etor zaitez. Minuturik galdu gabe, baina. Ikusgarri ederra ikusiko duzu; eta gainera hitz egin behar dugu. Mundu zabaleko taxi-gidari guztiak berritsuak dira, lagunkoiak eta langile senekoak ez gutxi; honek ordea noblea dirudi, markes edo, pentsatu du Ezak, sartu delarik besteak zorritsu bat hartu bailuen begiratu diola konturaturik; ezin polikiago doaz, bestalde, txoferrak behi gorotzak ez zapaltzeko ahaleginetan gidatzen baitu, taxi berri ederra zikinduko zaiolako beldur. Eza barrutik erreta doa, taxi gidariari kankateko bat emateko gogoei eutsiz, bestearen solas saio topiko baldarrei sekula lotu gabe, mutu eta haserre. Taxiak hartu du -azkenik!-. Aitorgoitia baino lehenagoko errebuelta, eta komentua aurrean azaldu delarik taxi gidariak txistu egin du:

- Arraioa!

Dozena bat jeep, gutxienez, metatzen dira sarrera ondoko patio iturridunean, argi azulak biraka, eta kolore guztietako poliziak azkar mugitzen dira harat-honat sukartietan. Taxi gidariari ordaindu dio, jakinminezko galderei erantzuteko lanik hartu gabe.

- Manifestazioa, hemen ere!? Banoa kotxea pilotakada batez zulatu baino lehen!

Ezak ikusi ahal izan du Egozkue komentuko ate ondoan, kaleko janzkera arruntaz jantziriko bi gizonekin hizketan. Poliziak izango direla ez du egin duda handirik. Inork ez du begiz jo iritsi delarik, eta solasean ari diren hiru gizonengandik nahikoa urruti eta diskreto itxoin du poliziak, Egozkue alde batera lagata, komentuan sartu diren arte. Egozkue serio dago, baina ez dirudi kezkatuegi.

- Hermano ekonomoa atxilotu dute. Beti bezala. Ez da komentuan sartzen diren lehen aldia, eta sartzeko aitzakia beti hermano ekonomoa izaten da. Zer egin edo egiten duen? Orain hamabost urte kartzelan egon zen, horra. Nire Word-a suntsitzeagatik harrapatu izan balute, si-

kiera. Superioreari esan nion aspaldi ez ote zen hobe hemendik beste nonbaitera eramatea, baina, ondoren, hobeki pentsatu eta iruditu zitzaigun hobe zela bertan geldi zedin; guretzat erosoagoa da. Bestela beste zerbait asmatuko zuen poliziak, eta beste zerbait horretan nor izorratuko zuten ikusteko zegoen. Hermano ekonomari esan genion mintzatutakoa eta ongi iruditu zitzaion. Astebetean, hamar egunetan, gehiezez, gurekin dago berriz. Alde horretatik ez dago arazorik, beti igoaltsu izaten da.

- Kazetaria hankaz aurrera eraman dute. Tiroz.

- Akuilu? Jainkoarren, tipo hauek burutik daude -to nua zela eta, bazirudien zorabioa heriotza baino harrigarriagoa iruditzen zitzaioela-. Komentua hankaz gora jartzen ari dira. Zulo bat bilatzen ari direla diote. Lotsagalduek! Jakingo ez bagenu bezala zeren bila ari diren.

- Ongi ezkutaturik al dago?

Egozkuek barre lehor eta motza egin zuen.

- Komentu honetan dagoen tokirik segurue-
nean.

- Eta zure gelara sartzen badira?

- Liburutegia, ardotegia, sukaldea, jangela, eliza, klaustro gotikoa, komunak, ikuztegia, dena begiratzen ari dira. Baina gure gelatxoetan ez dira sartuko. Ez dira ausartuko.

- Kezkatuta nago, Egozkue. Zainak jauzika ari zaizkit.

- Neska dela eta?

- Zerrikume hauek lortu nahi dutena lortzeko daude, zirt edo zart.

Egozkuek buru-keinu arina egin zuen jeep-ez harantzago, bi pagoen artean erdi ezkutuan zegoen kotxe beltz bati errepararazteko.

- Ikusten kotxe hura? Hor dago iskanbila hau antolatu duena. Polizi komisarioa da, Petronio esaten diote. Ongi ezagutzen dut. Berak uste baino hobeki. Burua egingo nuke bere bateko urrea jokatzeko ari dela.

- Eta horrek zer esan nahi du?

- Orain arte egiten utzi diote. Baina ez du ezer lortu, eta alto paratuko diote libururik gabe itzultzeko denean. Orduan guk instantzia altuago-etara joko dugu.

- Ez diot horri lasaigarritik ezer ikusten.

- Akiulurena sentitzen dut, bihotzez. Hil ondoko mezak kantatuko ditugu bere arimaren alde. Hil da gero, salda bero, baina. Orain neska da garrantzizkoena. Uste dut ez dugula gehiegi kezkatu behar; neska bahitua edukitzeak bizkarrak babesten dio komisarioari. Esku hutsik itzuliz gero kromoren bat beharko du trukean aritzeko. Liburua eskuratzen ez duen bitartean, neska salbu dago.

- Eta liburua aurkitzen badu? -Eza edozer zegoen, lasai izan ezik.

- Orduan...

Baina Egozkue isildu egin zen, Petronio komisarioa kotxetik atera eta haiengana hurreratzen zela ikusirik. Lo gutxi egindakoaren itxura zeukan, eta Estatu Lehendakari bati duin lekizkiokeen betondo moreen tamainaren arabera, benetan haserre eta sumindua zegoela ikusten zen. Egozkuek burua makurtu zuen amiñi bat agur gisa. Petronio ez zen adarretatik ibili. Begirada azkar batez neurtu zituen Ezaren kanpo-barneak eta lehor mintzatu zen. Ezak ezagutu ere ez zuen egin eraso zieten gauean kalearen bestaldean itzal txiki bat baizik ez zen gizona.

- Zure gelara goaz, azkar.

Agindua emana zuen, nonbait, Egozkueren gelara iritsi orduko hainbat fraidek pasabidean itxoiten baitzuten, pazientzia bertutearen ariketa ez nolanhikoa egiten ari denaren traza guztiarekin, agente hodei batek edredoiak eta brebiarioak astintzen zituen bitartean, halako moldez non santu guztien izpirituak dantzan ari zirela pasabidean zehar ematen baitzuen, eta are, gaueko isuri lizun gehienbat borondategabe aspaldikoen urrina barreiatzen baitzen. Egozkuek poliki ireki zuen bere gelako atea, intimitate hauste hori bezalako bilaukeria erabateko duintasunez baizik ezin eramana dela aspaldi dakien plantarekin. Ate ondo-ondoan gelditu zen zutik, Petronioren bi agente sartu eta dena iraultzeari ekiten ziotela. Eza ate ondoan gelditu zen, kanpoaldetik baina, eta Petronio poliki-poliki paseatzen zen gelatik zehar, aspaldiko kuriositatea asetzen ariko bailitzan.

Dena ongi joango zen baldin eta kasualitateak poliziekin bat egin izan ez balu, izan baitzen kasua, ezen, gelako zoko-moko guztiak miatu eta gero, etsirik zeudelarik, kanpora abian ari zi-

renean, ajenteetako batek estrapozo egin zuela, eta ez erortzeko azken ahaleginean, eskua Egozkueren lan mahairantz luzatu zuela, halako molde non, guztiz nahigabe, mahai ertzaren azpiko botoia zanpatu baitzuen, Egozkueren gelako sekreturik gordeena Petronioren ikusmiran utziz; izan ere, diskagailuaren atzeko igeltsu faltsua ireki zen, kutxa blindatua ageri zelarik bere haragi birjinalak lehen aldiz erakusten zituen neskatxa balitz bezala. Egozkuek instintuz makurtu zuen kopeta eta esku irekiaren kontra eman; keinuak segundu bat baino ez zuen iraun, baina nahikoa izan zen Petronio konturatzeko. Honek mihia pasatu zuen ezpainenetik, katu txorigose baten antzera, eta trumoi ahotsez agindu:

- Ireki!!!

- Ez! -Egozkuek irmo erantzun. Komisarioak kalibre luzeko pistola bat atera zuen galtzarbetik. Halako esku txiki ezkozkoetan, kainoia zirudien.

- Irekitzeko edo neronek irekiko diat tiroz!!!

Zergatik ez zekiela, Ezari iruditu zitzaion apaizak, ezpata eta paretaren artean egoteagatik zerbait asmatuko zuela, eta horregatik arna-

sarik eta erantzuteko gaitasunik gabe gelditu zen ikusi zuenean apaiza, burumakur, lepotik zintzilik zeukan giltzatxo bat eskuan hartu eta kutxa blindatua irekitzen hasi zela. Lana bukatuta, Eza zegoen tokirantz jiratu zen, eskutzarrak irekirik ezintasun azalpen bat izan nahi zuen keinua osatuz; eskutzarrekin eginiko keinua, haatik, ez baitzen Ezari zuzenean begietara begiratzeko gauza izan. To, gizabanakoaren ezintasuna giza-erakunde eta antolamenduaren aurrean, to Verdi, to *Aida*, noiz eta orain, *Sooo* esan behar zuenean, begitandu zitzaion Ezari, apaiza esku propioez itotzeko gogoa handiagotzen zitzaion bitartean.

Baina ordurako komisarioa oldartzen zen altxorraren kobazulora, egarriz hiltzen ariko litza-tekeena iturrira bezain gogotsu.

- Zer da hau!!??

- 1936ko uztailak 19ko Euskaleko erremonte-egitaraua. Bitxikeria historikoa da. Zalea naizen aldetik, altxor txiki bat. Partidua suspenditu egin zen, bistan da. Kaliko la-zelai hartan ez zegoen erremonterako giro.

Egozkueren erantzunetan ez zegoen ageriko trufarik. Anfritroi ongi hezitako baten modu txukun eta amultsuan mintzatzen zen, honek Petronio komisarioaren porrotaren koloreak biziagotzen zituelarik.

- Eta hau!? -gomatxo batez bildutako gutunazalak ziren.

- Nire aurrezki-kontuaren urteko eragiketak. Ikus saldoa: 54.098 pezeta.

- Eta hau?

- Nire otoitz liburua.

Petroniok begiratzen zion hatz nikotinak hortuen artean oraindik zerabilen kalibre luzeko pistolari. Azken minutuan garatutako ahalegin alimale bati esker, kanpoko itxuran lasai agertzen

zen, hain lasai ezen astakeriaren bat egitera gertu legokeela sinets baitzitekeen. Kutxa blindatua bildutako paperak huskeria baino ez ziren; une batez pistola altxatu zuen bularraren parera, indarrik gabe, bestela bezala, tiro egiteko prest balego legez eta berdin bailitzaion bala nora joan zitekeen, inoren buruaz beste egitearen zozketa makabroa egiten ariko bailitzaion, bere burua ere zozketa barne zegoela, jakina. Are polikiago igo zuen pistola belarrien altueraraino, adar hauskor batetik eskegitako aran makabro baten antzera. Kainoiak printza azul-morreak distiratu zituen Petroniok, ero-begiez, hiltzeko tresna horren sistemaren bat martxan jarriko zuela nabarmen gelditu zen unean. Petroniok zerbait sakatu, klikada bat entzun eta kargadorea bere ezker eskuaren ahurrean erori zen. Kargadorea poltsikoratu zuen, ondoren.

- Goazen.

Polizia klase anitzeko haien gibeleratzea derrotaturik anabasan doan edozein gudarosteren antzekoa zen: azkarra, diziplina barik eta atzean uzten zituzten hilotzei erreparatu gabea. Jeep-etara igotzen ziren presaka, atzean zer uzten

zuten gehiegi zaindu gabe; eta hala, izan zen kasua ezen numero batek bere kapelua ahantzi zuela barreiatu edotariko objektuen artean, eta erdi harriturik erdi libertiturik, bere miserien artean trofeoa aurkitutako fraile batek erakutsi egiten ziela triskantzak konpontzen afanatzeko ziren dozena fraileri: Hispano-Olivetti bat!

- Gaur bi aldiz egon zara bizitza galtzeko arriskuan -zioen Ezak-. Bigarrena, komisarioa pistola-joko horiek egiten hasi denean.

- Eta lehena?

- Nik neronek estrangulatu nahi izan zaitudanean, kutxako giltza eman diozunean -Egozkue barrez zegoen Ezak esaldia bukatu baino lehen.

- Non arraio paratu duzu?

- Esan dut lehenago: komentuko tokirik seguruenean.

- Irakurri duzu?

- Bai.

- Eta?

Egozkueren aurpegia, emozio bortitz baten ondorioz edo, eraldatu egin zen, eta serio jarri, Ezak ordurarte sekula ikusi baino serioago, luzez gaindiko zerbaiten berri emateko tenore zai-

lean zegoela zirudiela. Hasperen luzea egin zuen.

- Hirurogeita zazpi urte ditut. Ez dut mundu honetan luze iraungo. Ez ditut halako inpresio lauso batzuk baizik gorde nire haurtzaroaz. Inoiz maite izandako jendearen aurpegiak nahasi egiten zaizkit, aita eta ama zirenak, osabak, izebak, anai-arrebak, lagunak, ikaskideak... gehienak joan egin dira; askotan ez ditut aurpegiak gogoratzen, eta haien oroimena umore, jario, ibai bihurtu zait barrenetan, arimaren txoko ezkuturen batean. Neuzkan ilusio gehienak erdizka bete ditut, eta beste erdiak frustrazioak dira; bizitzak ekarri nau komentu honetara, eta, Jaungoikoak lagun, hemen emango dut azken hatsa. Fedeak lagunduko dit azken txanpari ekiteko unean, lagunduko dit, lagundu beharko dit. Gai-xotasunaren aurrean. Zaharreriaren sufrikarioaren aurrean. *Lagundu beharko* dit. Fedea noski da bizitzaren justifikaziorik erabatekoena, kristau batentzat; baina gizona beti gizon, saskipetik ere: ahula, mendrea, ezgauza... Santuenak ere bere ahulaldiak ditu, bere alde ilunak, bere amildegi hondogabeak... Eta une horietan, san-

tuenarenean ere, zalantzak bazterrak harrapatzen ditu, etsipenaren koloreek ez diote berdeari tokirik lagatzen, eta mila galdera ernetzen dira, fede ahul horrek ezin izaten dituelarik horiek denak erantzun... Eta, guztien gainera, azken galdera sortzen da: pena merezi izan du, benetan? Bada, nik, aurreko egunetik aurrera, *liburu hori* zure eskutik jaso eta irakurri nuen egunetik, ozenki erantzun dezaket: bai, pena merezi izan du... Prosa leun eta dotorez gizon gazte batek idatzirik liburu sintzeroa da, nortasun sutsu eta bizkor baten erakusgarri, herkide kementsu eta gutxi bezalako baten ideia ematen duena. Susmatu bezala, euskal hugonote bat da, kalbinista, herexe bat, katolikoek lapurtua, oinperatua, engainatua, laidotua sentitzen dena. Jaungoikoaren maitasunaz, kleroaren orduko ustelkeria Gauza Guztien Kreatzailearen aurkako iraintzat hartzen duena. Ikasi egin duen gizon kultua da, munduaren berri badakiena, letraren eta kulturaren bidez lagundu nahi diona armaz ari diren bere sendikoei, bereganatu ahal izan duen kultura luzeak eta pribilegiatuak haiei ere onuraren bat ekarri behar dielakoan. Eta, horren

kariaz, sekulako karga, erlijiosoa ez ezik politikoa, duen liburua idatzi zizun. Liburu antologikoa, euskal *moderniaren* oinarria osatzera deitua behar zukeena, ezbairik gabe. Gure kultura, gure historia, gure herriaren katebegi galdua. Liburu historikoa, euskal literaturak sekula santan ekoiztu duen libururik garrantzizkoena, guk geuk geure buruaz daukagun iritzia errotik aldatzera deiturikoa. Euskal Herriak ere munduaren ikuspegi modernoari irekitzen zioten garai haietako haizeak edan nahi izan zituela behin-be tiko demostratzen duena. Euskaldunez egin, idatzi eta barreiatu diren topiko txar guztiak -letrarik gabek, basatiak, zakarrak- kolpe batez ezabatzen dituen. Mapa politikoan ordurarte zeukan tokia galdu ondoren herri hau deserri bihurtu zela zailtasun askorik gabe itsuenari erakusten diona. Baina hau ez da harrigarriena, zeren, batak bestearekin, askok pentsatu baitugu lehen edo beranduago horrelakoren batek azaldu behar zuela bazterrotan. Harrigarriagoa da ordea, nork idatzirik den jakin ahal izatea. Harrigarriagoa eta, era berean, poliki pentsatzen denean guztiz logikoa. Bai, poliki pentsatzen denean liburu horrek,

garai horretan, egile bakarra baino ezin zuelako izan errekako ura bezain gardena da; bost mendetako propaganda txarrak itsutu ditu zoli genituen begiak. Eta agerikoa behar zuena harrigarri bilakatu gure adimen maskalduarentzat. Adiskide, hau ikasgai izugarria izan da niretzat. *Aditua, jakintsua* nintzelakoan, eta ez naiz haur sano batek erraz ikusiko lukeena ikusteko gauza izan. Aitortu beharra daukat: ez naiz inor, ez naiz ezer.

Hizketan egin bitartean, komentuko ateraino iritsiak ziren, azken jeep-a errepideko lehen bihurgunetik nola desagertzen zen ikusteko unean. Egozkuek Eza hermano atezainaren zuloa bideratu zuen, esku-gonbidapen batez.

- Nork idatzi zuen, bada?

- Jainkoarena ez izan arren, begiramen handiegia diot nik izen horri ahotan nolana hartzeko. Asmakizun baten bidez adieraziko dizut, zerrorrek asma dezazun... Baina non arraio sartu da hermanoa? -artean atezainaren zuloan zeuden. Benetan beharrezkoa denean ez da sekula azaltzen.

- Nork idatzi zuen?

- Poliki, adiskide, poliki. Gauzak banan-banan... Ez al duzu esan lehen non ezkutatu dudan jakin nahi zenuela? Tira, bada...

Hermano atezainaren zuloko apalategi txikia nahasia zegoen, inoiz baino gehiago, beharbada. Aldizkari entsalada bat bazegoen, non *Marca*, *El Mundo Deportivo*, *Quiz*, *Penthouse*, *Playboy* eta *El Jueves* aldizkarietako ale ugari ikusten baitziren. Egozkuek eskua sartu eta lehen aldizkari-geruza hori zeharkatu zuen. Azpikoa intelektuala goa zen, Estefaniaren nobela mila eskutatik pasatuak eta *Gorila*-ren tebeoak erruz baitzeuden. Argitalpen kaos horren azpi-azpitik Egozkuek azalak gorrixkak zituen liburu txiki eta zahar bat atera zuen, garailearen irribarreak.

- Esan dut, bada. Komentuko tokirik seguruenan -eta Ezak liburua harrapatu nahi zuela ikusirik, berau erretiratzuz eta esku bat altxatuaz-. Eta orain asmakizuna -liburuxka eskuinaren ahurrean zeukan, eta ezkerra gainean pausatzen zuen, fereka egiten ariko bailitzaion-. Oraintxetik aurrera katebegia dela adierazten dizudan liburu honek aitzin-solasa dauka, zeinean kontatzen baita nolakoak izan ziren argitara eman

ahal izateko gorabeherak. Eta kontatzen da, adibidez, Parisen inprimatua dela, 1530 urtean, eta Francisco I Frantziako Erregearen etxeko inprimatzaile nagusia zen Geoffrey Tory-ren etxean inprimatua dela, eta zalantza zein beldur handiak izan zirela argitara eman baino lehen, bere edukia zela kausa, are, Francisco I Erregeak ez zukeela inprimatzeko baimena emango bere arreba Margaritak, aipatu behar ez dizudan beste Erresuma bateko Erregina berau, bere buroari egindako mesede bailitzan eskatu ez balio, egilea baitzen bere menekoa eta Erresumako senitarte nobleenetako baten semea...

Ezak ahoa idortua, lerderik gabe zeukan.

- Azpilkueta?

- Ez noski. Azpilkuetakoa Erromara emana zegoen. Gure egilea baino zaharragoa izaki, gainera.

- Orduan?

- Esango diat orduko familien berri. Inportanteenak, baina. Edozeinek ezin izango zuen semea Parisa ikastera bidali, garai haietan. Bakarren batzuk bai. Nortzuk? Erreparasatu ezazu

nomina: Azpilkuetarrak, Belzunegitarrak, Garrotarrak, Olokitarrak, Jasotarrak...

- Jasotarrak!!??

- Bada Jasotar bat, Parisen ikas...

Ezak ez zion esaldia bukatzen utzi. Zorabioak jota zegoen.

- Ez! Ez liteke! Esaidazu harpa joka ari zarela!

- Benetan ari naiz

- *Horrena!?* -bazirudien Eza bera ere ez zela izena ahotan hartzen ausartzen-. Baina, ongi ulertu badut, bederen, baina, ondoren gertatu zen guztiarekin, *egin* zuen guztiarekin -protesta modukoa zen Ezarena-. Nork eta *horrek!* Ez liteke! Okerren bat egon behar du...

- Ez dago okerrik. Eza, adiskide, ulertzen dut zure ezin sinetsia, baina beharbada ez da hain harrigarria, alderantziz, xehetasun guztiak bere tokian txertatzen dira... Zer diote protestanteek bere misio-lanari buruz? Axalekoa izan zela, XIX. mendeko misiolariak Japon eta Txinan misio suntsituak baizik ez zituztela aurkitu, bere misio-lanak ez zuela sekula eduki eskrituren oinarria, abenturazalea zela santu baino areago... fedeki-

de despetxatu bat baizik mintza ezin daitekeen moduan mintzatzen dira. Bestalde, nork uka dezake Ekialde Urrunera joateko arrazoi nahikoa izan zuela? Izan ere, nork irakur dezake humanoen arimaren hondoan, azken motibazioak, azken nahi ezkutuenen berri jakin ahal izateko? Amonasro, etiopiarren errege bera da Aida, bere alaba, txantajeatu nahi duena Radamés bere maitalea traiziona dezan, bere klasekoen interesen alde; esan nahi dut: zer ez zuen egingo seme prestu batek bere familiak, gerra bat galdu berria, ohorea, lurrak, ondasunak eta omen ona berreskura zitzan? Ez al zen lehen hartutako bideak, bestek okertutzat jotzerakoan, gogo gehiagoz edo gutxiagoz, zuzentzeko gertu, prezio horretan bere sendia lehengo egoerara itzultzea lortzen bazuen? Zer geldituko zen, orduan, Europa osoan berea bezalako izpiritu zohardi eta suharra erakarriko zuenik? Zer geldituko, ustelkeria intelektualaren aurkako borroka galdu duen batentzat, erdeinua eta iraina besterik? Ez al zuen duinago kausituko fede eta helburu berriak besarkatzea bazterrotan bil litzakeen trufak eta laidoak jasatea baino? Eta, bestalde -finitu

zuen Egozkuek, naturaltasun osoz-, gauza jakina da behin erretzeari utziz gero, erretzaile ohiak, damutuak, direla tabakoaren aurkako gurutzada bortitzenak eta intransijenteenak bultzatzen dituztenak...

Ezaren irria apal jaio zen ezpainen ertzean, *in crescendo* joan, eta minutu batera karkailak Aitorgoitiaren inguruko pagadi guztian entzuten ziren.

Itxoitea, besterik ez zegoen, eta Ezak begira egotearen gozo-mikatzak dastatzen zituen, egoera hori bedeinkapena edo madarikazioa ote zen oraindik erabaki gabe, bigarrena sinesteko gertuago, hala ere, bere buruarekiko bakarrizketan murgildurik eta Havana Club 7 urtekoa erosi berriari atxikia. Maiz ez dakigu bizi garela amesten dugun edo amesten dugula ustean bizi garen. Hitzak ditugu leungarri. Ideiak osatzen dituzten hitzak. Ideia okerrak eta zuzenak, okerretik bezainbeste zuzenetik ere badauzkatenak, gehienak. Hitzak ditugu traidore, parabisu berriak irekitzekoak bezala ohol salbagarriak hondoratze-koak. Egiaren izenean mintzo gara gezur baten magalean hiltzeko. Gezurrak, alimaleenak ere, ez du inoiz aldeko lekukorik falta. Hain du itxura ederra. *Et voilà justement comme on écrit l'histoire.* Sarraskiaren historia, zer besterik. Voltairerena, omen, baina ez dut uste lehena izango zenik, ezta azkena izango ere. Gizon batek erraz egin dezake borroka gezur osoa den gezur baten

aurka, baina ez da erraza egiatik puxka bat, handiagoa edo txikiagoa, duen gezur baten kontra borroka egitea. Ekialde Urruneko ebanjelizatzaierik garrantzizkoena, bakarrik hamaika urtetan 700.000 arima fede egiazkora itzuli zituena, kalbinista porrokatua izan zela lehenago? Bere pasio egiazkoek ez eta bestelako interes sasikoek, besteren presioek, lerratu zutela beste aldeara? *Flutti di sangue scorrono sulle città dei vinti... Vedi? Dai negri vortici si levano gli estinti... ti additan essi e gridano: per te la patria muor!* * Arraioa! Kutsakorra duk, gero, *Aidaren* istorio hau, hala jarraitzera arrazoia eman beharko zioat apaiz kontraesankor eta demiurgo horri! Eta horrek ezer aldatzen al du? Horregatik uzten dio Ekialde Urruneko ebanjelizatzaierik garrantzizkoena izateari? Ez, bistan da. Baina *gertaera guztia* ezagutzeak hankaz gora irauliko luke bost mendetan zehar barreiatutako doktrina ideologiko intsidiosoa, gertaeren parte bat lotsagabeki ezkutatzean oinarritu dena, doktrina ideologiko infamea, ukatzailea, herra-ekarlea, gorrotagarria eta gorro to-pizgarria. Gezurrik pozointsuena egia guztia ez esatea baita, eta Ekialde Urrune-

ko ebanjelizatzaileak handiena ez zen jatorrian katolikoa izan, kalbinista baizik.

Azken esaldia gustagarria gertatu zitzaion, eta errepikatu egin zuen bere baitan, halako batean ozenki errepikatzeko tentazioari eutsi ezin izan zion arte. Kalbinista, aizue. Zuen santurik handiena kalbinista bat da. Akuiluk zioen Ekialde Urruneko harakina barazkijalea zen. Tenorio homosexuala, Shakespeare analfabetoa, Gandhi hiltzaile ankerra, Malcom X zuria, Hipokrates al-baitaria... Eta bi basokada ron-ek areagotu zioten sabeleko gune zehaztugabe baino sakon batetik gora zetorkion algarazko arnasa. Areagotu ez ezik tinkoagotu, sendoagotu, abesbatza baten algara polifonikoa zirudiela jaulkiarazi arte. Faltsukeriaren eta manipulazioaren agerpenek oro efektu berdintsua eragiten zioten. Algara eta politika hidrografikoaren urtegi guztiek ezin aplaka zezaketen egarria. Baina bahitua zeukaten Margoten irudiak seko bat-batean eten zizkion barre egiteko gogoak. Ezker eskuaz hel-tzen baitzion ron botilari, bakarrizketa alde bate-ra laga zuen ezker esku tabernari horrekin mintzatzeko, eta ekatzak, hi, ekatzak, esan zion,

bota zak xorta bat, egarri naiz eta, zergatik autosuizidatu edari iparramerikar edo europarrekin, mozkor giten Havana-rekin, hordiaren lasaia gozatu ahal izateko duintasuna galdu gabe, *sobria ebrietas*, jakina, aspaldiko amets zahar eskuraezin hori. Eta behin basokada ron eskuin eskuan zuela, altxa eta solemneki aldarrikatu zuen:

- Nire besoa hire alde jarri ezin izan dudanez, Fidel, gibela eskaini nahi diat une honetantxetik populuaren eta iraultzaren alde.

Ondorengo segunduetan kalkulatu nahi izan zuen zenbat hektometro kubiko ron izango ziren beharrezko hainbeste mendetako infamiak ito ahal izateko, eta kontuak ez zitzaizkion ateratzen, itsaso oso bat bai bederen, Karibeko herrialde guztien artean ehundaka urtetan produzi zezaketena baina askoz gehiago, noski, kontuan hartu gabe infamiek, halako batean igerian ikas lezaketela, honezkero igerian ez bazekiten, behintzat, zeina oso dudatzekoa baitzen; eta inguruan begiratzea nahikoa baitzen dudak edukitzeko. Inguruan begiratzea eta ikustea zenbat litro edari alkoholdu bidaltzen zituzten eztarri-

tik behera gizagaixo haiek, zenbat edate-saio eginak ziren infamia-dosi izugarri horiek eta guzti bizirik iraun ahal izateko, eta hala ere alferrik zen, marka bat bezala baitzeukaten ariman, gero aurpegira maiz igotzen zena, argiro erakusten zuena infamiak igerian ikasiak edo ia guztiz ikasiak zirela erakusten zuena. Nola ez zuten bada, edukiko, bilaukorta honetan, gezur ikuilu okaztagarri halakoa, bilaukorta, bilaugorte, *Doi-lorland*, denek ogi puska platerean sartzeko prest dauden honetan, Iskariotearen musua amarena bezalakoa irudi lekizukeen honetan. Ezak beste basokada bat igorri zuen tripetara, eta berriro altxatu zen:

- Fidel, hire ahalegin ekonomiko izugarriak ez dezala ahantz azken neurri hau, erabakigarria izan daitekeena: saia hadi herri honetako gibel guztiak, alkohola metabolizatzeke ezagutzen diren makinarik perfektoenak, edo ahalik eta gehien, bederen, hire kausaren alde altxarazten.

Komunitatearentzako erreferentzi punturik garrantzizkoena, to, to, eta euskalduna zelakoa ahantzi, erresuma atormentatu eta hondatu batean bizi izan zena, to, tormentu fisikoaren bela-

rri belztuak edozein egunetan dardarrean jartzzen gaituenean, to, eta ez nauk omenka ari, ez horixe, nihaurk ikusita baizik, ez pentsa, eta non arraio edukiko dute Margot, zer alukeria egiteko gauza izain diren, aita eta anaiak borrokan eta ama, Maria, egunero negar batean, Maria deskontsolatua ezizenez ezaguna izateraino, berarentzat inportantea dena guretzat ere bai: esango al duzue hemendik aurrera beste hainbeste? Gure nortasunaren adierazgarririk funtsezkoena! To, to perla erretolikoa, polita, gero, ahoa bete hortz esateko modukoa. Zer nortasun, baina? Zein sartzen da gure horretan, baina? Kiskalita-ko herexeak ere bai? Zer nortasun lezake errauts baino ez denak? Ekatzak beste pote bat Havana, handia baina, parrez lehertu edo parrez erditik ireki eta hustuteko gertu naukazubie, gezur eihera halakoak, aiko maiko ederki egosia, emaidazue Havana, emaidazue Havana ausarki, edantzak Havana Club, herri tutulikatua, zuek, zuek, gibela oraindio ezertarako daukazuen horiek, handia, galanta, borobila, hutsa, hiruko urrea hiltzeko bateko urrea ez duzubie sekula edukiko ta, horra hor dena, horra, irudi u-ni-ber-

tsa-le-na, unibertso konetakoa, bestekoa bebai, galaxia guziyak be barne, handiena, handiena, horixen, han-di-e-na, Finis Terrera erromes gateko bezin andiya, ustelduezina, narkotiza nazazu, poxi bat geyo, zerbitzari leial zatzaizkidan ezker esku horrek, horrekin, korrekin, zazpi urtekoakin, alako ugari bear zetiat neonek kau bezalako ale puska disolbatzeko, hemen gezurra esan egin dutelako, ulertzen? erran egiten den zerbait da guzurra, ahoz erran, egiaren bat ere bai tarteka, baina beti erran, kala, abuarrekilan, inoiz ez idatzi, izkiriatu, sekula ez orain oso gutxi artio biñipin, sekula ez Ekialde Urruneko ebanjelizatzailearen arrain-labana erabiltzeko saiakera deskubritu den arte, beintzet, eta orrexengatikan guzurak anka, buztan, zain llaburrak, motxak dizkizu, guzur borobil horietakoak errateko bezik ezpaikara orain gutxirarte gauza izan, esateko, gainera, ez bear lez izkiriaturteko, bertzek bezala, ta olaxen gusurra mingaiñean edukitzen den zerbait jok, mingaiñetik hortzera, ahoko zulo betean urten, jario ezpain alderdi bietatik, ezpaine-tan erabili, arnasa adina eduki, baita ere, zer naitzuesatea, zertako geio, nik Havana geyo biyat,

bestela ezindiat, gaña harrapatzen nau bestela, oinbertze putakumia dabilela ikuste hutsak kolikak ataatzeko punduban ezartzen bainau. Egia-
ren kolorean gezurra esan beharrak, horrexek sortzen baititu munduko gerrak, eta esan zuena, erran bazuken, erran ziken, to, emaiok bira mundubari eta jantziagoak bai aurkitu, akaso, biño ez berdaderoagoak, to, eta non eukiko juek Margot biyotzekúa, non eta nola, eta horrek be, horrek batezbe erretzen zizkidak erraiak, bertze trago bat inbijuat, *sobria ebrietas*, jakiñe, oaindik etxuat duintasuna galdu, ez guzti guztia bederik...

Eta mozkorraldiak eragindako degradazio bidea erdi korritua zeukan une hartan, botilari laurden bat baizik gelditzen ez zitzaion une hartan, hain zuzen, txirrin zorrotz bat aditu zen. Inork hots egiten zuela telefonoz, alegia.

* Odol itsasoak erortzen dira bentzutuen hirien gainean...
Ikusten? Zurrumbilo beltzetatik hildakoak altxatzen dira...
Seinalatu egiten zaituzte, oihu egiten dizute: aberria zuregatik hiltzen da!

- Ezagutu duzu ahotsa?

Ezaren lepoa hondoratu zen bizkarren artean, galderaren erantzuna ezezkoa baino ezin zitekeela izan adierazi nahiean.

- Nolakoa zen? Pitzatua, zemaikorra? Zigarro pila bat erre ondoren ozpin trago bat edan izan balu bezalakoa?

- Bai, horrelakoxea -esan zuen Ezak, jerez ozpina edo sagar ozpina ote zen galdetuko ez ziolako esperantzan-. Komisarioa dela esan dit, behintzat.

- Orduan bera da, Petronio.

- Neskarekin hitz egin ahal izan dut; bon, hitz egin baino, ahotsa entzun diot -Ezaren betarteak, nekatua eta ajeak jotakoak egonagatik, aspaldi ez bezalako atsedena islatzen zuen, hori asko ez bazen ere, eta Margoten ahotsa entzun ahal izana ez bide zen atsedeen horren arrazoirik txikiena.

- Ongi al da?

- Putakumeka ari zitzaien.

- Ez da oso jarrera zuhurra.
- Badakizu nolakoak diren oraingo gazteak.
- Zein da tratua?
- Neska liburuaren truke.

Egozkuek konpaktoaren bolumena igo zuen. Aitorgoitiara heldurik, hermano atezainak zuze-
nean bidali zuen Eza Egozkueren gelara, eta
han, iritsi zelarik, *Aida* katxarro horrek ematen
zuen ahalbide ia erabatekoan entzuten ari zela
ikusi zuen, ero itxuran, eraldaturik zirudiela,
bere Tabor mendi partikularrean bailegoen.
Ahots betean ari zen, ezin ezkutatzeko senti-
mentuaz:

*- Una larva orribile fra l'ombre a noi s'affa-
cia... Trema! le scarne braccia sul capo tuo
levó... Tua madre ell'è... ravvisala... ti maledi-
ce... **

Une batez esan behar ziona entzuteko beste
buru-gaitasunik izango ote zuen zalantza izan
zuen, baina bere beldurra funtsik gabea suerta-
tu zen; Egozkuek, Eza ikusi bezain pronto, bolu-
mena jaitsi eta arestiko elkarrizketa azkarra
eduki zuten. Berau bukatu bezain pronto, bolu-

mena berriz igo eta lehengo piura eraldatua, lurretik kanpoko hartu zuen:

- *Non sei mia figlia! Dei Faraoooooniiii tu sei la schiava!* **

Ezak ordu luzeetan metatutako tentsioa askatu zuen, nerbioen kontrola galdua, eta apazari sotanaren paparretik heldu zion:

- Egozkue! Jainkoarren, Egozkue!!! Uztak opera puta hori behingoz!!!

Egozkuek kristauen bertuteei buruz egiten zuen bere gisako interpretazioan ez zen sartzen beste matraila askotan jartzea, ez eta edonork astindua izatea. Beste edozein egoeratan ez zuen Ezak eskuak gainean paratzea onartuko; baina hain zen egiazkoa, berezkoa, erakusten zuen zorabioa ezen Ezaren keinu bortitzak uste-kabea harrapatu baitzuen, haserretzeko betarik eta asmorik gabe. Zegoen hodeitik errealitate ukigarriagoetara jaitsi zen, bederen.

- Lasai, gizona, lasai. Zer dugu, bada?

- Petronio komisarioak, edo dena delako horrek, neska liburuaren truke esan du, eta horixe egin behar dugu minuturik galdu gabe, trukea prestatu, aditu!?

- Et, et et et... Polikiago, gizona -Egozkue erreazionatzen ari zen, eta bazirudien orduantxe hasten zela hartzen bestearen aire erronkaria ordurarte, esan gabe bazen ere, elkarren artean finkatutako hierarkiaren mailak irauli nahi izatea legez-. Liburua ez da komentu honetatik aterako, kosta ahala kosta.

Eza bere baitan bildu zen, oldarra prestatzen duen zezena bezala, eta zer pisuzkorik edo eba-
kitzailerik bilatu zuen inguruan, komentzitzeko argudio gisa. Egozkuek pistola bat atera izan balio horrek ez zukeen bere oldarra geraraziko. Mihira etorri zitzaion mehatxurik bortitzena jaulkitzeko keinua egin zuen. Egozkuek, aldiz, kasu handirik egin gabe esku bat paratu zion lepo gainean, egoera bortitzegi bihurtu baino lehen.

- Esan dut liburua ez dela komentu honetatik aterako. Ez dut esan neska libratuko ez dugunik. Ez gaude horren etsituta.

- Zu ez beharbada, ni bai, ordea!!

- Errekurtsoak badauzkagu. Fio zaitez. Behar bezala erabiliko ditugu.

- Egozkue, ezin dugu denborarik alferrik galdu.

- Ez. Zuretzat, ordea, hamar segundu galtzea zerua zure buru gainean amiltzea bezalakoa da, une honetan. Ni buru-hotzagoa nauzu, eta bada-
kit oraindik erraz gal genezakeela pare bat egun. Neska libratuko dugu, eta liburua ez da hemen-
dik aterako. Ikusiko duzu.

- Bai!? -Ezak lehen aldiz pentsatu zuen serio-
tasun guztiz apaiza zentzumena galdurik zebile-
la, eta beldur zen-. Nola, bada?

- Petronio komisarioa ez da, afera guzti hone-
tan, hirugarren mailako makarra besterik, pisu
askorik gabeko petral bat baino ez, lan zikina
egiten duen morroia. Mina, min fisikoa, alegia,
eragin dezake, baina besteren aginduz, beti ere.
Besteren aginduz edo bestek ez ikusiarena egi-
ten dutenean. Guk gorago joko dugu. Petroniok
negoziatu nahi duela? Ongi da. Baina ez dugu
berarekin bakarrik negoziatuko. Kasik esateko
nago negoziazioa berak bere mutur zikina bate-
re azaltzen ez duela egin litekeela... Baina, bai,
neska bere eskuetan dago, etor dadila Petronio
ere. Margot libratzeko eta liburua ez galtzeko,
ordea, negoziazio, nola esan, osoagoa egin be-
harko dugu; etorri beharko dute, adibidez, Go-

bernadorea, Barne Ministroa, Kultur Ministroa, bertako oposizioko ordezkarien bat...

- Bai, eta EEBBertako lehendakaria, eta...

- Ez duk sinesten apaiz xume honek horrelakorik lor dezakeenik, ezta?

- Jakin nahiko nola, bederen.

- Badira moduak. Nork bere aldetik puska jartzea, horixe baino ez da. Zuk ere bai, noski.

- Nik!?

- Zuk neska libre ateratzea nahi duzu, ongi dago hori, zure goren mailako jendetasuna eta altruismoaren erakusgarria da, noski... Baliteke, ordea, bestelako interesik ere edukitzea, hain zuzen ere, hain altruismo orokorrekoak ez direnak, ni eta nire kondiziokoak goza ezin gaitzkeen plazer klase guztiz mundutar batekin loturikoak, emearen xarma eta tirazoarekin zerikusirik dutenak, zabarkeria barkatzen badidazu emearen usainarekin zerikusia duketenak...

- Buka dezagun, Egozkue. Zer nahi duzu?

- Neska zuretzat eta liburua niretzat.

- Neska libre utzi liburuaren truke, esan nahi duzu, noski. Ongi. Baina otso hori harrapatzea ez da erraza izango.

- Badira metodoak, esan dut lehen.

- Bai, jakina.

- Bilera bat egingo dugu hemen bertan, Aitor-goitian. Barne eta Kultur Ministroak etorriko dira, komisarioa eta bera bezalako konpartsa batzuk ere bai.

- Noski.

- Ezetz? Pertsona oso berezi bat etorriko dela esaten diegunean ezin izango diote gure proposamenari ukorik egin. Pertsona hori nor den? Florencio Juandeaburre, jakina.

- Dakidanaren arabera, mundu erdia bilatzen ari da Juandeaburre, eta Interpolek berak ez omen daki non dabilen.

- Bi egun -apaizaren begiek dirdir egiten zuten-. Bi egun eta hemen izango dira guztiak, Juandeburrerengandik hasita.

* Espektro izugarri bat ageri da itzalen artean... Dardar egizu! Haragirik gabeko besoak altxatu ditu zure buru gainean... Zure ama da... ikusi... madarikatu egiten zaitu!

** Ez zara nire alaba! Faraoiden esklabua zara!

Bi egun lehenagotik poliziak moztu zuen Aitorgoitiara zihoan bide-adarra, inondik ere ikusten ez ziren obra batzuen aitzakian. Denbora amatu beharrez bertatik paseoan ibilitako inor izan balitz, harriturik ikusiko zukeen denbora tarte txikiaz bereiztutako dozenerdi bat kotxe ofizial beltzen agindura hesiak nola irekitzen ziren ustez itxitako bide hori agintaritzaren ordezkariak zeharka zezaten. Aitorgoitiako ibilgailu-parkeak, usu ongi hornitua, ale berriak bazituen, eta ez nolana hikoak.

Eza, aurretik Egozkuerekin hitz egindakoaren arabera, argazki-makina eta guzti joan zen bilerara hartara. Poliziak bidea itxi baino ordu batzuk lehenago hartu zuen Aitorgoitiarako bidea, eta hantxe gelditu zen zain, fraile batek amultsuki utzi zion zeldatxo batean, Egozkueren agindua jaso zuen arte. Berau ez zen iritsi batzarkide guztiak liburutegia egiten zuen gelako haritzezko mahai inguruan bildurik izan ziren arte. Hori horrela izan zenean, ustekabean sartu eta bertan

zeuden guztien argazkiak hartu zituen, lehenengo protestak -protesta biziak- entzun zirenerako karrete osoa egina zuelarik: eta hala, betondo itzeleko gizaseme baten lehen plano bat hartu ahal izan zuen, begirada infinitoan galdua liburutegia presiditzen zuen Jesukristo gurutzatuaren irudi lazgarria lagun zuela, argazki hondoan; edo eta muki-poilak egiten denbora pasatzen zuen beste beton do-zabal batena; gainerakoek eza-xolati, eskua trajearen maukatik pasatzen zuenarena; metal-ur bonbilatxoak etsipenez eskuan hartzen zuenarena; lo egin berriko orratzak urduritasunezko kolpeez ezabatzen zuenarena, eta beste halako batzuk: bilduma ederra benetan. Orokorrean esateko, han zeuden bildurik ikus daitezkeen jantzi gris inpekableenetako batzuk, baina ezustean harrapaturik, eta, hortaz, argazkia prestatu egiten denean berorietan agertzen den larderia definigaitz hori galdurik. Han zeuden, bizkarzainak eta zerbitzuko pertsonaiatxoak alde batera utzita, Barne Ministroa, Kultur Ministroa, Gobernadorea, Petronio komisarioa, Luciano Goñi eta oposizioko faktotun aurpegi hieratikoa. Askoz beranduago, Ezak argazkiak errebe-

latu zituenean, ezin izanzuen uxatu, halako jantzi dotore eramagatik ere, denak galtzontzilo hutsetan erretratatuak zirelako inpresio deserosoa. Bizkarzainak, asaldaturik, argazki-makina apurtzeko xede garbiaz altxatu zirenean Egozkuek alto jarri zien:

- Barkatu, jaunak. Argazkilaria ez da prentsarako ari. Etxeko argazkiburua da. Gure bilduma partikularrerako ari da.

Batzartuek ezina adierazten zuen marmar mingotsaz etsi zuten. Ezak bereganatua zuen zeremonia-maisuaren papera, ezin hobeki betetzen zuena, hainbeste distiraz non han bildutako guztiek bere akolito mendreak baizik ez baitzuten ematen, bere plazagizon dimentsioari hori baino gutxiagoko erronka txiki geldituko zitzaio-lako ezin argiago utziz. Ikaragarri gozatzen ari zen.

- Gure deliberoek egun pare bat, are, hiru egun har litzatekeela aintzat hartuz, Teatinoen Gorengoak baimena eman dit zeuek denak komentu xume honetan ostatu kausi dezazuen, berarek irauten duten denbora guztian. Hortaz, gure zelda probeetan etzan eta gure janari ez-

deusa dastatuko duzue bilera honek iraun bitartean; zeuen goren graduari egoki zaion erosotasun mundutiarrrik ez duzue hemen aurkituko, baina zeuen izpiritu zohardiak aise kausituko du solaserako pizgarri eta bake iturririk behin-behineko plazer gabetze honetan, are kontsideratzen baduzue hauxe dela komunitate honetako fraideek urtean hirurehun eta hirurogeita bost egunez eta egunean hogeita lau orduz gordetzen duten bizimodu apala eta bere baitan bildua. Teatinoen Kongregazioak ez du beretzat ohorerik edo eta jendaurreko ezagutzarik gizar-teari egiten dion zerbitzu xume hau dela kausa; alabaina, gure komunitateak, arraso apala eta baliabidez urri baita, eskertu egingo du, gure Jaun miserikordiaz beterikoaren izenean eta bere bihotzean bat eginik, zeuen borondatetik eror litezkeen eskerroneko agerkundeak, nola bailirateke amoinak edo eta edotariko sari asmo onekoak. Ihardunaldi hauek bukatu hitz egin ahalko duzue -hala espero- hermano ekonomo-arekin, atxilotu berri izanagatik inongo herra gaiztorik ez dizuena, zeinak ez baitu etsiko

zeuen borondate ukaezinari bideak eroso eta leun paratu ahal izan arte.

Entzuleen artean katarroaren adierazgarri izan ez eta beste zerbait adierazi nahi zuten marrantak entzun ziren. Egozkuek bere aldera itzularazi zituen pazientzia ezaren adierazgarri hauek, kupidarik gabe.

- Aurretik gaztigatu behar dut baldintza bakarra dagoela konferentzia hau egin ahal izateko: une honetan bertan agindu dezazuen komentu honetako ekonomoa egiten duen gure hermano Alberto Amutxastegi aske utzi dezatela; baita irratitik ahots sakon eta gozoaz eta kultura luzeaz mintzatzen den neska errugabe eta inuzent hura ere. Eta, azkenik, etxe honetako argazkilariari ohostu eta apurtu zenizkioten argazkigintza-materialak ere itzul ditzazuen.

Entzuleriaren artean begirada esanguratsuak trukatu ziren. Alegia, Barne Ministroak kolera gorritua begiratu zion Gobernadoreari, eta honek, bere aldetik, infernuko garrak zurbiltzeko bezalako begiradaz egin zion so Petronio komisarioari. Eztarriko marrantak areagotu ziren, Gayarre edo Arriaga antzokietan burgesia gaizki lo

egindako batek Mozart-en sinfonia baten bi mugimenduren artekoa aprobetxatuko bailuen arnas aparatuarekiko zor historikoak berdintzeko. Gobernadorea, oraindik aztoraturik, arduratu zen gaiaz:

- Atseginez esan ahal dizut bai bata eta bai bestea aske uzteko agindua eman dugula gaur goizean bertan, hona abiatu baino lehen, eta biak honantz datozela, euren presentziak hemen gaudenen arteko edozein susmo txarrik uxa dezan.

Ezak, argazkien gorabehera eta gero denen oharkabean gelako izkina ilun batean eseri zena, komentu osoan entzun bide zen lasaitasunezko bafada bota zuen, horrelako eskandalurik sortzeko borondaterik eduki ez bazuen ere. Lipar txiki batez soako guztiek bere irudia izan zuten zentru. Barne Ministroa, hala ere, omen zen konforme ez zegoen bakarra. Denbora alferrik galtzen ari zelako susmoa egin zitzaion. Batere gustokoa ez duen saltsa batean sarturik dagoenari dagoen tonu erdeinuzkoan mintzatu zen.

- Bon... Ez naiz adarretatik ibiliko. Esan zaigu Florencio Juandeaburre agertuko zela bilera ho-

netara; izan ere, hori dela eta gaude hemen gauden gehienok. Gure anfitrioiaren dohainak gutxietsi nahi gabe, azaldu behar dut nire protesta, Florencio Juandeaburre gure laguna ez delako inondik ere, oraingoz bederen, ageri...

Egozkuek, burua pittin bat amilduz eta ezer esan gabe ate ondoko txirrin bat sakatu zuen. Txirrinaren joaldiari prestu erantzunez, atea ireki zen eta hermano atezaina agertu zen, *Kuko* ha- maikakoan sartzen ez zuteneko ernegatu itxuraz, bere sekularen sekulako Portland Trail Blazers-en txandal eta guzti, berezko baldarkeria areagoturik hainbeste ttattar aukeraturen erdian. Ai ai ai, pentsatu zuen Ezak, mozoloa ikusirik, ingurubuelta gehiegirekin ari da gure Egozkue, ezer onerako, zertara zetorrek arlote hori eszenaratzea orain, Juandeaburreren zain dagoenean kristo guztia. Baina aiaiai guztiak irentsi zituen atezainak bi pauso aurrera egin eta Barne Ministroaren aurpegian lehengo aldiz piztu zenean, benetan piztu baina, interesaren argia. Ministroak eskuak besaulkiko besoetan bermatu eta gorputza altxatu egin baitzuen apur bat,

emozioa ateratzen ez utzi beharrez dardara ar-
ro batez esaten zuelarik, ahots meharrarekin:

- Florencio... Joño, Florencio... Ez nizekizun
grina aszetiko hauek ezagutzen...

Epilogo

Aitorgoitiako elkarrizketetan lortu ziren itunek, ehundu ziren akordioek -bi edo hiru alde nola han bildutako alde guztiak ukitzen zituztenak ere- laster eduki zituzten beren ondorioak. Deliberazioneak gogorrak gertatu ziren, orokorrean, eta eztabaidak, sutsuak. Akordio guztiak gehiengo soilaz hartu ziren, han onartutakoa gero bete egingo zela konpromezuarekin, nahiz eta, horrelakoetan ohi denez, zenbait erabaki denon gustoko ez gertatu.

Erabaki horietako bat zitzaion desatsegina, bereziki, Kultur Ministroari: bere dimisioa eskatzen zuena, hain zuzen ere. Hain desatsegin, non, lehenengo une batean, bete ez bete ibili baitzen zalantzan berekiko; badaezpada ere, kargua utzi baino lehen asuntua ahalik eta gehien luzatzera gertu zegoen. Inor berantetsi omen zen, ordea, Aitorgoitiako bilera bukatu eta astebetara bere aurkako kanpaina hasi baitzen egunkaririk garrantzitsuenetan, salatzen zuena enpresari batek -Juandeaburreren izenik ez zen

inon aipatzen, baina- Volvo berria erregalatu ziola ministroarengandik jasotako mesedeen ordainez.

Oposizioko taldeek parlamentuan ager zedin eskatu zuten, kazetariak egurra eman zioten, baina ministroak erabaki zuen aurre egiten ahal ziola kanpaina horri, eta, beraz, ez zuela oraingoz presarik bere burua zaldien hanken azpira botatzeko; are, bere izen onaren aurkako kanpaina hain iruditu zitzaion zital eta zikoitza, gezurtia, funtsgabe eta mixerablea ezen borrokarako gogoia piztu baitzitzaion, eta, lehen aldiz, hasi baitzen pentsatzen agian, defentsa ongi prestatuz gero, ezin izango zutela kargua uztera behartu.

Alabaina, bilera ondoko hamargarren egunean, espero ez zuen bisita bat eduki zuen, Barne Saileko Gutie rrez-ena, hain zuzen. Berrieta askorik gabe bideo-zinta batzuk utzi zizkion mahai gainean, bere erabakia hartzen lagunduko ziotelakoan. Kultur Ministroak bakardadean ikusi zituen bideoak. Ondoren kemenak oro ahitu zitzaizkion. Negar ere egin zuen. Batean Elsarekin zegoen, ohean. Bestean Amandarekin. Esze-

na pare batean kondoiak komunetik botatzeko eragiketa delikatu ari zela ageri zen, piura ezin barregarriagoan. Hiru egunetan ez zen etxetik ateratzeko gauza izan, baina hala ere ezin saihestu zuen Gutierrezen telefono-deia: «Gehiago ere badaukagu» esan eta telefonoa eskegi egin zuen.

Hamalagarren egunean dimisioa izenpeturik utzi zuen lehendakariaren mahai gainean. Ondoren bere bulegora joan zen bere gauzak biltzeko asmoz. Elsa zeukan zain. Agur esatera etorri naiz -jakinarazi zion-, ez dut ezer zure aurka baina, badakizu, pertsonak aldatu egiten gara, ulertzen? Ikusmiratik desagertzen zelarik inoiz baino ederrago zegoela iruditu zitzaion.

Handik bi egunetara berripaperetan irakurri zuen izendapen berriaren albistea: Jorge, ordu-rarte bere idazkaria izandakoa zen handik aurrera bere bulegoan eseriko zena.

Zaletasuna Murcian piztu zitzaion, baina han ez zen apenas aritu. Golflari zen aldetik hura zen bere zelaia, hura bere etxea. Baita sekula ez bazuen erdietsi zelaiko *handicap*-a -70 kolpe- berdintzea ere. Huraxe zitekeen azken aukera Murciako administrazio publikora -non Piperraren Sustapenerako Batzordearen Lehendakaria baitzen- itzuli aitzin. Zulotik sei bat metrora baino ez zegoen. Hortaz, behera begira jarririk, hankak batu eta eskuak gerripean elkartu zituen, pega-pega eginda eduki arte, otoitzean ari balitz bezala, edo, hobe, txiza egiten ariko bailitzan eta *putt*-aren giderra gabe bere kider propioari eusten ari bailitzaion, eta eman behar zuen kolpe erabakigarrian kontzentratu zen, ez baitzen gauza bera, behin Murcian, halako komentario zehaztugabeak esaten ibiltzea edo «han aise berdintzen nuen zelaiko *handicap*-a» bezalakoak hitzetik hortzera bota ahal izatea.

Kolpea eman zuen, baina pilota ez zen sartu. Dezepzio txiki bat izan zen baieztatzea Goberna-

dore kargutik zesatuko zutela behin ere ditxosozko 70 kolpeen marka lortu gabe. Baina ez zen oso larria; horregatik berdin esan lezake zelaiko marka berdintzen zuela, eta are, dozenerdi kolpe markapetik egiten zituela ere. Murcia urruti zegoen.

Makila-emaileari hurbildu zitzaion, eta ohi zuenez, gerrian barrutik sartuta zeukan alkondarra zuria kanporatu zuen, gero agerian gelditzen zen alkondara-muturrarekin betaurrekoen kristalak garbitu ahal izateko. Ondoren txalo batzuk eman zizkion mutilari sorbalda gainean.

- Murcian egongo naizenean zure falta nabarituko dut, Javier.

Belmontek sasikoa, gezurrezkoa modan jarri zuen arte mototsa moztea guztiz ohikoa zen zezenketari uzten zioten toreroen artean, mototsa bera egiazkoa, ilezkoa zelako, hain zuzen, trenztatua, zaindua. Guztiz ekintza solemnea omen zen, familia giroan egiten omen zena; senitartekoen poza eta toreroaren tristura zuria beltzaren gainean bezalakoak omen ziren. *Frascuélo*-ri 1890eko urriaren 20 batean moztu zioten: bere emazteak mototsa bost zatitan banatu zuen; seme-alabek, banan-banan, moztu zituzten zati horietako bakoitza, emazteak urrea bailiran bildu omen zituenak. Guraizeen eragin bakoitzean *Frascuélo*-ri arima zati bat erortzen ziztzaion.

- Mototsa moztu didazue.

- Pozik egon zaitezke beste zer bat moztu ez badi zugu.

Petronio komisarioa mintxuria egin bailitzaien zegoen, begiak zuri, bi ilargi bete bezain

zuri. Gutierrezek egindako akatsen zerrenda gogorarazten zion.

- Lekualdaketa ongi etorriko zaizu.
- Hil egin nauzue.

Lanpostu berria, non jubilatu artean gelditzen zitzaizkion egunak -ez askorik, bestalde- pasatzera kondenatua baitzen, mapetan ere ageri ez zen tokian bete behar zuen, zeregin burokratiko munta txikikoak egiten ihardunez.

Ez zen San Isidorako barrerarik izan. Zezenak telebistatik ikusten konformatu beharko zuen, nork eta barreratik zein ederki ikusten ziren hain ongi zekien komisarioak.

- Uste dut ezagutuko duzula seme galduaren parabola; baina, zer ari naiz, komentu batean hainbeste denbora eman eta gero, hori ez ezik eskritura saildunen interpretazio oso bat egiteko gai izango zarela ez dut zalantzarik egiten. Beharrik ez zaituzten apaiztu! Bada, demagun zu zarella etxera itzuli den seme galdua eta ni, zure itzulera ospatzearen, etxeko arkumerik ederrena sakrifikatzeko prest dagoen aita. Bozkario eguna da gaurkoa, jai handi eguna, musikariek jo eta dantzariak dantza egin dezaten, poztu gaitzen elkarrekin eta topa dezagun berriro elkartzen garela ospatzeko. Nahikoa denbora izango dugu gogoeta egiteko, aurrerantzean gure aitasemearen arteko harremanek nola behar duten lehengo errakuntzak ez errepikatzeko moduan atzemateko. Alabaina, aitari aita izatea dagokio, eta semeari, seme. Askatasun handiko semea izango zara, hortik zehar negozio onak egiten segitzen ahalko duzuna aitaren bedeinkapenarekin, inongo oztoporik gabe; baina, zu bezalako

seme prestu bat ezin da bere kontzientziarekin bakean bizi aitaren etxea handiagotu eta haz dadin beharrezkoak diren lanak egin gabe, edo egiten lagundu barik. Aitak ikusi du, ez harridurarik gabe, ez pentsa, bere semearen berezko dohainak nola sendotu diren etxetik kanpo egon den bitartean, seme bixkorra gizon azkar nola bilakatu den, eta orain semearen trebeziak bere mesederako ere izango direla jakinik bozkarioz da. Errusiako sarea interesgarri zait, oso. Ez dugu, noski, arterik erosiko, bestelako produktak baizik. Aitak esango dio semeari zer eta non erosi, eta semeak bete egingo ditu aitaren nahiak. Portzentaietan ez da arazorik izango; izan ere, seme prestu batek badaki bere aitaren zoriona berea ere badela, aitaren etxalderako on dela berarentzat ere on dena, kalte dena berarentzat ere kalte den bezala... seme prestuarentzat, aitaren interesak eta bereak bat eta bakarra baitira. Berriki zeureganatu duzun heziketa erlijiosoari egoki zaion moduan mintzatzen ari naiz, ezta?

- Guretzat azken balantzea positiboa baizik ezin daiteke izan: ezin esan dezakegu ministroaren erortzean oso lehen mailako papera jokatu dugunik, baina hala gobernadorearen dimisioak -hein handi batean gure proposamenei esker aurrera eramana-, nola Fundazioko zuzendaritzan ordezkari bat sartzeak gure posizioak tinkoagotu egin dituzte; ez dugu ahaztu behar, bestalde, bileran parte hartu ahal izana bera ere arrakastatzat har dezakegula, asuntu honetan noiz, nola sartu garen eta jokatzeko geneuzkan baza ahulak aintzat hartzera.

Aurpegiko muskulurik sekula mugitzen ez zuen politikaria exekutibarako txostenaren irakurketa bukatzen ari zen gainerako kideen aurrean, zeinek, orokorrean, ikara guztien galeria batetik ateratako esperpentoak baitziruditen. Disimulu-klase guztien maisuak, ziri-sakatzaile apartak, gezurrontzi ez nolanhikoak ziren, gauza bat esan eta beste bat egiten ohituak, *Megarica*-ko biztanleak bezala. Giroa asetasunez-

koa zen, umore onean zeuden. Adinez aurrera joandako gizon batek, hauteskunde kanpainen parte hartzetik apartatu zutena jendaurreko ekintzetan haur guztiek, bera ikusirik, negarrari ekiten ziotelako, hitza hartu zuen:

- Badago alderdi kezkarri bat, txostenean gehiegi ukitu ez duzuna: zer dago liburuaz?

Hieratikoak zalu eta bizkor eman zuen arrapostua; izan ere, galdera ezinbestekoa zen.

- Nire iritzi eta aholkua da giroa prestatu behar dela liburuak iritzi publikoan eragin leza-keen ondorio negatiboari aurre egiteko. Izango da hor nonbait buru on pare bat horretaz arduratu dena.

- Ongi da. Baina Madrila joaten bazara gaia pixka bat lantzera ez da gaizki etorriko.

- Eta zer egingo dut nik Erroman -galdetu zuen besteak ustekabeko umorezko ateraldi batez-, gezurrik esaten ez dakit eta?

Juvenalen esaldia entzunda, algaraka ekin zioten, esaldia Juvenalena zela batere ez jakin arren. Gauza miresgarria baita Erromako azti errai-irakurle batek beste azti batekin topo egin eta barre egiteko gogoari eusten ahal diezaion.

Luciano Goñik jarrera ironiko eta erronkaria hartu zuen, munduko sirena kantuek maiz aditu, eta aditu ez ezik gainditu dituelarik, horrelako gauzen gainerik, oso gainerik dagoenaren antza.

- Gezurra poeten lizentzia da.

Koko Ezaren begirada Goñiren ziluetaren atzetik lerro-lerro eta etzanik hedatzen zen ardo bonbila basoan galdu zen; duda egin zuen Judasen musuaren errepresentazio ugarien errolda bat -Giotto, Durero, Van Dyck, Rembrandt, Altdorfer- errezitatzea edo botila bakoitzeko latinezko zita bat eskatzearen artean, San Martin eta deabruaren arteko kondaira horren antzera. Baina ez zuen ez bata eta ez bestea egin.

Biak eseririk ziren aulki banatan, soto haren ardo-urrin hezeaz inguraturik, eta bien artean, zutik ezarririko upel txiki bat koroatuz, Château Petrus kutxa zegoen, bere hamaika botilekin. Ezer esatea alferrik zela iritzirik botila bat atera zuen kutxatik, eta kolpe azkar batez botila-ahoa upelaren ertzaren kontra kraskatu zuen. Sagar-

doa zerbitzatzeko bezala ezarri zuen botila, baina azpian ez zegoen basorik, eta ardo guztia zoruko ur-zulotik desagertu zen.

- Oliver Cromwell-en Parlamentuko eserlekua.

Goñik burua lehengo lepotik segitzen zuen.

- Oso ongi, oso ongi! -txalo egin zuen-. Gizon handia zara, ezta?

Beste bi bonbiletan lehengoak pairatutako patu berbera pairatu zuten. Goñi kezkatu egin zen lehen aldiz.

- Koko, hi, Koko, ez duk...

Laugarren botila oso-osorik birrindu zen zoruaren aurka, eta kristal apurtuaren zaratak amatatu zuen Goñiren esaldiaren bukaera.

- Shakespearek *Macbeth* idazteko erabili zuen silioia.

- E, Koko, Koko... Nahikoa da, ezta? Konforme, haserre hago, ulertzen diat bizpahiru bonbilla apurtu izana, baina handik aurrerakoa erokeria...

- Ana Bolenaren garbi-azpila! -aldarrikatu zuen Ezak bosgarren botila, zorura bota baino

lehen, hatz erakusleaz seinalatuz. Kraskada mingarria entzun zen.

- Ez! Itxoin!

Oihuak geldiarazi zuen Eza, seigarren botila eskuan.

- Ez, Koko, ez!! -Goñi arrenka ari zen, negarez ia-. Erotu al haiz!!?? Oraindik sei gelditzen dituk!! Ez hadi ero izan!! Erdibanatu egingo dizkiagu!! Norentzat duk probetxu botilak horrela alferrikaltzea!!??

Ezak ahotik heldu zion botila bati, eta inguruan begiratu zuen. Ontziak garbitzeko balio behar zuen harria, bere txorrota eta guzti, bi urratsetara baino ez zen. Botilaren hondoa hantxe kraskatu zuen. Nonbait metodo berria gustatu eta beste hiru xehetu zituen, bata bestearen ondoan.

- Utzidak bat, sikiraaagghh!

Goñik, zeharo onetatik aterata eta aparra zeriola besotik heltzen zion, txikizioari alto paratu nahian. Bere ahalegina, haatik, alferrikakoa gertatu zen, eta azken bi botilek aurreko laurek izandako fin berbera eduki zuten. Punperat etorri nahi zuten bi pilota zuri ziren Goñiren begiak.

Desastrea itzulbiderik gabea zela ulertu nahi gabe, edo ulertu ezinik, zoruan belaunikatu eta esku ahurrez bildu nahi izan zituen ur-zuloak ña-purki xurgatzen zuen isurki beltzaren azken tantoak, bafada konprenigaitz eta oihu artikulatuga-been artean.

Ezak irteerako bidea hartu zuen. Une batez ez zuela ezer esango irudi zuen, baina azken hitza eduki zuen Luciano Goñirentzat:

- Ikasi beste hau hire erreperteriorako: *Amicitia inter pocula contracta, plerumque est vitrea*

*

- Argitaratuko duzu laster batean, ezta?

Egozkueren keinuak ez zuela ulertzen islatzen zuen.

- Argitaratu? Berehala? Nork hitz egin du argitaratzeaz? Nor mintzatu da premiaz, presaz? Argitaratu? Ez horixe.

Orain Eza zen ulertzen ez zuena.

- Ez?

- Ez. Zertarako? Argitaratuz gero, zer aterako luke komentuenak? Neronek esango dut: ezer ere ez. Jendeak mitoak nahi ditu, ez egiak, are gutxiago jarlekutik eroritako mito birrinduak. Mito bat haustea ez da hain zaila, egin daitekeena da; baina kontuz, mito hori desegitearekin batera ez baduzu beste mito parekagarri bat sortzen, jorkaldia zure aurka bihurtzeko arriskuan zaude: jende mitozaleak, hau da, gehiengoak, nahiago izango du mitoaren sinesmen tinkoan irautea zuri bizkarra emanda. Hortaz, beste mito bat sinesmenen hasiko da, eta zuretzat gorrotoa baino ez du gordeko. Gorrotoa, bai, egoeraren oreka hau-

tsi, bere bizimodu lasaia nahastu, baretasuna izorratu diozulako. Jendeak ohikotasunak eman segurantz eta egonkortasuna ditu maite: etxera iritsi eta ohiko zarata domestikoak entzun, bere geografia osatzen duten elementu guztiak, okinarekin eguneroko hitzaspertua bezalakoak ere barne, beti bere tokian eta aldagaitz egon daitezten du laket. Berrikuntzak desasoseguan eta ziurtasun faltan bertakotzen du, eta betirako direlako sentipena gezurrezkoa dela sentiarazten. Jendea engainatua bizi da engainatua bizi nahi duelako: erosoagoa da, lasaigarriagoa. Lapurtzen ez duen politikari zintzoak eta egia beste ezeren gainean ezagutu eta ezagutarazi nahi duen mito-apurtzaileak, horra hor jendea gorrotoraino beldurtzen duten bi espezieak. Esaiezu haien patroia kalbinista zela, eta erre egingo zaituzte plazan, batere kupidarik gabe, gorrotoz eta beldurrez. Bai, jendea halakoxea da. Eta, nire iritzia interesatzen bazaizu, jakintsuak direla uste dut: egia ez baita gezurraren beste aldea besterik, eguna gauarena den bezalaxe eta argia ilunarena. Biak dira elkarren osagarri, biak beharrezko. Fotosintesian bezala da:

egun argiz egiten den zatiak ez luke balioko ilunegun egiten denarengatik ez balitz, eta alderantziz. Eta, esan gabe doa, fotosintesirik gabe ez legoke bizirik planeta honetan...

Herioa biziaren beste aldean den bezala, otuzitzaion Ezari. Erraza zen, azken finean. Aizak Akuilu, etzakela kezka. Biziaren bestaldean hago, besterik ez.

- Orduan, zergatik hainbeste enpeino liburua zureganatzeko?

- Hemen ongi gorderik dago. Eskurik onenetan. Oraintxe argitaratuz gero lortu nahiko genukeena ez eta aurkako efektua lortuko genuke, azaltzen saiatu naizen bezala. Gorderik edukiz gero... etorriko dira garai berriak, interesgarriagoak. Hau tutean bezala da. Badakizu tutean? Karta bakoitzak balio bat dauka, eta jokatu behar unean jokatu behar da, ez lehenago, ez beranduago. Tenore egokia noiz, eta orduantxe. Tenore hobeak etorriko dira. Partida honetan, eskuratu dugun karta hau ez da txarra, ez horixe, baina badira beste batzuk boteretsuagoak. Mezubideek, kulturaren mundua, hitza eta ezpata kontrolatzen dituzte, espezialista onak dauz-

kate, edotariakoak, azeriak, jantziak. Bilatuko luke modua zuria beltza balitz bezala aurkezteko, maisuak dira horretan, eta jendearen asaldurak ere, baretu nahiak ere, haien alde egingo luke. Zertarako gure karta hau orain erre? Jokatuko dugu komeni zaigunean. Eta partidakideek ere badakite karta hori gure eskuetan dagoela edozein unetan joka genezakeela, eta aldagai berri hau hartu beharko dute aintzat edozein urrats eman baino lehen; horra hor gure indar berria, lehen ez genuena. Fisika terminoetan ere esplika daiteke: energia zinetikoa da abiadurarena, baina energiaren agerpen zinetiko hori egon dadin aurrez energia potentziala behar da izan. Liburua, une honetan energia potentziala da, indarberritu egin gaitu.

- Eta jendeak? Ez al du jakiteko eskubiderik?

- Bai.

- Orduan?

- Jende guztiak?

- Jende guztiak.

- Orain, ez. Bere garaian, bai. Informazioa gutxi batzuentzat da. Jende guztiarentzat mitoak daude.

Eguraldi tristean kotoi zikinezko hodeiez zamatzen zuten pagadia; halaxe Ezaren barnea. Egozkue ez zuela sekula gehiago ikusiko otu zitzaion.

- Historia honetan zehar denetarik ezagutu dut: *à la page* egotearren ama salduko luketen morroiak, sekula eduki ez duten omenezko ohorearengatik matxinatuko liritekeen barregarri arriskutsuak, haiek ez dutela sekula lerrokada batean itxoin beharrik inora sartzeko demostratzearen aita salduko luketen makarrak, dirugose patologikoak, hiltzaile ankerrak, antologia batean gaizki emango ez luketen zinikoak... lehen edo beranduago denen mozorroa erori da, eta benetako sena ageri. Hala zurea: Bartolo Egozkue, zu ere inkisidorea zara.

- Eta zu gizondurahi nahi ez eta sekula helduko ez den pailazo zorigaitzokoa, gizateriaren erdia beste erdiaren aurkako borrokan behar duena ispiluak egunero aurrez aurre jartzen dion gaitasunaren joana atzendu ahal izateko. Agur, Eza.

Apaizak bizkarra eman zion eta poliki urrutiratu zen komentuko aterantz, euria iragartzen

zuen haize batek sotana azpiak eraikitzen zizkion bitartean.

Balizko oilar batek izara azpian kausituko zituzkeen goiz hartan. Balizko oilar horrek kantuari lotu baino dezente beranduago esnatu ziren, ordea, gauak hainbat laino gaizto eraman eta, horren ordez, pena eta ihintzaz arrosatutako kimu bana utzirik.

- Berrogeita bost urte ditut. Ez naiz aberatsa. Ez nago Gizarte Segurantzaren alta emanda. Ez dut jubilazio planik ordaintzen. Nire ezpainen betiko maiteko zaitut batek egiantza handiagoa dauka zureetan baino.

- Betirako maitasunaren izenean egiten den promesa da, hautsiz gero, barkamena merezi duen bakarra.

- Ilusio hiltzaile hau beldur da ilusioa hilko dioten.

- Bizi osorako agintzen den maitasuna egun bakarrean, aste betean, urtean, hainbestean zimurtzen da. Horrelakoa da bizitza eta ez da sekula bestelakoa izango.

Arropa tropoiluan zetzan aulki gainean, eta denaren buruan hainbat bidai ajentziaren iragar-kiak eta paperak ikusten ahal ziren. Hilabete batzuen buruan desagertzeko aholkua eman zieten, aholku bat baino gehiago ere bazela argi aski erakusten zuen moduan. Gastuak Fundazioaren kontura ziren.

- Nora joango gara?

- Ez dakit. Nire zorra ordaintzen ahal dudan toki batera. Gibel bat zor diot Fideli.

- Kubara, orduan?

- Kuba, Kuba... Kuba ez da Havana Club edaten ahal den toki bakarra, eta iraultzak nire gibela behar du; ez nire besoa, burua, edo mihia, ezta nire argazki-makina ere. Gibela, besterik ez -besoak gurutzatu zituen buruaren atzean, eta pentsakor gelditu, sabaiari begira-. Edonola ere, ardorik ez dagoen toki batera.

Bad-Marinberg herrixka ezaguna da Alemania osoan bere ur beroen bainuengatik, eta giltzurri-narentzat bereziki onak diren metal-urengatik; laborariak eta abeltzainak badira, baina, garen industrial handiko herrialdeetan gertatu ohi den gisara, lehen sektoreko lan hauek hain daude mekanizatuta eta antolatuta non guztiz usain eta kolorerik gabeak baitira, eta herrixkak gehiago dirudi hurbil Frank furt-eko funtzionario-entzako etzantokia -hori ere bada-, laborari herria baino, hain da apaina eta txukuna, zelai zabal berde ilun eta muino arinen arteko teilatu gorridun familiabakarreko etxebizitzekin. Bakea eta baretasuna alderdi orotik arnasten dira. Jantzi enpresa batek ere han dauka bere egoitza eta ekoizpen-planta garrantzitsuenetakoa, non enpresaren ekoizpenaren erdia bukatzen den hamar mila metro karratuko fabrikatxo ederrean. Ekoizpen handikoa -bere sailean hirugarrena edo laugarrena European- izanik ere, hamabost langile nahikoa da hango lanari aurre egite-

ko -hogeita bi administrazioa ere kontuan hartzen badugu-, errobotak eta edotariko tresneria benetan sofistikatua baita. Konparazioa, enpresaren beste bi fabriketan -bata Asian, nonbait hor dagoena, eta bestea Polonian-, berrehun baino gehiago pertsonak lan egiten dute beste produkzioaren erdia egiteko. Bietako edozeinek, Asiakoak batez ere, han egotera, apurtuko zuen inguru hartako bakea, bere zarata eta usainekin. Baina Bad-Ma rinbergekoa perfektoa da, eta ez dio ezertan ere kalte egiten enpresak ohoretzat erakusten, saltzen duen familia itxurari.

Urberoaga denez, badira, nola ez, lau edo bost hotel, antzinakoak baina ez zaharkituak, diskretoak baina ez erosotasunik gabeak, urki eta izeien artean erdi ezkutuan ezagutzen ez dituenaren begiarentzat, lorategi handidunak eta guztiz konfiantzazkoa den zerbitzua daukatenak. Bada, horietako hotel bat da Hans Klaus Hoffman-ek, Alemaniako Kultur Ministerioko goi funtzionaria, urtero emaztearekin astebetean pasatzeko aukeratzen duena. Hoffman bosgarren eguneko goizean aurkitu dugu, bere emaztearekin gosaltzen, aurrez aurre. Hogeita zortzi urte

dira ezkondu zirenetik, seme eta alaba badituzte, biak lanean eta ezkondurik, eta bosturteko batzuk ezkerro ez diote nobedade askorik elkarri kontatzeko. Aste hartan, dena mila bider burura eramandako erritual baten arabera garatu da, bosgarren eguneko gosarirako solaserako posibilitadeak aise agortu dituen betiko erritualaren arabera, gehienera jota oso laugarren edo bosgarren mailako gauzez aritzeko zirrikitua uzten duena. Gosaria benetan ugari eta bariatua denez, Hoffmandarrek, bereziki xuhurrak ez izanik ere, nahiago izaten dute sabela ongi bete golasina haiekin guztiekin, gosariak afaldu arte ezer jan gabe aise iraunaraziko baitie. Usu bosgarren eguneko gosarian ez diote ezer esaten elkarri. Egun hartan ere ez, harik eta Hoffman andreari, ogi errearen artean xingar puska bat jartzan zuelarik, gogoeta bitxi samar bat otu zitzaion arte, logure ahotsaz galdetu ziola senarari:

- Hans, zer gertatu zen azkenik Espainiako bidaia hartan?

Hoffmanek begi zeharkaz egiaztatzen zuen kafea beroegi zegoela oraindik, eta laranja

zukua bukatzea nahiago izan zuen, emazteari arrapostu baino lehen.

- Badakizu ez naizela topikozalea, Anke. Eta, hala ere, espainiarrekin topiko guztiak egia suertatzen dira: desordenatuak dira, puntualitaterik gabeak, nagiak, seriotasunik gabeak, bazter-nahasleak...

- Eta liburua?

Hoffman pentsakor gelditu zen une batez, zer liburuz ari ote zen jakingo ez balu bezala.

- A, liburua! Ez naiz gehiegi gogoratzen... A, bai, liburu hura... Benetan estrainoa, liburua. Alde batera autentikoa zirudien, baina beste aldera, hain zen estrainoa... Eskutik kendu zidaten ezer egin ahal baino lehen, eta gero desagertu zen, galdu egin zitzaien, edo halako zer bait, esan dizudan bezala hain ziren desordenatuak eta bitxiak espainiar haiek. Liburua, liburua... ez nuke jakingo zer esan liburuaz; izan ere, hain zen, nola adieraziko nizuke, arraroa, bitxia... Eta garai hauetan hainbeste iruzur egiten denez...

Eta berehala isildu zen, beste zeregin garrantzi handiagoko batek deitua; izan ere, kafea hozten ari zitzaion.